

**Gima Omiyo Wayie
Gima Wayie Kuome
Volumes 1 & 2**

**by
J.C. Choate**

**Published by
World Evangelism Publications
Winona, MS**

© Copyright 2006 - World Evangelism Publications

This printing - **5,000 copies** - 2023 - **Luo**

Translated By:

Mboya Filjemsius Awego, Edward Muga and
Farth Ladona Ochieng
Ruphonus Okumu and Nicholas Ochieng

InDesign Layout:

Shane Fisher

Contact:

Mboya Fuljemsius Awego
(+254) 0796963468/0790408043
Email: mboyaawego@gmail.com
Kenya, Homabay County, Ndhiwa Sub County,
Miranga village, P.O. BOX 69 NDHIWA, KENYA

Mboya Fuljemsius Awego
P.O. BOX 122-40302 Ndhiwa, Kenya

Published by:

World Evangelism Publications

Weche Motelo

Achiel kuom gweth ma osebedo mara kuom higni prariyo mokalo osebedo mano mar bedo jalow wach e chenro mar redio kadhine oganda mang'eny e piny India. Gweth machielo en mano mar wuodwa, Steve, osebedo kokonya e tayo chenroni e pinje duto. Puonjgi nondiki e New Delhi kendo oorgi e jago buge e pinyno e iga mar 1986. Bang'e nolakgi e dhok mar Indonesia kendo ogogi e Jakarta, Indonesia. Koro igogi e piny USA. Koa e pinyni ibiro orgi e pinje duto gi jotendwa kendo gi jopuonje manie piny duto man kar tiegruok mar Muma. E seche mag puonj mang'eny mag dinde, thoth moko kuomgi gin mag miriambo, seche duto osebed kipenjowa gima omiyo wayie, gima wayie kuome. Puonj mag bugni noketi mondo gidwok penjogi. Mokuongo nondikne jogo mawinjo dho ngere kaka dhoggi mar ariyo, e pinje makoka dongore, to bende ginyalo konyo riwo ji kamoro amora e piny kod puonj mani ginen-go mar Muma. En ni puonjgi biro dhi nyime kuom bedo yoo matelone chunje mang'eny kuom Kristo.

Adwaro goyo ne min ot erokamano, Betty, nyamin. Eulene Ramsey kod nyamin Barbar Oliver, kuom konyowa loso puonjni mar goyogi e buge.

J.C. Choate
Winona, MS
June 26, 1996

Weche Manie Bugni

Puonj 1: Gima Omiyo Wayie Kuom Nyasaye.....	5
Puonj 2: Gima Omiyo Wayie Kuom Kristo.....	8
Puonj 3: Gima Omiyo Wayie Kuom Roho Maler.....	11
Puonj 4: Gima Omiyo Wayie Kuom Muma.....	14
Puonj 5: Gima Omiyo Waonge E Bwo Chik.....	17
Puonj 6: Gima Omiyo Wadwaro Ni Mondo Owarwa.....	20
Puonj 7: Gima Omiyo Injili En Teko Nyasaye Kuom Warrwok.....	23
Puonj 8: Gima Omiyo Yie En Gima Ni Gi Nengo.....	26
Puonj 9: Gima Omiyo Weyo Richo En Gima Ochuno.....	29
Puonj 10: Gima Omiyo Itisowa.....	33
Puonj 11: Gima Omiyo Wayie Kuom Luor.....	35
Puonj 12: Gima Omiyo Wan Jo-Kanyakla Mar Kanisa Mar Kristo.....	39
Puonj 13: Gim Omiyo Wan Jo-Kristo Kende.....	41
Puonj 14: Gima Omiyo Wayie Kuom Winjruok.....	44
Puonj 15: Gima Omiyo Kristo Notho E Msalaba.....	47
Puonj 16: Gima Omiyo Wayie Ni Kristo Nochier Koa E Bur.....	50
Puonj 17: Gima Omiyo Wayie Ni Kristo Biro Dwogo Kendo.....	53
Puonj 18: Gima Omiyo Wach Kristo Dwarore Tinende.....	56
Puonj 19: Gimomiyo Nitie Teko E Remb Christo.....	59
Puonj 20: Gimomiyo Mise En Gima Ber.....	63
Puonj 21: Gima Omiyo Wayalo Nyuol Manyien.....	66
Puonj 22: Gima Omiyo Batiso En Mana Achiel Kuome.....	70
Puonj 23: Gima Omiyo Ok Wayie Ni Gima Waparo Ema Ni Kare.....	73
Puonj 24: Gima Omiyo Waluongo Nying Ruoth.....	76
Puonj 25: Gima Omiyo Timbe Mabeyo Kende Ok Oromo Mondo Omiwa War Ruok.....	79
Puonj 26: Gima Omiyo Wachokore Mondo Walem.....	82
Puonj 27: Gima Omiyo Wachokore Odiochieng' Mokuongo Mar Juma.....	85
Puonj 28: Gima Omiyo Wachamo Sap Ruoth.....	88
Puonj 29: Gima Omiyo Wawer Mana Gidhowa Kende Ka Walemo.....	91
Puonj 30: Gima Omiyo Wangi Yie E Lemo.....	94
Puonj 31: Gima Omiyo Nitie Mana Yoo Achiel Kende Madhi E Polo.....	97
Puonj 32: Gima Omiyo Wayie Ni Jachien Nitie.....	100
Puonj 33: Gima Omiyo Wan Gi Yie E Polo.....	104
Puonj 34: Gima Omiyo Wayie Ni Nitie Kum.....	108

Puonj 35: Gima Omiyo Wan Gi Yie Ni Nitie Chieng' Bura.....	111
Puonj 36: Gima Omiyo Jo Kristo Opogore.....	115

PUONJ MOKUONGO GIMA OMIYO WAYIE KUOM NYASAYE

Piny tinende en ataro. Konchiel, nitie dhano mokoyie ni nitie Nyasaye. Gitamore ni Nyasaye nitie. Giwacho ni piny nopore apoya, kendo dhano nobiro e okenge mopogore opogore mag lee. Jogi ok oyie ni gin gi ting' ne ng'ato ang'ata mani malo moloyo dhano owuon. Komachielo, nitie jogo moyie ni nitiere Nyasaye kata nyiseche e piny tinende. Oganda mathothgi oyie ni nyiseche mag baal onyisi ni gin nyisechegi. Ere kama ichung'e kuom wechegi? Iyie kuom ang'o?

An ja Kristo kendo achiel kuom kanyakla mar kanisa mar Kristo. Owetena kod an kata kamano nigi yie kuom Nyasaye. Wan gi yie ni nitie to mana Nyasaye achiel mar adiera kendo mangima, ojachwech mar gik moko duto, en gi teko duto, ong' eyo duto, kendo oneno duto. Wan gi yie ni ochwere, en Roho, kendo en kamoro amora. De waher mar jiwi ni mondo in be iyie kuome. Inyalo penjori ang'o momiyo wayie kuom Nyasaye. In gi ratiro mar penjo kuom yiewa. Katakamano wadwaro chiwonu dwoko moko manyiso gima omiyo wayie kuome.

Mokuongo, wayie kuom Nyasaye nikech onengo wayie ni entie kendo en jachwech mar gik moko duto. Adiera makende, en kuom bedo mar piny, kod gik mangima modak e iye, adiera ma nyisowa ni nitiere ng 'ato manotimo gigi duto. Kaka buk bende nigi jandiko, ot bende nigi jagedo, mtoka bende nigi jaloso, koro piny kod gik manie iye bende en mana kamano. Eweche mokuongo mar Muma, wasomo, "Kar chakruok Nyasaye nochweyo piny gi polo"

Mar ariyo, wayie kuom Nyasaye manie polo, jachwech mar gik moko duto, nikech lony mar ngima mayudore e piny. Ok mano kende piny nenitie, koting'o yiende kod ngima mar lee, to dhano be odak e iye kendo en ema en gi nengo moloyo gigo duto mayudore e piny. Dhano nikod lony mar paro kod jiwo. Ok en kamano kende, to dhano dongore ei rieke kaka ndalo sudo. Ma nyiso ni en gi lony mar puonjruok kendo gerruok kirieke mar gigo mosekalo. Ma nyiso ni jachwech molony en gi ting' mar dhano. To ng'iane kendo ngima mar lee. Ose bedo kamano are chakruok. Ma nyiso ni jachwech mariek oketo ngima lee, kod gik moko duto, mondo dhano otigo. Ka wadok e Chakruok e Muma, inyisowa ni Nyasaye nochweyo polo gi piny to e odiochienge mabiyo nochweyo gigo duto malak manie iye, winy moa e polo, kod rech mar nam. To mogik nochweyo dichwo kod dhako. Wasom, "Mi nogwedhogi, kowacho nigi niya, ' Beduru gi nyithindo mang'eny, kendo upong' piny. Ubed gi

teko kuom piny, kendo urit rech moa e nam gi winy moa e polo kod gik mangima duto moa e piny” (Chakruok 1:28).

Mar adek, wayie ni Nyasaye en jachwech dhano nikech dhano nie kido ariyo. En gi kido mineno kod kido mar chuny. Inyisowa ni, “Kamano Nyasaye nochweyo dhano e kido machal kode. Nochweyogi dichwo gi dhako” (Chakruok 1:27). Kendo, wasom, “Eka Ruoth Nyasaye nokawo lowo monywaso, kendo ochweyo go dhano. Nokudho much ngima e um dhano, mi dhano obedo mangima” (Chakruok 2:7). Mondo iwinj ma, nyaka wang’e ni Nyasaye en Roho (Johana 4:24), kendo ka owacho ni dhano nochwe e kido machal kode ma nyiso ni Nyasaye nomiyo dhano gimoro machal kode mi oketo kido ma iye kuome, Roho, chuny, ma ok bi tho. Kiwuoyo kuom ringruok kod chuny, ng’at mariek Solomon, nowacho, “Ringrewa biro dok e lowo, kendo muya mar ngima biro dok ir Nyasaye mane omiyowago.” (Eklestastes 12:7). Ma en ranyisi mar ringruok ka tho kendo dok elowo mar piny, to chuny dhano biro bedo mangima kendo obiro dok ni Nyasaye manochiwe. Ma kende en ranyisi machielo mondo dhano oyie kuom Nyasaye. Ng’ama dwaro ni mondo otho kendo obedne giko mar gimoro amora? Kaluore kod jogo makwedo Nyasaye ma emonengo dhano ong’e. To kuom jogo moyie kuom Nyasaye, oonge gi ngima mar dak kende, to bang’ tho chunye dak mochwere. Kristo nowacho, “Wachno kik buogu, nikech ndalo biro ma kata mana joma otho manie bur nowinj duonde, mi wuog oko. Joma timbegi beyo nochier, mi yud ngima, to joma timbegi richo nochier e bura” (Johana 5:28- 29).

Mar ang’wen, wayie kuom Nyasaye nikech winjruok kaachiel gi chuechne. Ndalo mitimo go sewni, lokruok mar kor boche, ngima yien, ngima manie nam, kod ngima mar dhano, giduto odak mopogore e piny kendo moro ka moro nigi luor kuom nyawadgi. Moro ka moro oketo genone kuom wadgi mondo gikwo. To ang’o ma de wawach kuom chieng’, due, kod sulwe? Giduto oketgi kama owinjore. Kuom ranyisi, ka chieng’ de ni machiegni, piny dokethore kod liet mang’eny. To bende, ka chieng’ dobed mabor gi piny, piny dobedo mang’ich mokalo. Ere kaka chwech Nyasaye ber! E ndalo machien, ja ndiko mar zaburi Daudi nowacho, “Mano kaka polo nyiso duong’ mar Nyasaye ! Onyiso ratiro gik ma Nyasaye osechweyo. Odiochieng’ ka odiochieng’ hulo ne wadgi duong’ nogo no, kendo Otieno kotieno bende timo kamano. Ok gilosi, kendo onge dhok ma gi konyorego, kata mana dwol moro bende ok winji, to kata kamano, gima ginyiso, iwinjo e pinje duto. Wach gitundo e tung’ piny gi tung’ piny. Nyasaye oseyaroni wang’ chieng’ hema e kor polo. Pile wang’ chieng’ thinyore oko mana ka wuon kiseru ma wuok e ode ka mor, kendo oil mana ka ja ng’uech maratego madwaro ringo” (Zaburi 19:1-5).

Mar abich, Wayie kuom tiere mar Nyasaye nikech Muma puonjo ma, kendo Muma omiwago kaka wach Nyasaye, buk madwong’ e pinje duto. Bugni lero Nya-

saye kaka ng'ano mochweyo gigo duto (Ngeche 26:10), Kaka Nyasaye man gi teko, Wuoro mochwere (Isaya 9:6), kaka Nyasaye mar adiera kendo mangima (Jeremia 10:10), kaka Roho (Johana 4:24), kaka achiel kuom Jahera (1 Johana 4:1). Owach-ni Nyasaye ok dewu wang' ng'ato (Jorumi 2:11), kendo ok nyal teme (Jakobo 1:13). Miche mag gik moko owachi kuom Nyasaye mondo wariwre kode kendo omiyowa mondo wane kaka otelone chwechne.

Mar auchiel, wayie kuom Nyasaye nikech iwacho ni en achiel. To koro onge ng'ama Chielo. Paulo nowacho ne jo Efeso, "Nyasaye bende en achiel ma wuon ji duto. En ema oloyo gik moko duto, kendo otiyo kuom gik moko duto, bende enie gik moko duto" (Jo Efeso 4:6). Nyasaye en Nyasaye ma janyiego kendo oko biyiene chwechne mondo okulrene nyiseche mag baal. Endalo mokadho ne owacho, "Kik ulam Nyasaye moro machielo, nimar an Ruoth Nyasaye, nyinga en Nyasaye mar janyiego, kendo an Nyasaye mar janyiego adier!" (Wuok 34:14). Kendo wasom, "Kik ulos nyiseche mag mula mondo ulam" (Wuok 34:17). Kuonde mamoko nowacho, "Kik ulos kido moro mopaa kata gima chalo gi gimoro manie polo malo, kata manie piny mwalo kata mana manie pi ma e bwo piny. Kik ukulrunigi, kata lamogi kik ulamgi, nikech an Ruoth Nyasaye ma Nyasachu an Nyasaye ma janyiego. Akumo nyithind joma ochaya nikech richo jonywolgi nyaka tieng' mar adek gi mar ang'wen, to tienge gana gi gana mohera kendo momako chikna, to ahero gi hera mosiko" (Wuok 20:4-6). Muma nyiso fuwo mar lamo nyiseche manono konyiso kuom dhano mong'ado yien. Achiel kuom yienno notigo e moko mach mondo oted go chiembe. Machielo otiyogo e oyo mach, kendo mogik bathe mane odong' nolosso go kido mondo olam (Isaya 44:15,16).

Mar abiryo, wayie kuom Nyasaye nikech ochwalo ng'wonone kuomwa kuom oro Wuode, Yesu Kristo, mondo othonwa ni mondo oreswa kendo bedo gi geno mar ngima mochwere (Johana 3:16,17; Jo Rumi 5:8; Jo Efeso 2:8,9). Kendo mogik, wayie kuom Nyasaye nikech yoo moro machielo modong' en bedo gi yie kuom paro mar Nyasaye kod ngima mochwere kendo kwedo paro mar gigo duto motimore apoya kendo dhano nochakore koa elee matin. Ma en mana ranyisi, gino ma ok opuodhi, ma ok en kare. Eweche mag ja ndiko mag Daudi, "Joma ofuo wacho e chunygi niya, 'Nyasaye onge. ' giduto gin joma okethore, kendo gisetimo gik maricho miwuoro. Adier onge kata ng'at achiel matimo gima ber!" (Zaburi 14:1). Jogo mabiro kwedo Nyasaye gin gi thuolo mar timo mano, to iwachonwa, "Mana kaka ondiki e Muma niya, 'An Ruoth Nyasaye mangima akuong'ora niya, 'Ji duto nogona chonggi piny, kendo ng'ato ka ng'ato nohul ni an e Nyasaye' Omiyo ng'ato ka ng'ato kuomwa nowach mana wach man kuome owuon ne Nyasaye" (Jo Rumi 14:11,12).

Be iye kuom Nyasaye? Ka ok iyie, akwai ni mondo ing'i gima osewachi. Ka ibiro yie kuom Nyasaye kod Kristo wuod Nyasaye, lokri mondo iwe richoni, hul ni Kristo

e Wuod Nyasaye kod dhogi, to ka otisi e pi mondo oweni richoni, Ruoth biro wari kendo obiro medi e kanisane. Lembwa kuom Nyasaye en ni ibiro timo ma.

PUONJ MAR ARIYO GIMA OMIYO WAYIE KUOM KRISTO

Ka ng'ato oyie kuom gimoro nyaka bed ni nitiere gimomiyo oyie kuome. Ma en adiera kuoma kod owetena nikech wan Jo-Kristo kod kanyakla mar Nyasaye, kanisa mar Kristo. Asemyowu moko kuom gima omiyo wayie kuom Nyasaye kendo sani adwa nyisi gima omiyo wayie kuom Yesu Kristo kaka Wuod Nyasaye mangima.

Mwokongo, we aler ni Yesu ne ok en dhano adhana. Ne ok en japuonj mar miriambo. Ne ok otho chutho. Mar ariyo, kata obedo ni Kristo ne nigi Nyasaye e chakruok (Chakruok 1:1), kendo kuome gik moko duto nochwe (Johana 1:1-3). Ok owach kuome ni en Wuoro to en mana wuod Nyasaye. Wakwai mondo iketie pachi kuom piny Ruodh Nyasaye, kaka oluonge e Jo-Rumi 1:20; Jo-kolosai 2:9, nitiere gik moko adek mapogore kuome: Nyasaye Wuoro, Kristo wuowi, kod Roho Maler mochiwo wach kata jandiko mar Muma (Jo Efeso 4:1-6). Kendo, Muma wuoyo kuom Nyasaye achiel to e kinde kod ji be nitie jagach achiel kaka owachi e 1Timotheo 2:5 kod Johana 17. Jomoko ma bedonegi matek mondo giwinji. Ka item lere, nitie jomoko mawacho ni Yesu en Nyasaye kendo Yesu en Roho Maler to nyadinwoya Muma lero ni gipogore, Ka giwuoyo kanyakla, gitiyo kanyakla, gi mamoko (Mathayo 17:5; Johana 16:13). Koro nitiere jogo malemo wach ni ka Kristo ne en Wuod Nyasaye, nyiso ni Nyasaye nyaka bedni ikende. Kuom mano negitemo kelo puonj dhano kod chike ne nyiseche to mano emomiyo ok onyal tiyo. Kristo iwuoyo kuome kaka Wuowi nikech ne en gi Nyasaye e chakruok, noromre gi Nyasaye, to nobolore mondo mi obi e piny, kinywole koa kuom dhako, kendo tho e richo mar piny ni mondo dhano oyud resruok kendo obed gi geno oyud ngima mochwere. Kata kamano ok wanyal ng'eyo chal mar Nyasaye moromo, ok ochuno wabed gi rieko mathoth e gik machal kamago. Ok wang'eyo, kaka dhano, kaka Nyasaye ne nyalo bedo kendo bedo mochwere, to wayie gi wachni kuom yie. Mano en adiera be kuom Kristo kuom bedo Wuod Nyasaye.

Wadhi nyime ka wamiyou moko kuom gima omiyo wayie kuom Kristo, Wuod Nyasaye, kendo Ruoth mane ochier mane odok e Wuoro e polo mondo obed jares dhano. Ma nyiso ni waneno Kristo moloyo jonabi kata jopuonje madongo, to kaka ng'ano moherowa ahinya nosechiwore mondo othonwa mondo oreswa e pinyni kendo e piny mabiro. Wayie kuom Kristo nikech ne oyudore. Ne en gi Nyasaye e chakruok kaluore kod ndiko mar Chakruok 1:1. Kiwuoyo kuom Kristo e Johana 1:1,2, wasomo

koluore kuome, “Kar chakruok, wach ne nitie. Wach ne nikod Nyasaye, kendo Wach ne e Nyasaye. Kamano, nyaka a chakruok, Wach ne nikod Nyasaye.”

Wayie kuom Kristo nikech kokalo kuome nochwe gik moko duto. Ne en entie e kinde mar chwech kowuo kuome e chakruok 1:1. E Chakruok 1:26,27 ne en gi Nyasaye e chwech mar dhano. E Johana 1:3 inyisowa, “Kendo en ema nomiyo ochwe gik moko duto. Onge gimoro kata achiel mane ochwe maonge en. ” Ma nyiso ni ka wang’iyo aluorawa kendo neno gigo mayudore nyaka wawachi ni gigi duto oa kamoro. To ere kama giae? Onyiswa ni nochwegi. Kod ng’a? Kod Kristo. Ka mano en adiera, wabiro neno gigo duto mani kuomwa, kendo kata wanonore wan wegi, iparonwa kuom Kristo. Ere kaka wanyalo tamruok yie kuome? Paulo nondiko koluwo kuom Kristo, “Mane owarowa, kaweyonwa richowa. Kristo e kido mineno mar Nyasaye ma ok ne. En gi duong’ mar Wuowi makayo, kendo en gi loch kuom chwech duto, nikech kuome ema ne Nyasaye ochweyoe gik moko duto manie polo kendo manie piny, ok mana gik mineno kende, to koda ka gik ma ok ne bende, kaka loch, gi duong’, gi ruodhi , kod teko. Mago duto Nyasaye nochweyo kuom Kristo, kendo ni Kristo. Kristo ne nitie ka pok ochwe gik moko duto, kendo en ema gik moko duto oriwore kuome” (Jo Kolosai 1:14-17).

Wayie kuom Kristo nikech nokor ni obiro biro, kendo weche mokor go nochopo kare kuom birone. Bang’ ketho mar dhano e puodho mar eden, kendo dhano neonge winjruok kod Nyasaye, nowachi ni Kristo biro biro mondo ores dhano (Chakruok 3:15). Jonabi osebedo ka wacho biro mar Kristo. Kuom adiera, negiwacho gik mang’eny koluo biro mare: Kama ibiro nywole, Kaka ibiro kawe e piny Misri mondo masiche mag ruoth kik juke, kaka ibiro ndhoge kod achiel kuom jopuonjrene, kendo ibiro miye tem mar miriambo, gure, ike, kendo ndalo adek bang’e obiro chier, kendo mogik obiro dok ir Wuoro e polo. Kuom ranyisi, Isaya 53 wuoyo kuom Kristo kendo e Tich Joote 8 wasomo ni filipo nopusonjo jaal moa Ethiopia kuom Kristo ka osom mana ndikono e Muma machon. Adiera ma ok gima opore.

Wayie kuom Kristo nikech nonywole e yor hono e pinyni. Janabi machon nowacho, “Koro Ruoth Nyasaye owuon biro miyou ranyisi machalo kama: Nyako moro osemako ich, kendo obiro nyuolo wuowi, ma obiro chako ni Emanuel (Ma tiende ni, Nyasaye nikodwa) (Isaya 7:14). Kaluore kod wach mochopo kare ndiko wacho, “Nywol mar Mesia nechalo kama: Kane Josef osemako kenya Maria min Yesu to pok gi kendore, Maria noyudo ni osemako ich kuom teko Maler. To Josef mane kende, ne ng’at makare, kendo kaka ne ok odwar kuodo wiye, nochano mondo oket kenya ling’ ling’. To kane oyudo pod oparo wachno, Malaika mar Nyasaye nofwenyorene e lek, mowachone nia, ‘Josef nyakwar Daudi, kik iluor kao Maria obed chiegi, nikech ich ma en go no oyudo kuom teko mar Roho Maler. Obiro nyuolo Wuowi, mi ichak ni

Yesu, tiende ni Jawar, nikech enowar joge kuom richogi. Mago duto notimore mondo ochop wach mane Ruoth Nyasaye osemiyo jonabi owacho niya: ‘Nyako nomak ich, mi no nyuol Wuowi, kendo nochake ni Emanuel, tiende ni, Nyasaye nikodwa.’ Kuom mano, kane Josef ochiew oa e nindo, nokao Maria obedo chiege, kaka Malaika mar Ruoth nosecone, to ne ok oriwore kode nyaka onyuolo wuode. Josef nochako wuowi no ni Yesu” (Mathayo 1:18-25). Ma nyiso ni Kristo onge Wuoro e piny ka to nobiro koa kuom Wuoro manie polo. Ka Kristo de onyuole dhano adhana, kod wuoro gi miyo manie piny, de ok onyal bedo jawar dhano, nikech ne odhi bedo mana dhano.

Wayie kuom Kristo nikech notimo honni mondo onyis ni oa kuom Nyasaye. Nochango joma tuo, omiyo mwofni oneno, omiyo joma itgi odino winjo wach, joma momni wuoyo, kendo rong’onde wuotho. Nolo ko pi obedo divai e nyasi mar kend, ochungo apaka, owuotho e wi pi, kendo ochiero joma otho. Buk mar Mathayo, Mariko, Luka, kod Johana mar Singruor Manyien oting’o honni gi duto. Kendo wasom, “kane yesu ni Jerusalem e sap pasaka, ji mathoth noyie kuome, nimar ne gineno honni motimo” (Johana 2:23). Nikodema, jachik joyunani, nowacho ne niya, “Rabii, wang’eyo ni in japuonj moa ka Nyasaye, nikech onge ng’at manyalo timo honni mitimogi, mak mana ka Nyasaye ni kode.” (Johana 3:2). Mogik, wasom, “Yesu notimo honni moko mang’eny ka jopuonjrene neno, to honni go ok ondik e kitabu ni. To mago mantiegi osendiki mondo uyie ni Yesu e Mesia, Wuod Nyasaye, kendo ka uyie, to mondo ubed gi ngima kuom nyinge” (Johana 20:30-31).

Wayie kuom Kristo nikech Nyasaye, Jaote kod mamoko-kata wasike kod jochiende-hulo kuome kaka wuod Nyasaye. Bang’ kit Yesu koselokore, Nyasaye nowuyo koa e polo, kendo owacho, “ma e Wuoda mahero. Chunya mor kode. Winjeuru” (Mathayo 17:5). Kama Chielo, Petro kod joote nohulo Kristo kaka wuod Nyasaye, (Mathayo 16:16-18). Adiera jogo, kod jomoko, ne gin gi paro maber kuom timo ma.

Wayie kuom Kristo nikech odak e ngima maonge gi richo, otho ni dhano mi inyalo war, kendo nochier koa e bur. Petro nowacho ni ne onge richo kuome (1 Petro 2:22). Paulo nowacho kane pod wan joricho, Kristo nothonwa (Jorumi 5:8). To mondo onyiswa adiera mar weyonwa richo, Kristo nochier koa kuom joma otho mondo obed jawarwa kendo genowa mar ngima mochwere (1 Jokorintho 15:1-4).

Be iyie kuom Kristo? Be iyie ni en wuod Nyasaye? Kristo nowacho ni kawayie kuom Nyasaye onengo wayie kuome bende (Johana 14:1). Kristo nowacho ni kawahule e nyim ji obiro hulowa e nyim Wuoro manie polo (Mathayo 10:32, 33). Resruogwa koro otenore kod yiewa kuom Kristo.

We ajiwi mondo iyie kuom Kristo, ilokri iwe richoni, mondo ihul ni Yesu en wuod Nyasaye, kendo otisi kata iyiki oweni richo. Ka ibiro timo kama Ruoth biro resi kendo medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:47).

PUONJ MAR ADEK GIMA OMIYO WAYIE KOUM ROHO MALER

An gi weche makare mamiyo ayie kod gik matimo kendo adwaro ni wapuon-jre kodu mondo ka ok in jalno moko yie inyalo bedo achiel kuom joma oyie. Kuom adiera, ok an kenda kuom yie mara. An gi owete kod nyimine e Kristo e piny duto moyie kaka an bende. Wan gi yie achiel nikech wayie kuom Nyasaye achiel, Kristo achiel, Roho achiel, kendo magi duto oluore kod puonj mag Wach Nyasaye manie Muma. Kuom puonjwa e sechegi wadhi nyisou gima omiyo wayie kuom Roho Maler kod tich ma otimo. Roho Maler en ng'at mar adek e kido mar Nyasaye. Paulo nowa-cho e Efeso 4:4-6 ni nitie Nyasaye achiel, Ruoth achiel, kod Roho achiel. Kiwuoyo kuom Kristo, nowacho, “Kuum Kristo ema wan waduto, wan joyahudi kod joma ok joyahudi wanie gi thuolo mar dhiyo e nyim Wuoro kuom Roho achiel” (Jo Efeso 2:18). Kendo, kido adek mar Nyasaye moro ka moro owach ka. E Mathayo 3:13-17 wan gi neno kuom batiso mar Yesu kod Johana jabatiso. We wasome: “Endalo go Yeso noa e piny Galili, modhi aora Jordan mondo Johana obatiso. To Johana notemo tame, ka kwereni ‘An ema onengo ibatisa, to kendo in ema ibiro ira mondo abatisi!’ To Yesu nodwoke nia, ‘We otimre kamano sani, ni mar kamano e kaka watimo gik moko duto ma Nyasaye dwaro.’ Mano omiyo Johana ne oyie mondo obatiso. To kane osebatise nowuok oa e pi mana gikanyono, kendo polo ne oyaorene, mi noneno Roho mar Nyasaye kalor ka akuru, kabiro kuome. Eka duol nowuoyo gi e polo nia, ‘Ma e Wuoda ma ahero. Chunya mor kode.’” Akwai nimondo ing’e ni e ndikoni waneno Kristo ka itiso, Roho nolor kuome e kido machal gi akuru, kendo Nyasaye wuoyo koa e polo kopuodho Wuode. Ma nyiso ni ka wayie kuom Nyasaye, kendo Kristo kaka Wuod Nyasaye, nyaka wayie be e Roho. Kendo wasom, “Nitie gik moko adek manyiso ni mano en adier gin Roho gi pi kod remo kendo gik moko adek go nyiso mana gimoro achiel” (1 Johana 5:7). Weche mowachi otenore kuom Kristo (Johana 1:1). Onengo owach be ni Roho Maler kod en gin mana gimoro achiel. Mana ka ing’eyo ma ni onyalo keloni gwenyruok.

Wayie kuom Roho maler nikech ne en koluwo Roho maler ma Miriam noma-ko ich mi nonywolo Yesu. Wasom, “nywol mar mesia ne chalo kama: Kane Josef os-emako kenye kod Maria min Yesu, to ka pok gikendore, Maria noyudo ni osemako ich kuom teko mar Roho maler” (Mathayo 1:18). Malaika mar Nyasaye nolerone Josef ni okonengo oluor kao Maria kaka chiege, 9“Josef nyakwar Daudi, kik iluor kao Maria obed chiegi, nikech ich ma engo no oyudo kuom teko mar Roho maler” (Mathayo 1:20). Kane Maria ne dwaro ng’eyo kaka ne nyalore mondo obed gi nyathi nikech nepokoriwore gi dichwo, “eka Malaika nodwoke ni, ‘Roho maler biro lor kuomi, ken-

do teko mar Nyasaye moloyo biro umi. Kuom mano, nyathi maler mibiro nywolono, noluong ni, ‘Wuod Nyasaye’” (Luka 1:35). E yoo machielo, ne en kuom tich mar Roho maler, ni Maria nomako ich kendo onywolo wuode mokuongo, Yesu Kristo Wuod Nyasaye.

Wayie kuom Roho maler nikech ndiko lero ei Muma konyiso chal mar Roho kod wechene. Kuom igni mia achiel, Roho maler notelone jondiko kandiko dwach Nyasaye ne dhano. Ma ema omiyo wasomo, “weche duto manie Muma wuok kuom much Nyasaye, kendo konyo kuom puonjo ji, kendo kuom kwero gik maricho, kendo kuom rieyo ji, kendo kuom tiego ji mondo obed joma kare, mondo jo Nyasaye obed molony kendo moikore chuth ni tije mabeyo duto.” (2 Timotheo 3:16,17). Wach en Roho kendo ngima; oketo thuolo; onyiso adiera (Johana 8:32; 17:17).

Wayie kuom Roho maler kod tichne nikech kaka otiyo e ndalo mar Kristo kod Joote. Niwacho ni Kristo ne en gi Roho moromo chuth. Wasom, “jal mane Nyasaye ooro wacho mana weche Nyasaye, nimar Nyasaye chiwo Roho mogundho, ma ok ong’wonyo lwete” (Johana 3:34). Ma nyiso ni Roho maler ni kuom Kristo kendo ne tiyo kode kamoro amora e tij Roho. To Ruoth oyudo Roho moromo chuth ma nyiso ni jomoko oyudo Roho maler mokoromo.

Kristo osingone jopuonjrene piny Ruodhe, kata Kanisa, biro biro gi teko (Mariko 9:1). Ma nyisowa ni kuom adiera ni Kanisa biro biro kod teko mar Roho maler. Bang’e Kristo nosingo ni obiro oro jakony kata Roho maler kuomgi. Nong’eyo ni machiegni obiro weyo piny. Nong’eyo be ni joote ne gin dhano majaketho. Koro nosingo obiro oro Roho maler mondo obed ne gi rapar ne gigo duto mowachonegi, Roho biro telonegi e adiera duto, obiro miyogi teko mar dhum, kendo gitimo honni. E Johana 15:26 Kristo lero Roho Maler kaka jakony mar adiera. Koro, kokalo kuom telo mar Roho Maler gigo duto ibiro time yo makare, kendo wach ibiro yiego kokalo kuom ranyisi, nimar obiro kelo yie ei chuny jowinjo.

Bang’ tho mar Ruoth, iko, kod chier, kendo ka pok odok ir Wuongi manie polo, nowacho ne joote, “To un uyud teko ka Roho Maler obiro kuomu, kendo un unyis ji gik mung’eyo kuoma, kuchako gi Jerusalem, nyaka Judea duto, gi Samaria, kod tung’ piny gi tung’ piny” (Tich Joote 1:8). Kendo e Tich Joote 2:1-4, wasom, “Kane chieng’ pentekost ochopo, noyudo jomoyie duto ochokore kanyakla. Negi po ka giwinjo koko moa e polo mamor ka yamo ma kudho matek, mi koko no nopong’o ot duto mane gibetie. Eka negi neno gik machalo ligek mach maliel kowuok negi, kendo opiyo kuom ng’ato ka ng’ato. Giduto Roho Maler nopong’ogi, mi gichako wuoyo gi dhok mopogore opogore, mana kaka Roho nomiyogi teko mar wuoyo.” Jogi nobuok ni joote nigi teko mar wacho dhok mopogore opogore. Mokuongo ne giparo ni gimer, to Petro noleronegi ni ma en gima janabi Joel nowuoye, ni endalo giko Ruoth biro olo Roho Maler kuom dhano.

Ndiko dhi nyime ka wacho ni ranyisi mang'eny notim kod joote (Tich Joote 2:43). To kuom ng'a gini nosingonegi teko mar Roho Maler? Joote, kuom adiera. Koro notisgi kuom Roho kata Roho nobiro kuomgi mondo mi gitim honni gi. Kuom mano, kendo winjo wach magiyalo, 3000 noluoro Nyasaye ka giyie yie kuome, giweyo richogi, kendo otisgi mondo owenegi richogi. Kuom timo kama, Ruoth nowarogi, omiyogi Roho Maler, kendo nomedogi ei kanisa (Tih Joote 2:38, 40, 47).

To joote ne ok gi nyal timo tije go duto kigin, koro Nyasaye noyienegi mondo giyie lwedo ne jomoko, kendo koro nomigi teko mar wacho dhok mopogore kendo gi timo honni mondo ginyis ji ni oorgi gi Nyasaye mondo gihul wachne (Tich Joote 6:1-8). Kopogore gi joote kod jogo manegi yieyo lwedo kuomgi, jogo duto noyudo mana tie mar Roho Maler. Ne nitie achiel kuom gino ma ok dwar e ma, kaka ondiki e Tich Joote 10 kod 11. Cornelius kod joode noyudo batiso mar Roho Maler ma nyiso ni joyunani oserwakgi gi Ruoth, kaka bende joyahudi.

Apoya nono joote, kod jogo mane oyie lwedo kuomgi notho. Esechego Roho Maler notelone jondiko mondo ondik Wach Nyasaye, kendo koro are chieng'no e ma, yie ochiwu e chuny dhano kokalo kuom somo kata winjo Wach Nyasaye miyalo, kendo jogo duto moluoro Ruoth owar kendo ok omigi teko moromo mipimo go Roho Maler. Ranyisi, honni, kod gik madongo motim ok dwargi, to ma en achiel kuom wuoyo e dhok mayore yore, nikech Wach oseyiego. Koro, Roho ok ti kuom dhano tinende mondo otim honni. Ka ng'ato ok oyie kuom Wach mar Roho, kaka osemiwa e Wach Nyasaye, koro onge kaka onyalo timo honni kata obedo ni noneno achiel.

To ka Roho Maler ok nyal miyo watim honni, ere kaka wang'eyo ni wan gi Roho, kendo ere tij Roho Maler modak eiwa? Mano be inyalo penj kuom Nyasaye kata Kristo. Wayie kuom wach mar Roho kaka ondiki e Muma. Ka wayie kuom Ruoth kendo watimo dwache, owarowa kendo imiyowa Roho Maler (Tich Joote 2:38). Roho koro otelonwa kuom wechene (Jo Rumi 8:1). Onyiswa ni Roho oriwore gi chunywa ni wan nyithi Nyasaye (Jo Rumi 8:16), Ni Roho oloso riwrruok ne wan (Jo Rumi 8:16), ni Roho en e chakruok mar warruogwa (Jo Efeso 1:14), kendo ni Wach Nyasaye en ligangla mar Roho (Jo Efeso 6:17).

Nitiere Roho mang'eny mag miriambo kod achiel mar adiera mar Nyasaye, ma en Roho Maler. Be iye kuome? Be odak kuomi? Ka ionge gi Roho Maler, koro ok in mar Ruoth. Ka iyie kuom Ruoth, we richoni, hul ni Kristo en Wuod Nyasaye kendo itisi mondo richoni oweni, to Nyasaye biro wari, obiro mi Roho Maler, kendo madi e kanisane. Ka pok itimo ma, walamo ni ibiro timo.

PUONJ MAR ANG'WEN GIMA OMIYO WAYIE KUOM MUMA

Muma en buk machon. Nokawo igni gana gi gana mondo ondike. Jondiko nea kuonde mopogore opogore. Kata kamano, ka mago duto noriw kanyakla, oloso gimoro achiel, kod puonj achiel, kendo maonge tuenyo wach. Nochakore e chakruok mar chwech kendo norumo e kethruok mar piny kod gigo duto manie iye. Onyiso sigand dhano, kochiwo duoko makare kod duoko ma ok kare machal, konyiso dwarone mar jawar. Muma, manyiso ni, 'buk', oting'o migepe ariyo madongo: Singruok Machon kod Singruok Manyien. Singruok Machon oting'o buge 39 kendo Singruok Manyien oting'o buge 27, ma oting'o buge duto 66. En kod chike adek madongo kod kinde mopogore opogore. Mokuongo ne en chik mar Patriarchial. Nochakore kod Adam kendo odhi nyime nyaka ndalo mag Musa, kokao igni 2500. Ekinde ni Nyasaye nowuoyo kod wuone kendo negi wacho dwach Nyasaye ne joot. Chik mar ariyo ne en Chik Musa. Nochakore kod Musa kendo odhi nyime nyaka kinde mag Kristo, Kokao igni 1500. E ndalo ni Nyasaye ne wuoyo koluo chike mondiki mane gin chike mag Musa. Chik mar adek en mar Jo Kristo, kochakore kod tho mar Yesu kendo kodhi nyime nyaka duogo mar Kristo. Chik ni osekao igni 2000 to onge ng'ato mana Nyasaye ema ong'eyo ndalo ma obiro dhi nyime. Ng'ato oselero kinde mag chike gi kamae: Kinde mag patrarchial ma en kinde mag sulwe, kinde mag Musa ma en kinde mag due, kendo kinde mag Kristo ma en kinde mag chieng'. Wach malong'o ka ni kinde ka kinde ler mang'eny ne ichiwo kendo kata kamano kinde mag chieng' nyiso ndalo ma ler ng'eny.

Nikech nitie Singruok ariyo madongo ma Muma onyiso onengo wang'e pogruok e kind ariyo gi. Mokuongo, Nyasaye ohulo dwaro mare ne joge kendo ma nodhi nyime e kinde mag patriarchal kod kinde mag Musa. Bang'e Nyasaye nogolo chik manyien ne joge. Chik ni nochiwe kokalo kuom Kristo kendo odhi nyime koriwo ji tinende. Kane Nyasaye dwaro manyien, mane oloso Singruok Mokuongo kata dwaro, Machon. Koro Singruok mokuongo norumo ka otweyowa kaka chik. To otiyo mana kaka sigana, kochiwo ranyisi kaka Nyasaye negwedho joma nigi luor kendo okumo joma ok oluore, kendo oting'o chike ma ji duto nyalo konyore go, to kaka chik ok otweyowa. Chik motweyowa tinende en mano mayudore e Singruok Manyien. Kane Kristo notho e msalaba, nogolo oko chike machon ni mondo ochiwu chik manyien. Akwai ni mondo ichik iti ne weche mar jandiko Hibrania, "To kama chik nitie, nyaka tho mar wuon chik bende bedi. Tiende ni chik nigi teko bang' tho mar wuon chik: To kata kamano chikno onge gi teko ka pod wuon chikno pod ngima" (Jo Hibrania 9:16-17). Kodhi nyime, "To eka nowacho ne nia, 'Era e! A Nyasaye, asebiro mondo

atim dwaroni' Kamano Yesu Kristo ketho yoo machon mar chiwo chiayo ka misango, to okelo yoo manyien ma ng'ato chiwoe ngima ne owuon. Wanto opuodhwa nikech Yesu Kristo nochiwo ringre owuon nya dichiel kende, kotimo mana gima ne Nyasaye dwaro" (Jo Hibrania 10:9-10).

Ka wang'iyio gik mosekadho, ang'o momiyo ma ok nyal bedo sigand buk machielo? Adier, en bug sigana, kendo bug sigand piny, kendo bug sigand ngima dhano, kendo en gi tij lony maduong', to ong'eny moloyo mago. Wayie ni Muma oa e much Nyasaye, buk moting'o Wach Nyasaye. Owacho ni en Wach Nyasaye (Jeremia 14:1), kendo Paulo ne nigi ma kowacho: "Weche duto manie Muma wuok kuom much Nyasaye, kendo konyo kuom puonjo ji, kendo kuom kwero gik maricho, kendo kuom rieyo ji, kendo kuom tiego ji mondo obed joma kare, mondo jo Nyasaye obed molony kendo mohikore chuth ni tije mabeyo duto" (2 Timotheo 3:16-17). Petro nowacho, "To mokuongo nyaka ung'e ni onge ng'ama loko tiend weche manie Muma kende owuon, nikech onge wach mane okor mana nikech dwaro mar dhano. To ji ne wacho wach moa kuom Nyasaye, mana kaka Roho maler ne telonigi" (2 Timotheo 1:20-21).

Wayie kuom Muma nikech iluonge ni Wach Nyasaye, kata Wach mar Ruoth. Kristo ne kwayo kuom Wuoro, "Walgi gichiwni kuom adiera. Wachni en adiera" (Johana 17:17). Paulo nondiko, "Wach Kristo, gi gueth duto mokelo, mondo odag e chunyu. Puonjreuru kendo jiwreuru gi riek duto. Weruru mamit e chunyu ni Nyasaye, kugoyone erokamano gi wende zaburi gi wende pak kod wende mag chuny" (Jo Kolosai 3:16). Kendo nowacho, "Kuum mano yie a kuom winjo. To gima iwinjo en wach maber mawuoyo kuom Kristo" (Jorumi 10:17). Winje nyadichiel kendo: "Land wach Nyasaye, kendo ket chunyi kuom tijno kinde duto, kata ka piny ber kata rach. Kwer weche duto ma ok ni kare. Kendo rie weche maricho, kijiwo ji kendo ipuonjo gi kinda duto" (2 Timotheo 4:2). Jakobo nowacho, "To kik uwuondru, ku winjo wach awinja, to beduru joma timo gima uwinjo" (Jakobo 1:22). Muma en Wach Nyasaye, Wach mar Ruoth, Wach Kristo, Wach Ndiko, Chike Nyasaye, en adiera, kendo wayie ni en mana en.

Wayie kuom Muma nikech ochiwo kit ngima endalowa kuom puonj mar tij dhano, sigand dhano, sigand piny, sigand ngima dhano, kod kuonde mamoko mag puonjruok. Kuom mano, gana gi gana mag higni ka pok ng'eny mar jomolony kuom nono tij dhano, Muma nose hulo gigi. Achiel kuom gik madongo ma oseyudi machiegni osebedo rapar mag lee manie nam. Ka pok ong'igi matut ndiko mag Singruok Machon noluore kod ndiko mag dhano mane ochakore e kinde 900-1000. Lee manotho e nam, kata kamano, oting'o gigo duto mayudore e bug Singruok Machon, mana mar Esther, nenie kinde mag 200B. kod 68 A.D. Ndiko gi konyowa fwenyo ni Ndiko mag Singruok Machon nikare. Koluore kod sigana, sigand Muma kod sigana mamoko

oyie. E sigand piny, boma, gode, aore, kod nam ma wachiegni gi tinende obironwa kokalo kuom Muma. Jomoko oseparo ni Muma kod Sigand ngima dhano opogore to ma ok en adiera. Wach ‘science’ oluore kod wach mar adiera, kendo kuom adiera, Muma ok otwenyo wach moro amora mar adiera. Ndiko kod science mag miriambo mag sigand dhano, kuom adiera ok gibiwinjore moro ka moro. Achiel kuom ranyisi mar Muma kod sigand ngima dhano moyiego en ni piny oyarore (Isaya 40:22; Ayubu 26:7). Nitie ranyisi mang’eny ma inyalo chiwu kane wan gi thuolo mar chiwogi.

Wayie kuom Muma ni en wach Nyasaye nikech gigo duto mokor ni e iye kendo kaka nochopo kare. Achiel ne ni Kristo ibiro nywol kod nyako moro (Isaya 7:14). Gigo mochopo kare oler e Mathayo 1 kod nyako ma en Maria konywolo Kristo. E Joel 2:28,29. Nokor ni Roho mar Ruoth ibiro chiwne ringre duto kendo nochopo kare Tich Joote 2. WAnyalo dhi nyime nyadimang’eny kuom gik mokor, kendo neno kaka nochopgi kare.

Wayie kuom Muma nikech ogolo dwoko madwong’ mar ngima. Onyisowa kuma dhano oae, gima omiyo dhano nitie kendo kuma odhie. Odwoko penjo, “ang’o ma anyalo timo mondo akwo?” (Tich Joote 2:37,38; 16:30-33).

Wayie kuom Muma nikech gik madongo mabeyo kuom dhano. Okwero richo kendo ojiwa ngima makare. Piny olos makare nikech en.

Wayie kuom Muma nikech wach Ruoth ok norum, Kristo nowacho, “Polo gi piny norum. Wechena ok norum ngang” (Mathayo 24:35). Petro nonyisowa ni wach Nyasaye biro dak mangima kendo mochwere (1 Petro 1:23). Kristo nowacho, ibiro kumwa kod wachne e ndalo giko (Johana 12:48).

Adiera Muma osebedo kod wasike mang’eny to gi biro kendo gisedhi to Muma pod dhi nyime. Ere kaka ineno bugni? Be iye kuome? thothgi oyie. Kuom adiera, en buk man gi nengo e piny osebedo buk maduong’ miuso e piny.

Daher mar jiwou mondo usom Muma. Kristo nowacho ‘uket chunyu kuom somo Muma’ (Johana 5:39). Paulo nowachonwa mondo wapuonjre mondo wabed maler e nyim Nyasaye (2 Timotheo 2:15). Kendo, Kristo nowacho, ToYesu nodwoke niya Muma wacho ni,” Dhano ok nyal bedo mangima kende, to obedo mangima gi weche duto mawuok e dho Nyasaye” (Mathayo 4:4). Johana nondiko, “Ng’at masomo kitabu ni kod joma winjo weche mokor gi, kendo momako gi mondikie, gin johawi, nikech ndalo ma gigi biro timore chiegni” (Fweny 1:3).

Ka ibiro somo kendo ipuonjori wach Nyasaye, yie kuome kendo luor punjne ka iye kuom Nyasaye kendo iye Kristo kaka wuod Nyasaye, we richoni, hul yieni kuom Kristo, kendo otisi, ma en, iki e pi, mondo oweni richoni, Ruoth biro wari kendo medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38, 47).

PUONJ MAR ABICH GIMA OMIYO WAONGE E BWO CHIK

E puonjwa manie Muma, onyiswa kaka opog kind gik madongo mag chike didek. Mokuong ne en chik mar Patriarchial, mar ariyo en chik mar Musa, kendo tinende wadak e bwo chik mar Kristo. Muma konyowa e pogo chikegi kokalo kuom Singruok Machon kod Singruok Manyien. Chike mag Patriarchal kod mag Musa gin e Singruok Machon to chike mag Kristo yudore kuom Singruok Manyien e Muma. Ma nyiso kokalo kuome okonyowa ng'eyo ni Singruok Machon ok otweyowa tinende, to Singruok Manyien dhi nyime kuom tweyowa tinende kendo obiro bedo ka otweyowa mana ka saa ochopo. Wabiro nyiso ma koa e ndiko ka wadhi nyime kod puonjwa.

Kata obedo ni iseng'eyo kata podi, nitiere dinde adek madongo mopogore e penywa tinende maketo yie gi e Singruok Machon. Gin gi yie ni otweyogi kendo gidwao ni otwe jomoko. Wabiro nyisogi koa e Muma ni gitiyo kode e yoo marach.

Koro we aler ni singruok luore kod dwaro. Kuom ranyisi, wawuoyo kuom dwaro mokalo kata Singruok mar ng'atni kata ng'atcha. Ji mang'eny tinende loso dwaro kuom gino madhi timore e mwandu gi bang' tho margi. Nyalore ni kapok thogi ochopo gibiro loso dwachgi mpkadho achiel. Ma en samoro nikeche sechemoko e ngimawa kuom kinde mabiro ginyalo yiero ni ok gihero dwachgi mokuongo, kendo koro giloso dwaro manyien. Onengo gipar ni kapod gi ngima ginyalo bedo gi dwaro mang'eny ka gi yiero. Ginyalo timo gimoro amora ma gidwaro kod mwandugi. To ka gisetho, en mana dwachgi mogik ema biro tiyo, to ka en dwaro makare, mwandugo onengo otigo koluwo dwarono.

Kamano bende, Nyasaye nolosong Singruok kata dwaro ne joge mane odhi nyime kuom igni mia achiel. E kinde no notweyowa, to ndalo nobiro ma Nyasaye nolosong Singruok Manyien kata dwaro. Kane ochiwo dwaro no, kendo ne otieke kod tho mar Kristo, Singruok mokuongo koro obedo gima osekadho. Ma e gima omyo waluongo Singruok Machon kod Singruok Manyien. Chal mana be ka ng'ato ok nyal dak e chik mar pinyni mano chakore igni miche mokadho, kata bende ok wanyal dok chien e chike mag Singruok Machon ne gigo ma watimo e nying dinde. Kata kamano, dha-no ma sani nyaka dak e chik ma sani kendo en gima ket be ka ng'ato ngima tinende nyaka obed e bwo chik mar Kristo kaka ohul e Singruok Manyien.

We koro wadok e Muma mondo wane ka ma e gima gipuonjo. Som koda ndiko mar Jo Hibrania e Singruok Manyien. Kanyo ja ndiko wacho, kowuoyo kuom Kristo, "Omyo Kristo e jal makelo winjruok manyien, mondo jogo mane oluongi oyud mwandu mochwere mane Nyasaye osingore ni gibiro yudo. Mano nyalo timore nike-

ch tho osebetie makelo resruok kuom richo mane otim e ndalo winjruok machon. To ka ng'ato lamo ni ji gige, to gige go ok pogi ka pok ong'ere malong'o ni osetho, nikech lemone tiyo mana ka osetho. To ka pod ongima to lemoneno onge gi teko kata martin" (Jo Hibrania 9:15-17). Akwai ni ing'e ni kane Kristo notho e bau, noketo thuolo kuom jogo mane nigi yie e bwo Singruok Mokuongo mondo owargi, to kane otho nogolo Singruok mokuongo to oketo Singruok Manyien. Ng'i kendo kane owacho ni singruok biro mana ka Kristo otho.

Ka wadhi nyime gi puonjwa, jandiko ma ja-Hibrania dhi nyime ka wacho, "To chike Musa oting'o mana kido mar gik mabeyo mabiro, to ok oting'o gigo hie. Misengni ma jodolo timo kaluwore kod chik gitime higa ka higa. To ma nyiso ni chik ok nyal miyo jolemo bed kare chutho, nikech ka dine ni chik nyalo timo kamano, to misengnigo dowe chuth, nimar ka osepuodh jolemo chuth, to richo ok dichak chand parogi kendo. To kar golo richo, to misengni mitimogo paronigi mana richogi higa ka higa. Nikech remb ruedhi gi remb diek ok nyal golo richo. Mano e momiyo, kane Kristo biro e piny, nowacho ni Nyasaye nia, 'ok misengni kod chiwo ema nidwaro, to ringruok ema iseikona. Misengni miwang'o pep, gi misengni mag golo richo, bende ne ok imorgo. Omiyo nawacho nia, 'Era e! A Nyasaye, asebiro mondo atim dwaroni, mana kaka Muma wacho kuoma e kitap chik'. Waneno ni mokuongo Kristo nowacho niya, 'misengni gi chiwo, kata misengni miwang'o pep, gi misengni mag golo richo, ne ok idwaro, bende ne ok imorgo.' Kata obedo ni chik dwaro ni mondo otimgi kamano. To eka nowacho niya, 'Era e! A Nyasaye, ase biro mondo atim dwaroni.' Kamano Yesu Kristo ketho yo machon mar chiwo chiayo ka misango, to okelo yo manyien ma ng'ato chiwoe ngimane owuon. Wan to opodhwa nikech Yesu Kristo nochiwo ringre owuon nyadichiel kende, kotimo mana gima ne Nyasaye dwaro" (Jo Hibrania 10:1-10). Fweny ni jandiko nyiso ni chik mane nie Singruok Machon noting'o kido mar gik mabeyo mabiro. Nodhi nyime kowacho ni misengni mani timo ne ok nyal golo richo chuth nikech neparo nigi richogi higa ka higa. Kendo nonyiso kaka Kristo nochiwore dichiel kendo ne richo dhano, kendo nogolo mokuongo, ma en, Singruok Machon, mi okelo ma ariyo, ma en, Singruok Manyien. Koro ere ng'ama nyalo gombo dok e Singruok Machon, kata chik machon, kata obedo ni nyalore? Adiera onge ng'ama nyalo gombo timo kamano ka ging'eyo ber mar tho mar Kristo e bau kendo kaka wanie bwo chik maber.

Christo owuon nodak e bwo chik Musa kaka ondik e Singruok Machon, to okao sechene e puonjo adiera kod chike manyalo tweyowa e Singruok Manyien manyalo bedo andalone mag tho. Koro, kane Yesu pod ngima norito chik kendo nojiwo ji mondo otim kamano. Noleru, "kik upar ni asebiro ni mondo aketh chik Musa kata ni mondo aketh weche jonabi, to asebiro mana ni mando achopgi. Adier awachonu ni,

kapok polo gi piny orumo, to kata mana nukta achiel mar chik, kata dire achiel matin, ok nolal, nyaka chop gik moko duto timre.” Ka Kristo nowacho ni chik ok bi keth to ibiro chopgi. Ang’o mabiro timore tok ka chik ochop kare? Apoya nono gi biro kalo kata ok otweyowa.

Kane Kristo otho e msalaba, richo man kuom kanisa norumo kata nokethi, chakre malo nyaka piny (Mathew 27:51). Ma ne en ranyisi kuom adiera ni dinde kod chike machon nologol kendo ok notwe dhano.

E 2 Jo-korintho 3 Paulo wacho ni oseketwa jotelo “Jotelo mag Singruok Man-yien, ok mar baruwa, to en mar Roho: Nikech barua kelo tho, to Roho kelo ngima.” E ndiko ni, kendo ndiko mabiro, Paulo noketo pogruok man e kind chike, chike mon-diki e kidi, kod chike man kuom Roho kata Kristo. Onyiso kaka chik kelo tho, ni en mar tho, to ni chik Kristo kelo ngima.

Jaote Paulo nondiko ne Jo-Kristo man Galatia kendo owuoyo kodgi kuom pogruok manie kind chik mar Musa kod chik Kristo. Nowacho, “koro ere gima ne omi-yo oket chik Musa? Nokete mondo onyis ketho, kendo mana ni mondo obedie nyaka chop nyakwar Ibrahim mane otimne singruok bi. To bende, kane Nyasaye ooro chik Musa, nomiyo Malaika mondo okel, mi Malaika nokete e lwet Jaote, to kane Nyasaye omiyo Ibrahim Singruok, to notiyi kende, maonge Jaote. To chik mon gin Singruok mar Nyasaye koso? Oyoo, ok kamano, nikech ka dine bedi ni chik moro nyalo kelo ngima, to kare dhano dobet e winjruok gi Nyasaye kuom chik. To Muma osewacho ni piny duto nie bwo loch mar richo, mondo Singruok motenore kuom yie kuom Kristo omi mana joma oyie. Kane pok ndalo mar yie obiro, nyaka chop ne oelnwa yie mane onego binwa. Kamano chik nobedonwa jarit, nyaka Kristo nobiro mondo ami wabed e winjruok gi Nyasaye kuom yie. To koro ka yie osebiro, to tich jarit orumo, nimar kuom yie uduto un nyithind Nyasaye kuom Yesu Kristo. Un uduto osetisu kuom Kristo, mi urwako Kristo owuon ka nanga. Kuom mano onge pogruok e kind jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi, kata e kind wasumbini gi joma ni thuolo, kata kind chwo gi mon, nikech uduto un achiel kuom Kristo. To ka un jo-Kristo, to kara un nyikwa Ibrahim, kendo unuyud mich mane Nyasaye osingore.” Paulo nonyiso jogi ni chik nokelogi kuom Kristo to ositim dichiel, ne gionge e bwo chik. Japuonj molony onyiso chik, kendo yie nyiso Kristo. E yoo machielo, chik ni gi tichne, kendo nogole oko. Koro wan achiel kuom Kristo, to mana ka wamiye luor.

Nitiere ndiko mang’eny manie Muma manyiso maler ni waonge bwo chik mar Musa, kata chik mar Singruok Machon, to mana wanie bwo chik mar Kristo. En gweth mane mawango ka wanie bwo chik maber, chik makare.

Osiepena, Kristo nothoni ni inyalo wari. Ka ie kuome, iweyo richoni, ihulo ni en wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni, obiro wari kendo obiro medi e

PUONJ MAR AUCHIEL GIMA OMIYO WADWARO NI MONDO OWARWA

Nyaka esechegi waseng'iyi puonj kaka gima omiyo wayie kuom Nyasaye, Kristo, Roho Maler, kod Muma. E puonjwa mokalo wawuoyo kuom gima omiyo waonge e bwo chik, ma en, chik Musa kata chik mar Singruok Machon. Ndikogo nyiso ni de obedo gima kare mondo owarwa e bwo chikno, de ok en gima kare mondo Kristo obi. Adier makende en ni Kristo nobiro ma en ranyisi moromo ni chik machon ok nyal waro dhano, koro ok nyal waro dhano tinende.

Nikech wawuoyo kuom gima omiyo wadwaro ni mondo owarwa. Ma nyiso ni dhano olal, kendo ma en adira. Jaote Paulo nondiko, “ji duto oseketho, kendo girem kuom duong’ mar Nyasaye” (Jorumi 3:23). Kendo wasomo, “mana kaka Muma wacho niya, S’“ong’ama kare. Ooyo, onge kata ng’at achiel” (Jorumi 3:10). To be mano oriwo nyindo matindo? Ooyo, nikech joricho oyangnwa e Jorumi 3 kaka jogo mawacho miriambo, makuong’o, maneko, makwedo Nyasaye. Ma lero jogo ma oseng’eyo pogo ber kod richo. Nyithindo matindo pok gichopo kar pogo berk od richo onyiswa e Muma ni gin giler kendo gionge ketho. Kristo nopuonjo dhano e kindene ni onengo gibed kaka nyithindo matindo mondo gidonji e piny ruoth Nyasaye (Mathayo 18:1-6). Joricho gikalo mar bedo jaketho. Gisebedo joma dongo ma ginyalo pogo ber god rach. Gichopo kuma ginyalo timo gimoro maber kata marach. Koro, joricho iwacho ni gin joma ok ni kare, joma ok omiyo Nyasaye duong’, kodo jogo maonge luor. Ka ilero joricho matut, Johana nowacho, “Ng’at ma timo richo ketho chik, nikech richo en ketho chik” (1 Johana 3:4).

To we wadok chien e chakruok mondo wane gima omiyo dhano bedo jaricho. Kane Nyasaye nochweyo dichwo kod dhako mi oketo gi e puoth Eden negionge richo. Tijgi ne en rito puodho. Nyasaye be nowacho ni ginyalo chamo olemo moro amora e puodho no mana olemo manigi riek mar pogo ber gi rach ema kik gi cham. Nowacho ni odiochieng’ ma gibiro chamoe olemono adiera gibiro tho. Koro we wadok e ndiko mar chakruok 3 mondo wasom kendo wane gima notimore: “Thuol ne riek molooyo lee duto mane Ruoth Nyasaye osechweyo. Nopenjo dhako niya, ‘Bende en adieri ni Nyasaye nowacho ni kik ucham olem yath moro amora manie puodho ni?’ Dhako noduoke niya, ‘Wanyalo chamo olemb yien duto manie puodho, to mak mana olemb yath manie dier puodho ema ok wanyal chamo. Nyasaye nokwerowa ni kik wacham olemb yadhno, kendo kik wamule, nimar ka watimo kamano, to wana tho’ Thuol noduoke niya, ‘ngang’! ok unutho. Nyasaye nowacho kamano nikech ong’eyo ni ka uchamo to wang’u noyepi, mi unubed machal kode, kendo unung’e ber gi rach’. Dhako noneno

ni olemb yadhno ber chamo, kendo lombo wang', mi noparo kaka onyalo miyo ng'ato doko mariek. Kuom mano, nopono olembe moko, mochamo. Chwore bende nomiyo moko, mochamo. Kane gisechamo olembego wengegi noyepo, mi ne gifwenyo ni gin duge. Omiyo negi twang'o oboke, mi gigeng'orego" (Chakruok 3:1-7). Ndiko dhi nyime ka onyiso kaka Nyasaye nokuong'ogi kendo giduto negi chiwo gino momiyo mano otimore. Adam newacho ni Eve machiege to Eve newacho ni thuol ema owuonde. Nyasaye koro nohulo negi ni gibiro sandore kaloure gi richogi. Ma ne en achiel kuom thuol, kata jachien bende. Adier osenyisgi ni odiochieng' ma gibiro chamo olemo mane okwergi gibio tho, kendo chunygi ema biro tho, ma en, richo nobiro e kindgi gi Nyasaye, mi nopogogi kod Nyasaye, kendo moketogi jo asik Nyasaye.

Muma puonjowa ni Nyasaye onge richo, ni kare, ni en oler. Muma kendo omedo wacho ni Nyasaye ok oriambi (Jo-Hibrania 6:18) kendo ok onyal temo dhano moro amora (Jacobo 1:13). Kendo inyisowa Kristo, ma en wuode, ne onge richo (1 Petro 2:22). Magi duto en mana wacho ni ka Nyasaye ne en kare, kendo ne ok odwar richo, to dhano osebedo jaricho, ne ok en yoo mayot mondo dhano ochop kuom Nyasaye kapod ne en mana e richo. Janabi mar Nyasaye nowacho, "bad Ruoth Nyasaye ok chiek, ma ok onyal reso ji, bende ite ok odino, ma ok onyal winjo wach, to richou ema osepogo kindu gi Nyasachu. Adier, richou ema osemiyo opandonu wang'e, mondo kik owinj kwayou" (Isaya 59:1,2). Kendo wasomo, "nikech Nyasaye rango joma kare gi ng'wono, kendo pile oyie winjo lemo gi, to omon gi joma timo richo" (1 Petro 3:12).

E kinde mar Singruok Machon Nyasaye nedwaro mondo dhano ma jaricho okwa ng'wono koluwo kuom chiwo chiaye mondo owene richone. Kopogore gi ma, richo mar dhano ne osik kipare iga ka iga kando ma nomiyo gi dhi nyime ka gichiwo chiye kaka misango. Ma nyiso ni remb dhiang' kod diel ok nyal golo richo chutho (Jo-Hibrania 10:1-4). Mogik, Nyasaye nooro wuode e piny mondo obed misango makare dichiel kendo e ndalo duto ne richo mar dhano (Jo-Hibrania 10:5-10). Petro nowacho, "Mano e gima Nyasaye noluongou mondo utim, nimar Kristo owuon bende nosandore nikech un, mi oweyonu ranyisi mondo uluw time. Muma wacho niya, 'Ne ok otimo richo, bende miriambo ne ok owuok e dhoge.' Kane oyanye, to ne ok oyenyo, kendo kane oneno masira, to ne ok osiemo ng'ato, to ne ochiwore e lwet jal mang'ado bura kare. En owuon ne oting'o richowa e ringre e msalaba, mondo watho ni richo, eka wabed mangima ni tim makare, kendo osechangu mana nikech chwath mane ochwadego" (1 Petro 2:21-24). Koro dhano nolal. Ne enie richo, netimo gima Nyasaye ok dwar, kendo tim ma ok kare. Ne ok nyal ware kuluore kod berne kata timo gik makare. Ne ok nyal ware kod chik, Paulo nowacho, "Ne ok owarowa nikech tim makare moro amora ma wan wawegi ne wasetimo, to nowarowa mana nikech ng'wone owuon. Nowarowa gi lwok mane Roho Maler okelonwago nywol manyien kod

ngima manyien” (Tito 3:5). Kendo nowacho, “Ne uyie kuome, mi oresou. Adier, ne oresou mana kuom ng’wonone, to ok kuom gik mane gik mane utimo un uwegi. En mana mich mar Nyasaye! Ne ok owaru nikech gimoro amora ma usetimo, omiyo kik ng’ato pakre” (Jo Efeso 2:8-9). Koro, kane Kristo otho e msalaba, kaka ng’at makare, kendo kaka misango makare, nobedo jares dhano kod geno. We koro wasom, “Nyasaye nohero piny ahinya kama, omiyo nochiwo Wuode ma miderma mondo ng’ama oyie kuome kik lal, to obed gi ngima ma nyaka chieng’. Nyasaye ne ok ooro Wuowi ni obi e piny mondo ong’ad ni piny bura, to noore ni mondo piny onwang’ warruok kuome” (Johana 3:16,17).

Kendo, wasomo ni tho mar Kristo rembe nochwer kendo e rembe no richowa oluoki. Paulo nowacho, “Nyasaye oseweyonwa richowa, kendo osewarowa nikech tho mar Kristo. Mano kaka mich” (Jo Efeso 1:7). Kristo owuon nowacho, “Nikech ma e remba, nochuer ni ji mang’eny, ki timonigi winjruok gi Nyasaye mondo owenigi richogi” (Mathayo 26:28). To mondo remb Kristo oluok richo ng’ato, ng’atno nyaka tim gigo ma Kristo osechiwo. Kristo nowacho ni nyaka wayie ni en Wuod Nyasaye (Johana 14:1; Tich Joote 8:37). Nowacho ni walokre wawe richowa (Luka 13:3). Nowacho ni ber ni mondo wahul ni wan ng’ate e nyim ji (Mathayo 10:32). Kendo mogik, owuoyo kuom batiso. Petro nonyiso kanyakla mar ji, ka giseng’eyo gino mowinjore gitim, ni owinjore gilokre giwe richogi kendo otisgi e nying Yesu Kristo mondo owenigi richogi (Tich Joote 2:38). En mana ka ng’ato oluoro Ruoth mi richone owene kendo ma kete mondo obed osiep Nyasaye kendo kaka Nyathine. Kendo ka ng’ato odhi nyime kuom yie, remb Yesu Kristo luoko ng’ano manigi richo (1 Johana 1:7). Eyo machielo, kata obedo ni dhano en jaricho, richone opand e wang’ Nyasaye kod remb Kristo, ma en, ka oketo tekone duto ka owuotho e dwach Nyasaye. Ka otimo richo kendo ka ong’eyo kata okwedo Nyasaye to richo no biro pogogi gi Nyasaye. E yorni yoo machielo kende mar dok ir Nyasaye, ka ok in nyathi Nyasaye manigi adier, onengo ilokri iwe richoni, ihul richoni, kendo ikwa Nyasaye ng’wono mondo oweni (Jakobo 5:16).

Kane Kristo otho ne dhano, nobedo jal mawuoyone dhano, jal mariwo ji, jal ma en jagachwa, kendo e duong’ne en gi teko mar duoke ir Nyasaye kendo hule e nyim Wuoro (1 Timotheo 2:5; Jo Efeso 2:16; 1 Johana 2:1; Jo Hibrania 8:1; Jo Hibrania 10:21).

Osiepena, wan joricho, chunje molal. Ok wanyal resore kendwa kendo onge ng’ato ang’ata kata chik molos kod dhano kata riwruok moro amora made reswa. Ok wanyal timo mibadhi e yorwa mar dhi e polo. Wan kuom mano wanie ng’wono mar Nyasaye. Waonge gi thuolo mar twenyo wach kode. Nyaka, kata kamano, wabolre kendo wakwa Ruoth mondo obed gi ng’wono kuomwa. To winji; nitiere duoko makare kuomwa. Kristo nothonwa mondo owarwa, wariwre paro gi Nyasaye,

kendo chieng' moro achiel wabiro dhi dak gi Nyasaye e polo nyaka chieng'. To kaka nosewach chon, nitiere chike moko. Ruoth dwaro neno kaka yie kuome, kaka wangi dwaro mar yudo warruok. Ooyo, to ma ok bi miyo wayud warruok. Ok wanyal timo manyalore mondo wachul Nyasaye ma odwaro timonwa. To odwaro mana ni wayie kuome, wahul ni en Wuod Nyasaye, kendo otiswa, kata ohikwa e pi, mondo wachop e remb Kristo kendo richowa oluok oko (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38; Mathayo 10:32; Jo Rumi 6). Ka watimo kama, Ruoth biro weyonwa richowa, resowa, luoko richowa duto, kendo medowa e kanisane kama wanyalo tiyone kendo bedo jaadiera kuome nyaka chieng' tho mondo wadhi e polo chieng' moro achiel, kama wadhi dak kode nyaka chieng'.

PUONJ MAR ABIRYO GIMA OMIYO INJILI EN TEKOK NYASAYE E RESRUOK

Ang'o momiyo ng'ato ka ng'ato dwaro ni mondo orese? Ka awacho ni ng'ato dwaro ni mondo orese nyiso ni olal, enie chandruok, ni odwaro ni mondo orese, nikech dhano owuon ok oromo. Nitiere ji mang'eny mabiro bedo gi paro machal kamano. To jogi gin jogo manie chandruok ahinya. En gima rach ahinya ka ilal, to ka ing'eyo ni ilal, kendo kuom adier ikia kaka inyalo resi, to ka ilal kendo ikia ni ilal, kata okibi ng'eyo ni ilal, ere kaka inyalo konyi? Nitiere ji mang'eny mamoko molal, to giparo ni oresgi, kendo ginie chal mar bedo e resruok. Ma dwaro kony, to tek mondo okonygi.

To ka wadok e penjo, ang'o momiyo dhano olal? Dhano olal nikech enie richo kendo koro ojaricho. Richo en ketho chik (1 Johana 3:4) kendo gik moko duto ma ok kare gin richo (1 Johana 5:17). Richo koro itimo ka ng'ato otimo marach kata gino ma ok kare, kata oketho chike Nyasaye. Johana nowacho, "T o ng'atno matimo richo en ng'at satan, nikech satan osiko katimo richo nyaka a chakruok. To Wuod Nyasaye nofwenyore mana ni mondo otiek tich satan" (1 Johana 3:8). Paulo wacho ni ji duto osekecho to onge ng'ama nikare (Jo Rumi 3:23; Jo Rumi 3:10). Adiera owuoyo kuom jogo mong'eyo richogi. Jakobo nowacho, "Ka ng'ato ong'eyo gima ber ma onengo otim to ok otim, to odoko jaricho" (Jakobo 4:17).

Ka dhano nie richo kendo olal, ere kaka onyalo timo mondo owe richo? Ok onyal resore owuon, kuom adiera. Joricho mamoko ok nyal rese. Tich maber kende ok nyal rese. Koro, be nitiere geno moro? Ee, nitiere geno. Nitiere geno nikech ne nitiere ng'ano mane oherowa kendo mane nigi dwaro mar loso yoo mar pondo ne wan.

Miche mag higni mokadho Nyasaye ne dwaro ni dhano mondo otim misengni mag lee mondo oketh richone. To ma ne ok nyal golo richo chuth, nikech noparo richone kinde ka kinde e iga (Jo Hibrania 10:1-4). Koro Nyasaye nolosho misango mad-

uong' ka ooro Wuode mondo ochiwre kaka misango e msalaba, dichiel kendo chutho, ne richo mar piny (Jo Hibrania 3:16; Jo Rumi 5:8). Jandiko ma Hibrania nowacho, kaluore kod Kristo, "Kristo to notimo misango achiel kende mar golo richo, moromo nyaka chieng', mi obet e bad Nyasaye korachwich, mana kaka Muma wacho. Chakre kindeno orito nyaka Nyasaye ket wasike bed raten tinende. Osemiyo joma opuodhi kamano odoko joma long'o chuth nyaka chieng' kuom misango achiel mane otimo-no" (Jo Hibrania 10:12-14).

Kane Kristo otho e msalaba ne richo mar dhano, kendo bang' hikne kod chierne, mondo onyis ji duto ni oa kuom Nyasaye, Wuod Nyasaye, kendo jareswa, ne en wach maber. Ne en wach maber nikech onyiso ni koro dhano inyalo res kendo bedo gi geno ne ngima mochwere. Ma ne iluongo ni injili, ma en, tho, hik, kod chier mar Kristo, manyiso ni wach maber. Pod en wach maber. En wach maber ka dhano oyiego kendo okete e ngimane.

Paulo nondiko, "Ng'ato ka ng'ato malamo Ruoth, noresi. To ere kaka ji nyalo lame, ka ok giyie kuome? Koso ere kaka digiyie kuom jal mapok giwinjo wachne? Koso digiwinj ni entie nadi, ka ng'at malandonigi wach onge? Koso ere kaka ji nyalo lando Wach Maber ka ok oorgi? En mana kaka Muma wacho niya, 'Mano kaka ji mor ka gigeno joma kelonigi Wach Maber!" (Jo Rumi 10:13-15). Kendo, Paulo nowacho, "Owetena, adwaro ni mondo ung'e tiend gima notimore ni kwerewa: Bor polo notelonigi giduto ka nie wigi malo, kendo giduto negi ng'ado nam Makwar. Bedo e bwo bor polono, kendo ng'ado nam kamano ema ne okwan ka batiso mane omiyo giduto gibedo e achiel gi Musa. Giduto negi chamo chiemo achiel mar chuny, kendo negi modho pi achiel mar chuny, nikech ne gimodho e lwanda mar chuny mane wuotho kodgi. Lwandano ne Kristo owuon" (1 Jo Korintho 10:1-4).

To ere kaka adiera reso ng'ato ang'ata? Ere kaka yalo resogi? Kata ere kaka degi res ng'ato ka giyie kuomgi? We wanee gima ndiko wacho. Bang' tho Ruoth, ikone, kod chierne, kendo bang'e ka pok odok e Wuoro manie polo, nonyiso joote, "Dhiuru e piny duto mondo uland Wach Maber ni ji duto. Ng'ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng'ama ok oyie, bura nolo" (Mariko 16:15-16). Mathayo nondiko piny Weche mag Ruoth kama, "Kik ubed maluor, to dhiuru unyis owetena mondo odhi Galili, kuma gibiro nena. Kendo kupuonjogi rito weche duto masenyisou. To winjuru! An kodu ndalo duto nyaka giko piny" (Mathayo 28:10,20). E ndiko mar Luka, Kristo nowacho, "Ondikie Muma ni Mesia nyaka sandi, mi chier kuom joma otho chieng' mar adek, mondo wach loko chuny oland ni ogendni duto, chakre jeruallem, mondo owenigi richogi e nyinge" (Luka 24:46,47).

E ndiko adek gi, Kristo nenyiso joote ni onengo gi dhi e piny duto, kata e pinje mamoko, kata ng'ato ka ng'ato, mondo oyal injili. E yalo injili nonengo gi Wach

Maber mar tho mar Ruoth, thikne, kod chierne. To magi negin weche miparo. Be neonge gima chielo miyalo? Be Ruoth ne ok ochiko joote ni mondo oyal gima chielo? Ee, nonengo giyal gino miparo kod obatiso kendo nonengo gitis joma oyie e nying Wuoro, Wuowi, kod Roho Maler. To ma ere kaka otenore e tho, hikne, kod chier mar Kristo? Kane wasomo buk mar Tich Joote kende waneno ka ndiko duto ne nitiere yalo mar Kristo, kata injili, ni dhano koro owinji kendo ong'eye. Bang'e giyie kuome, kendo gilokore giweyo richogi, gihulo yiegi kuom Kristo kaka Wuod Nyasaye, kendo mogik ne itisogi.

To kendo ang'o momiyo magi duto nomakore kod tho, hikne, kod chier mar Kristo? Nyiso mana ni Kristo ne ok otho kende ni mondo ores dhano, to noketo chike moko kapok owar ng'ato. Bedo Wuod Nyasaye, kendo chiwore ne tho e msalaba ni mondo dhano oresi, kendo bedo gi teko duto e polo kendo e piny, en gi ratiro moro amora mar penjo mondo otim gik moko. Nowacho, e yore moko, ka dhano dwaro ni mondo orese, nyaka oyie. Nyaka oyie kuom Nyasaye kendo nyaka oyie kuom Kristo. Nyaka olokore owe richone kata lokore mondo owe yore maricho kata gik moko ma ok kare. Bang'e, nyaka ohul ni Kristo e Wuod Nyasaye. Kendo mogik, nyaka otise, ohike e pi, ni richone inyalo luoki. Koro ka otimo kamano, obiro nyisore ir Yesu ni oyie kuome kendo odwaro ni mondo orese. Paulo nowacho ni nitie teko e injili, ma en, Ruoth tiyo koluore kod tho, hikne, kod chierne. Nowacho, "Aonge gi wichkuot moro amora kuom Wach Maber, nimar en e teko mar Nyasaye, mawaro ji duto moyie. Mokwongo nobiro ni jo-Yahudi, to bang'e nobiro ni joma ok jo-Yahudi bende. Wach Maber ma nyiso ji yo ma Nyasaye miyogo dhano bedo e winjruok kode. Mano timore mana kuom yie kende, mana kaka Muma wacho ni, 'Ng'at ma obet e winjruok gi Nyasaye nikech oyie ema nobed mangima'" (Jo Rumi 1:16,17).

E Jo Rumi 6 Paulo nonyiso ni Kristo notho, nohike, kendo nochier koa e bur. Nodhi nyime konyiso ni ka ng'ato oluoro Ruoth onyiso tho, hik, kod chier e timne. Eyo machielo, ka ng'ato oyie kuom Kristo kendo olokore mi owe richone, kata tho ne richone, oluwo tho mar Kristo. Kane odhi piny e pi mar obatiso mondo ohike gi Ruoth, obiro machiegni yudo ber mar tho mar Ruoth, to ma nyiso hik mar Kristo. Kendo mogik, ka ng'ato owuok oko mar pi kaka jalno manyien, en jalno ma ong'wonne kendo opogore kuom richone machon, en paro mar chier mar Ruoth. Par wechego koa kuom Paulo: "Donge ung'eyo ni kane obatiswa, mi wariwore gi Yesu, to batisono nomiyo wariwore kode e thone? Mano onyiso ni kane obatiswa mi wariwore gi Yesu e thone, to ne oyikwa kode bende, mondo kaka ne Kristo ochier oa kuom joma otho kuom teko maduong' mar Wuoro, e kaka wan bende wabed gi ngima manyien. Ka waseriwore kode e thone, to wanariwre kode e chierne bende. Wang'eyo ni ngimawa machon nogur kode e msalape ni mondo kitwa mar richo orum, kendo ni mondo kik wamed

bedo wasumb richo” (Jo Rumi 6:3-6). Nodhi nyime kendo kowacho, “To wagoyo ni Nyasaye erokamano nikech kata obedo ni yande un wasumb richo, to koro urito puonj mane omiu gi chuny duto. Ne ogonyu e twech richo, mi udoko wasumb tim makare” (Jo Rumi 6:17-18). Puonj en tho, hik, kod chier mar Kristo. Gino magiwacho ni giluoro en maket kata chalre gi puonj. Kaka osewachi, ginyiso ranyisi mar chal mar tho, hik, kod chier ka githo ne richogi, ka ohikgi e pi mar obatiso, kendo wuok oko e pi, ma en, mondo ochier e pi ka owuotho ngima manyien, mondo obed ng’ama ochwe manyien, obed jalup Kristo ka en gi geno mar ngima mochwere.

E 2 Jo Thesalonika 1:7-9 Paulo nowacho ni Ruoth biro duogo chieng’ moro ne joma tama ma ok oluoro injili. Petro be nowacho ni jogo ma ok oluoro injili biro lal (1 Petro 4:7). Koro injili ok en gino kende mowinjore oyiego, to onengo oluore be. Ka ng’ato oyie kuome kendo oluore, Ruoth rese kendo omede e kanisane.

Injili olere maler e ndiko. Paulo nowacho, “To chutho ok anyal sungora kuom lando injili, nimar ochuno ni nyaka aland injili, kendo dane malit ahinya ka ok alando injili” (1 Jo Korintho 9:16). Kendo nowacho ni kuong’ mar Nyasaye ni kuome ka dipo ni opuonjo wach mopogore gi mar Kristo (Jo-Galatia 1:6-9). E yoo machielo, ne osepuonjo injili mar adieri, kendo Nyasaye biro kuong’o ng’ato ang’ato mabiropuonjo injili mopogore gi mar Nyasaye, nikech neonge injili moro mar adieri kopogore gi achiel mane oseyal.

Osiepena, Be iluoro injili mar Kristo? Be iyie kuome? To ibiro luore? Alemo ni ibiro timo. Ruoth onge yoo machielo monyalo warowago.

PUONJ MAR ABORO GIMA OMIYO YIE EN GIMA NI GI NENGO

Yie en ang’o? Be nitie yoo moro mawanyalo lere? Wanyalo ng’iyo Jo-Hibrania 11:1 kama ja ndiko wacho, “koro yie en bedo gi adiera ni wabiropuonj yudo gik mwageno, kendo en bedo gi ratiropuonj maonge kiawa ni gik ma ok wanyal neno, nitie.” Mondo aler, thoth ji ohero Abraham, Musa, Daudi, Elija, kod jomamoko mane odak to ne ok anenogi. Ne nitie adiera kod ranyisi mane owe chien manyiso ni ne gidak. Sigandgi ne ondiki e Muma. Aonge paro moro amoro mar kwedo Muma. Koro ayie kod neno, kendo oluwore kod adiera ma an go kuom Muma, ayie ni jogi ne gintie. Kendo ayie ni Kristo, Paulo, Petro, kendo gi joma moko nodak kinde machien. Kuom mano, en kaka Paulo nondiko e Jo-Rumi 10:17, “kuom mano yie a kuom winjo, to gima iwinjo en wach maber mawuoyo kuom Kristo.”

Nitiere jotelo mang’eny e piny ma pok to aromo go an owuon, to ayie ni gintie. Nitiere ranyisi moro ma oetelona mondo abed gi yie kuom bedo mare. Nitie

wach kuomgi kendo buge mawuoyo kuome. Asenenogi e TV kendo asewinjogi kuom jolendo e redio. Nikech ranyisi gi duto kod rapim gi aseketo yie ni pinyni jotelo gin jogo mong'ere.

Kamano be, pok aneno Nyasaye, to ok an kenda. Johana nowacho, “Kata obedo ni nyaka nene onge ng’at moseneno Nyasaye, to ka waherore waduto, to Nyasaye osiko e iwa, kendo herane chopo tichne kuomwa chuth” (1 Johana 4:12). To kata obedo ni pok aneno Nyasaye, to pod an gi yie ni entie. Nang’o? Nikech ranyisi mang’eny nyisa ni en tiere mar adier. Nitiere chwech duto (Chakruok 1:1), Muma manyisowa kuome (2 Timotheo 3:16,17), kendo ngimawa nie tekone owuon (Jeremia 10:23). Jandiko ma Hibrania nowacho, “To ng’at maonge gi yie ok nyal bed malong’o ni Nyasaye, ni mar ng’ama dwaro biro ir Nyasaye nyaka yie ni Nyasaye nitie, kendo ni en gi mich momiyo joma dware” (Jo Hibrania 11:6).

Koro wan gi yie manono, Ruoth osewuoyo kodwa mondo wang’e maber kendo dwache ne dhano. Owuoyo kodwa koluwo Wuode kama ne Kristo noloko kite, Nyasaye nowuoyo koa e polo, kendo nowacho, “ma en Wuoda mahero. Chunya mor kode winje uru” (Mathayo 17:5). Jandiko ma ja-Hibrania nowacho, “Chon Nyasaye nomiyo jonabi owuyo gi kwerewa e yoremang’eny kendo mopogore opogore, to e ndalo mogik, wuowi owuon ema osebedonwa Wach Nyasaye. En ema Nyasaye osemete wuon gik moko duto, kendo en ema osemetiye chueyo gik moko duto” (Jo-Hibrania 1:1,2). To ere kaka Nyasaye wuoyo kodwa koluwo koum Kristo, kuom adiera, kendo gi weche mon-diki. Jacobo nowuoyo kuome kaka chik makare man gi thuolo (Jacobo 1:25). Paulo nowacho, “Weche duto manie Muma wuok kuom much Nyasaye, kendo konyo kuom puonjo ji, kendo kuom kwero gik maricho, kendo kuom rieyo ji, kuom tiego ji mondo obed joma kare, mondo jo Nyasaye obed molony kendo moikore chuth ni tije mabe-yo duto” (2 Timotheo 3:16,17). Petro nowacho, Ka ji osetony e kethruok mar pinyni nikech ging’eyo Ruodhwa kendo jawarwa Yesu Kristo, to eka gichako giduodore e kethruok, mi kethruok makogi, to ngima ma gibedogo achien doko marach moloyo ngima mane gin go mokuongo. Dine obedonigi maber ka dine ok ging’eyo yo makare, moloyo ng’eyogo, to bang’e gidok chien giweyo chik maler mane omigi (2 Petro 2:20,21). Kama chielo nowacho, “koro kaka osepuodho chunyu kuom winjo wach mar adira, kendo uheroru maonge miganga kaka owete, omiyo herreuru chuth gi chunyu duto, nikech kuom wach mangima kendo mosiko mar Nyasaye, osenywolu nywol manyien, to ok kaka nyithind joma otho, to kaka nyithind jal ma ok tho. En mana kaka Muma wacho ni, “dhano duto chalo gi lum. Lum ner, kendo thiepe two. Wach Nyasaye osiko nyaka chieng’.” Wachno e wach maber mane olandonu” (1 Petro 1:22-25).

Koro ka Nyasaye osewuoyo kodwa, kendo osenyiswago e yor ndiko, ma en, kaka ondiki e Muma, koro en ne in kata an wang’e Wach Nyasaye eka wanyalo ng’eyo

gima Nyasaye dwaro kuomwa tinende. Paulo wacho ni onengo wang'e (2 Timotheo 2:15), kendo Kristo nowacho onengo wabed kod wach Nyasaye (Johana 5:39). To ang'o momiyo wasomo kendo wang'eyo Wach Nyasaye? Kendo, mondo mi wang'e dwach Nyasaye, yie kuom gima nowacho kendo luore.

Nitie yore ariyo ma wanyalo miyo walal to nikech wan gi adiera ni Nyasaye nitie kendo osechiwonwa dwache. Mokuongo, wanyalo tamore yie kuom Nyasaye koluore kod gima nowacho. Mar ariyo, kipachwa wanyalo yie ni ne entie, ni Kristo ma Wuo-de, kendo ni Muma oting'o wachne, to wanyalo yiero ni kik waluor Ruodhwa. Nitie ng'eny ji mawacho ni yie kende ema nyalo waro. Gi kwanyo mana wach achiel koa e ndiko kaka Johana 3:16 en e kende kuma yie ondiki. To penjowa en ma: Ka adiera wayie kuom Ruoth, be wanyalo tamore timo gima odwaro ni mondo watim? Ka ok waluoro puonjne, be wanyalo wacho ni wan gi kit yie manyalo more?

Jacobo nowuoyo kuom ber mar yie, kane owacho, "owetena, ere ohala ka ng'ato wacho ni, 'An gi yie', to ok otim gima nyiso ni en gi yie? Bende yieneno direse? Ka owadwa kata nyaminwa moro onge lewni, kendo onge kata mana chiemb odiochieng' achiel, eka achiel kuomu wachone ni, "Dhi gi Kue, kendo rwakri gi lewni, bende bed gi chiemo moromi," to ok omiye gimoro ma ochando, koro ere ohala ma wachone kamano? Yie bende chalo kamano. Ka en kende, ma onge tim, to en gima otho. To ng'ato nyalo wacho niya, "ng'at moro ni gi yie, to ng'at machielo ni gi tim." Ng'at ma kamano adwoko ni, "Nyisae kaka ng'ato nyalo bedo gi yie, to onge gi tim. An to gik matimo ema nyiso ni an gi yie." Donge iyie ni Nyasaye en achiel? Mano ber! To kata mana jochiende bende ni gi yie ma kamano, to yiegino miyo gikirni! In ng'at mofuwo, idwaro ni mondo onyisi ni yie maonge tim en gima nono koso? Par ane Ibrahim kwara. Ere kaka nobedo e winjruokggi Nyasaye? Donge timne ema nomiyo obedo e winjruok kode, kane ochiwo Isaka wuode e kendo mar misango? Donge inyalo neno ni yie mare gi time notiyo kaachiel, omiyo yiene nodoko malong'o nikech gima notimo? Kamano wach manie Muma nochopo kare, mawacho niya, "Ibrahim nowacho kuom Nyasaye, mi yieneno nomiyo Nyasaye okwane ka ng'ama kare." Mano nomiyo Nyasaye noluonge osiepne. Kamano uneno gik ma ng'ato ema miyo obet e winjruok gi Nyasaye, to ok yie kende. Paruru bende Rahab, dhako ma jachode. Donge Nyasaye nomiyo obet e winjruok kode nikech gik mane otimo kane orwako joote, mi bang'e nomiyo gitony gi yo machielo? Kaka ringruok maonge muya otho, e kaka yie maonge tim otho" (Jacobo 2:14-26). Kane Jacobo lero, en gimoro achiel ka iwacho ni in gi yie, to en mana gimoro machielo ma onengo opuodhe. Ang'o ma yie kende nyalo timo, koro? En nengo mane ma en go? Kaka Jacobo nowacho ni otho. Yie mangima en yie man gi tim, en e yie matiyo.

To ka yie tiyo, to be mano nyiso warruok ok mar ng'uono? Paulo nowacho, "ne

uyie kuome mi oresou. Adier, ne oresou mana kuom ng’uono ne, to ok kuom gik mane utimo un uwegi. En mana mich mar Nyasaye! Ne ok owaru nikech gimoro amoro ma usetimo, omiyo kik ng’ato opakre” (Joefeso 2:8,9). Kuom mano, dhano ok nyal timo tije mang’eny mabeyo mopogore kendo kopogore gi Nyasaye Wuongi kendo dhie polo. Bende dhano ok resi ka orito chik Musa kendo bende, Paulo wacho adieri mar gimoro ma thoth ji kwedo. Owacho kae ni kuom ng’uono iresowa kuom yie. Mano nyiso ang’o? Nyiso ni ng’uono en Nyasaye, to yie nyiso dhano. Nyasaye osechiwo resruok kuom ng’wonone, to ochuno dhano ni mondo oyie kod warruok koluwo yiene. Ka Nyasaye chiwo, to watamore yie, ok onyal reswa. Ka Nyasaye ochiwo to wayie, oresowa. To ere kaka wayie? Ka wayie kuom gino ma osewacho kendo timo gino monyisowa watim. To ka watimo gimoro, be mano biro nyiso ni resruok ok en kuom ng’wono? Ok en kamano. Ok wanyal luoro Nyasaye seche ma wa wacho waseyudo resruok.

Ka wadok e buk ma Tich Joote kendo wasomo ndiko mopogore mopogore, wa biro neno moro ka moro e ndiko ni injili kata dwach Ruoth ne ochiwe ne jogo ma dwaro resruok. Edwoko mar winjo wach Nyasaye, gibedo joma oyie. To ne ok oresgi e sechego. Moloyo kuom yie margi gi dhi nyime ka gilokore mondo giwe richogi, gihulo ni Kristo en wuod Nyasaye, kendo itisogi mondo owenegi richogi. Koro ka gitimo kamano, Ruoth warogi kendo omedogi e Kanisane. Som Tich Joote 2, 8, 9, 10, 16 moro ka moro. To be inyalo resgi kuom yie kende? Oyo, onge ng’ato ang’ata. Ne en mana kane yie margi notegno moromo katelonegi e luoro Ruoth mi ne oresgi. Mano chalre tinende. Kristo nowacho ni ng’ato nyaka yie kendo otise mondo orese (Mariko 16:16). Ka oponi ng’ato oyie to ok oyie ni mondo otise, be inyalo rese? Ok koluore gi Mariko 16:16. E yorni ibiro kete e tieng’ mar joma ok oyie, kendo Kristo nowacho ka ng’ato ok oyie, ibiro kwede. Ka wayie kuom Ruoth, wabiro timo gino mowacho seche duto, mana ka wan gi yie moriti.

Kit yie mane ma in go? Be yieni en mar tich? Be idwaro ni mondo itine yieni? Ka ibiro luoro Ruoth, obiro resi kendo obiro medi e Kanisane.

PUONJ MAR OCHIKO

GIMA OMIYO WEYO RICHO EN GIMA NI GI NENGO

Lokruok en gima Muma puonjo, manyiso ni loko paro, lokruok e tim make-lo ngima manyien. E seche moko lokruok bende en mana kwari ng’uono kuom gik maricho mosetim. Kuyo bende nitie e lokruok to ng’ato nyalo timone mos en owuon ne richone nikech noyudore kokia. Kuom mano, owinjore odwar lokruok kata weyo gino marach kendo ma ok ni kare e ngima ne. Jaote Paulo nowacho, “kuyo ma ng’ato

bedogo e yo ma Nyasaye dwaro, miyo olokore, kendo kelone warruok maonge ywago ang'e. Kuyo mar piny to kelo tho" (2 Jokorintho 7:10).

Ruoth lero tie lokruok e sigana mar ng'ato mane ni gi yawuowi ariyo. Wasom, "Koro uparo nade kuom wachni? Ng'at moro ne nigi yawuowi ariyo. Nodhi ir wuode maduong', mowachone niya, 'Nyathina, kawuono dhiyo mondo iti e puoth mzabibu.' Wuode no nodwoke ni, 'Ee, adhi to kata kamano ne ok odhi. Bang' mano, ng'atno nodhi ir wuode machielo, mowachone mana kaka nowachone wuode ni maduong'. Wuowini to nodwoke ni, 'ok adhi. To achien nolocho parone, modhi. To koro apenjou ni, kuom yawuowi ariyogo, ere ng'ama notimo gima ne wuon mare dwaro?" Eka Yesu nowacho negi niya, "adier awachonu ni josol osuru gi jochode kuongonu donjo e piny Ruoth Nyasaye. Awacho kamano nikech Johana nobiro iru, monyisowu yo makare monengo ulu, to ne utamoru yie wachne. Josol osuru gi jochode to noyie. Kata obedo ni ne uneno kamano, to ne ok ulokoru mondo uyie wachne" (Mathayo 21:28-32). Yesu ne kedo ka gi jodolo kod jodongo e kindene. E yo machielo, magi ne gin jo dinde. Bende, ne gin e din ma ok ni kare. Yesu koro ne nyiso gi ni onengo gidwar weyo richogi kendo nolero gima nyiso weyo richo en. Nowacho ng'ano moweyo richo en ng'ano mawacho ni ok onyal to bang'e oloko pache ni onyalo. Wuowi machielo ne wacho ni obiro dhi tiyo e puoth mzabibu mar wuon to bang'e ok bidhi. Kristo nopenjo jowinjo ni wuoyi mane notimo dwach wuon. Ne giwacho ni wuowi mokuongo, mane owacho ni ok bi dhi to bang'e ne oyiero dhi. Ruoth nowacho niya josol osuru kod jochode mar odiochieng'no biro donjo e piny Ruoth Nyasaye ka pok jo dinde mar kindeno nikech josol osuru kod jochode biro lokore, to jodolo kod jodongo ok bi lokore.

To ang'o momiyo lokruok en gino ma ni gi nengo? Nikech piny opong' gi richo, gigo ma ok ni kare, gigo ma ok mor Nyasaye, terruok, kod timbe mag ringruok. Kata obedo ni richo nie paro, kuom wach ng'ato, kata e ngima ng'ato, onyalo ketho. Paulo nowacho, "Misach richo en tho, to mich Nyasaye en ngima mochwere kuom Yesu Kristo Ruodhwa" (Jo Rumi 6:23). Kendo, nowacho, "Kik uwuondru, nikech ok unyal wuondo Nyasaye! To ng'euru ni ng'ato noka mana gima ochwoyo. Ng'at ma ochuoyo kuom gombo mag ngima mar dhano, to ng'ano, noka tho kuom ngima mar dhano, to ng'ama ochuoyo kuom Roho, noka ngima mochwere kuom Roho" (Jo Galatia 6:7,8).

Ka richo en ketho, kendo enie pinyni, ng'ama onengo olokore owe richone? Ji duto, nikech jogo duto mong'eyo ber gi rach otimo richo (Jo Rumi 3:23). Samoro gise ketho chik Nyasaye kata gise tamore timo dwach Nyasaye.

Ka wadok e ndalo mag Singruok Machon piny pod ne timo richo mathoth kata obedo ni Nyasaye noketo dhano mondo olokore owe richogi. Ma nyiso ni notimo mos kuom chuoeyo dhano nikech dhano odoko timo richo mathoth. Nyasaye koro nohoru Noah, ng'at makare, mondo oyal lokruok ne ji kendo ka omiyogi siem ni ka ok gi

lokore mi giweyo richo ibiro neggi kod pi mang'eny. De giwinjo, kendo de gi lokore mi giweyo richogi, de ong'won negi. To ne ok giwinji kendo kuom duoko, ji duto mana Noah kod chiege gi nyithindgi adek kod mondeggi noneggi kod pi mang'eny (Chakruok 6-8).

Aparo ni iparo sigand Jona. Wasom, "Ruoth Nyasaye nowacho ni Jona wuod Amitai niya, 'Wuogi , idhi Nineve, dala maduon', mondo isiem jodalano, nikech richogi osehopo e nyima'. To kane Jona owinjo kamano, nowuok mondo oring odhi Tarshish, oa e wang' Ruoth Nyasaye. Nodhi Jopa, kuma noyudoe yie madhi Tarshish. Nochulo nengo mar wuoth, mi oidho yie mondo odhi Tarshish kuma bor gi Ruoth Nyasaye" (Jona 1:1-3). Ndiko dhi nyime ka wacho ni yamo mager okudho e nam, mi ahiti mager nobiro, jokwang', noramo ni Jona ema nong'eyo gimomiyo mano notimore, mi negi kawe esechego kendo giwite e nam. Bang'e Ruoth nokelo rech mang'ongo mondo omwuony Jona, kendo nodong' ei rech kuom ndalo adek kod otieno adek. Bang'e Ruoth nomiyo rech ong'ogo Jona e dhonam. Ka idhi nyine gi somo, ndiko wacho, "Ruoth Nyasaye nochako wuoyo gi Jona kendo, kowacho niya, 'Wuogi idhi Nineve, dala maduon', mondo isiem jodalano gi wach ma abiro miyi'. Kamano Jona nowuok modhi Nineve kaka Ruoth Nyasaye nochike. To Nineve ne en dala maduon' gilala, moromo wuodh ndalo adek, kia tung'e koni nyaka kocha. Jona nodonjo e dala, mowuotho kuom odiochieng' achiel, eka nogoyo milome kama: 'Bang' ndalo piero ang'wen, ibiro keth Nineve!' Kane jo-Nineve owinjo gima Nyasaye owacho, ne giyiego. Ne gigoyo milome mondo ji otue chiamo, kendo ne girwako piende gugru giduto, joma dongo gi joma tindo machalre.

Kane ruoth owinjo wachno, noa malo e kome, molonyo lepe mag ruoth, kendo norwako pien gugru, mi obet e buru. Ruoth gi jodonge nogoyo milome e Nineve duto niya, 'Onge dhano kata chiayo ma nobile chiamo kata dhi e kwath, kata mana modho pi. Nyaka girwakre gi pien gugru, kendo giywag ni Nyasaye gi tekregi duto. Ng'ato ka ng'ato mondo owe yorene maricho, kaachiel gi timbene mag miero. Ka moro Nyasaye dipo ka olokore moweyo mirime, mi ok watho'. Nyasaye noneno gima ne gitimo, kaka ne giweyo yoregi maricho. Omiyo nolakore, mi ok okelo masira kuomgi kaka nosesiemogi" (Jona 3). Ibiro fwenyo ni Jona nolakore ma oweyo richone kuom temo ringo ne Ruoth kendo gi ting' mane omiye, kendo kane odhi yalone joricho mani Nineve dala maduon' nolakore moweyo richogi. Mogik, Nyasaye nolakore mi oweyo ketho Nineve kendo nong'wonone nikech dala maduon' no ne nigi dwaro mar weyo richo. Wanyalo neno ka Wach Nyasaye ne oland, kendo ka okelo lokruok weyo richo, ma kelo ranyisi mar Nyasaye ka en gi dwaro mar ng'wonone jogo duto manigi richo. To kane weyo richo onge dala no dokethe te.

E ndalo mag Singruok Machon Nyasaye nesayo jo Israel kinde ka kinde mondo

gilokre giwe richogi kendo giwuoth kaluore gi dwache. Nosingo ni ka gitimo kamano, obiro bedo Nyasachgi, obiro kedonegi lwenjgi, kendo obiro gwedhogi moloyo kaka jomoko osegwedhgi. To jo Israel nodhi nyime timo richo, ka giyie kuom nyiseche mani aluoragi, kendo ka giwuotho eyor joricho. Kuom duoko, Nyasaye nomiyogi chwat, kendo yiene wasikgi mondo oneggi achiel kachiel. Magi duto negin ranyisi mar koso lokruok mondo owe richo. Ng'at mariekni nowachoni, "Tim makare ting'o oganda malo. Richo to ketho nying oganda" (Ngeche 14:34).

Wasom e Mathayo 3:1-3 ni Johana jabatiso nobiro yalo, "Lokuru chunyu, nikech Loch polo chiegni". Kristo nolerone dhano ma tinende ni ka gitamore lokore mi giwe richogi gibiro tho (Luka 13:3). Kane Petro gi Joote noyalo ne oganda maduong' odiochieng' mar Pentekost e dala mar Jerusalem, jomoko mane okao thuolo mar guro Kristo, kendo chunygi nobedo malit negigo magi winjo, ma en, negi bedo jomoyie kendo negi dwaro ng'eyo gino mowinjore gitim. "To Petro nowacho nigi niya, 'Lokreuru, kendo ng'ato ka ng'ato kuomu nyaka batisi e nying Yesu Kristo, mondo richou uwenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler" (Tich Joote 2:38). Manyiso ni ne en gino manigi nengo mondo gilokre giwe richogi, kata gibed mabor gi richogi, ka gidwaro ni mondo owenegi richogi. Odhi nyime konyiso ni lokruok weyo richo ne en ranyisi mar kwayo ng'wono. Kopo, kata kamano, ne gionge gi dwaro mar weyo richogi. To de ok oresgi kata obedo ni ne gin gi dwaro mar yie kuom Kristo kendo mondo otisgi. Eyo machielo, lokruok mondo iwe richo, hul ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni (Tich Joote 2:37; Tich Joote 8:36,39).

E Tich Joote 17:30 wasom, "Nyasaye ne ok odewo richo mane ji osebedo kati-mo e ndalo mane ok ging'eyo dwarone. To koro osegolo chik ni ji duto kuonde duto, mondo olokre owe richogi." Owacho ni chieng' moro achiel Nyasaye nyalo ng'iyo matut gik moko, kata onyalo humo gik moko, to owacho ni koro Nyasaye siemo ji duto kamoro amora mondo owe richogi. Kendo e Tich Joote 17:31 owacho ni ndalo biro ma ji duto ibiro ng'adnigi bura kod ng'ano manochier e ringre motho. Koro mondo wahikre mondo warom kode, nyaka walokre wawe richowa, kata wabed mabor gi richowa, ni wanyalo timo gigo duto ma Nyasaye dwaro ni watim mondo ore-swa e pinyni kendo e piny mabiro.

To Ja Kristo motimo richo to? Ma nyiso ni richono opondo kuom wang' Nyasaye (1 Petro 3:12), kendo yoo makende ma inyalo gol godo richo kata inyalo ng'won en dwaro mondo ilokri mondo iwe richoni, ihul kethoni, kendo ikwa Nyasaye mondo oweni (Tich Joote 8:14-25; Jakobo 5:16).

Koro, into? Be ilokori iweyo richoni? Fweny ni ma en mana ka ihero. Ka iluoro Nyasaye mi iyie kuom Kristo, ilokori iweyo richoni, ihulo ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo iluok richoni, kendo idak ngima ma Nyasaye dwaro, idhi bedo

ng'ano molokore, kendo ngimani biro bedo maber, ibiro bedo jamoko, kendo mamor. Ka itimo magi duto, gigo duto mani aluorani biro chako lokore maber. Tem mondo ine ka ok oti.

PUONJ MAR APAR GIMA OMIYO ITISOWA

Obatiso en puonj moa e Muma. Koro nyaka wadhie Muma mondo wayud gima en, kod berne. Kawadhiye Muma, wasomo mokuongo, ng'ato ma nyinge en Johana mane odhi oko tiso ji. Johana notiso thoth ji ma ne en Johana Jabatiso, kata Johana ma Jabatiso. E Mathayo 3:1 wasomo, "E ndalogo, Johana nobiro kalandu wach e thim Judea. Ne owacho niya, "lokuru chunyu, nikech loch polo chiegni." Johana e jal mana janabi Isaya owuoyo kuome, kawacho ni, "ng'at moro kok e thim niya, 'lo-suru yo ni Ruoth! Losneururu yo moriere tir.'" Johana ne rwako law yie ngamia, kendo ne otweyo okanda mar del e nungone. Chiembe ne mana bonyo kod mor kich mae thim. Ji nodhi ire koa Jerusalem gi piny Judea duto kod gwenge molworo aora Jordan. Ne gihulo richogi, kendo nobatisgi e aora Jordan." Kendo wasom, "Johana bende ne obatiso ji Aenon, machiegni gi salim, nikech pi ne ng'eny kuno. Ji ne dhi ire, kendo nobatisgi" (Johana 3:23).

Ka wadhi nyime gi ng'iyu tije Johana, wasomo kama bende nobatise Kristo. Nd-iko wacho, "E ndalogo yesu noa e piny Galili, modhi e aora Jordan mondo Johana oba-tise. To Johana notemo tame, kakwere ni, "An ema onengo ibatise, to kendo in ema ibi-ro ira mondo ibatise!" To Yesu nodwoke niya, "we otimre kamano sani, nimar kamano e kaka watimo gik moko duto ma Nyasaye Dwaro." Mano omiyo Johana oyie mondo obatise. To kane osebatise, nowuok moa e pi gikanyono, kendo polo ne oyaworene, mi oneno Roho mar Nyasaye kalor ka akuru, kabiyo kuome. Eka dwol nowuoyo gie polo niya, "Ma e wuoda ma hero. Chunyu mor kode" (Mathayo 3:13-17).

Koro ere ber batise mar Johana? Johana ne ng'ama yawone Kristo yo, en ma ne oore mondo olosne Ruoth yo. Nomiye tij chako obatiso ne ji manie kindene, kokete mayot ne Kristo kod Joote ka gibiro kendo puonjo obatiso. To obatiso mane Johana nopuonjo ne en achiel mane oluore kod lokruok, ne luti e pi, kendo ne en mar weyoni richo. Ne otime e nying Kristo kendo ne ok oting'o singo mar Roho maler. Koro, kane Paulo nobiro kanyakla mar ji e Ephesus mane obatise kod obatiso mar Johana, to mane onge gima ging'eyo kuom Roho maler, bang' kosepuonjgi matut kuom gima Kristo dwaro kuomgi, nobatisgi e nying Ruoth Yesu (Tich Joote 19:1-5). Ma nyiso ni obatiso mar Johana no dhi nyime nyaka tho Kristo, kendo bende nolohe kendo oba-tise mane Kristo opuonjo nodhi nyime.

Bang' tho mar Kristo, kane odok e polo ir Wuon, ne owachone Joote, "Eka nowachonigi niya, "dhiuru e piny duto, uland wach maber ni ji duto. Ng'ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng'ama ok oyie, bura nolo (Mariko 16:15,16). Ndiko mar Mathayo wacho kama, "Omiyo dhiuru ulok ogendni duto jopuonjrena, kubatisogi e nying Wuoro gi Wuowi gi Roho Maler, kendo kupuonjogi rito weche duto masenyisou. To winjuru! An kodu ndalo duto nyaka giko piny" (Mathayo 28:19-20). E ndiko mopogore gi mag Muma wan gi jogo miluongo "Joote" Jootege netero injili kamoro amora e piny duto, ma en, Wach Maber ma Kristo othone, ohike, kendo ochier. Ne nitiere weche moko manonengo oyal, ma gin yie kuom Kristo kod obatiso. Mana ka ng'ato oluoro chike gi eka mondo orese. Parni Kristo nowacho, "Ng'ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng'ama ok oyie, bura nolo" (Mariko 16:16).

Batiso koro en achiel kuom resruok. Onyiswa e 1 Petro 3:21 ni batiso reso to ok owuo, kendo onge ndiko moro amora ma puonjo, ni batiso reso kende. Batiso en migao mogik ma ng'ato nyaka tim ka pok orese.

Ka wasomo ndiko mar Tich Joote waneno kinde ka kinde kama ji luoro Ruoth. E ndiko moro amora wacho makare ni jogi nowinjo Wach Nyasaye koyal, negi yie kuome, kendo ne otisgi. Thoth ndiko wacho ni, kata nyiso ni, jogo moluoro Ruoth bende negi lokore ma giweyo richogi kendo negi hulo ni Kristo e Wuod Nyasaye. Ka oket magi kanyakla, nitie ndiko mapuonjo ni Wach Nyasaye nyaka yal mondo okel yie. Som Tich Joote 2 kendo ine kaka Petro gi Joote noyalo injili ne oganda maduong' kendo bang' ka gisewinjo adiera mar Nyasaye mi giluoro Ruoth. Kendo wasom Tich Joote 16:31, bang' penjo mane openji, "Jodongo, ere gima onego atim, eka akwo?", Paulo gi Sila nodwoko jajela mani kanyo ni onengo oyie kuom Ruoth Yesu Kristo. To jalni ne ok ong'eyo Kristo monengo oyie kuome. Duoko ne en ni oyalne gi joode. Bang' mano kane osetim negi bedo jomoyie kuom Kristo kendo ne otisgi. Machielo, wasom Tich Joote 2:38 ni dhano nedwaro ng'eyo gino monengo gitim. Ninyisgi ni gilokre giwe richogi kendo otisgi mondo owenegi richogi ni gibiro yudo mich mar Roho Maler (Tich Joote 2:38). Negisewinjo injili koyal kendo giyie kuome (Tich Joote 2:37), to negi dwaro ng'eyo gima chielo monengo gitim. Nonyisgi ni koro gidwaro mondo gilokre eka giwe richogi kendo obatsgi. Machielo, e Tich Joote 8:29-39 wane-no sigand ng'ato moa Ethiopia. Ndiko lero maler kaka Filip noyalo Kristo ne jalno. Kane gibiro machiegni gi pi, Eunuch ne dwaro luoro Ruoth ka enie batiso. Filip nole-rone ni obiro timo kamano ka oyie gi chunye duto. Koro wasom, "Filipo nodwoke ni, "Inyalo yudo batiso, kiyie gi chunyi duto." Nodwoke ni, "Ee, ayie ni Yesu Kristo en wuod Nyasaye." Kendo Filipino notare nyaka e pi mi nobatise. Kendo mogik, e yore duto mag lokruok e buk mar tich Joote, en ranyisi makende ni ng'ata kata ng'ato ka ng'ato madwaro ni mondo oluor Ruoth nobatise. Wasom Tich Joote 2:38 ni dhano

nonyis, “To Petro nonyisogi niya, ‘Lokreuru, kendo ng’ato ka ng’ato kuomu nyaka batisi e nying Yesu Kristo, mondo richou owenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler.”” E Tich Joote 8 onyiswa ni Filip notiso kanisa. E Tich Joote 10 cornelius kod joode notisgi. E Tich Joote 9 kod 22 Ndiko nyisowa kaka Saulo noluoro Ruoth, kendo kanotimo kamano nonyise ni ochung’ mondo otise eka richone oluoki. E Tich Joote 16 jajela kod joode notisgi Otieno no.

Onyiswa obatiso en hik. Paulo nowacho, “Nikech kane obatisu, to gik moko ariyo notimore: Ne oyiku e liel gi Kristo, kendo ne ochieru bende gi Kristo, nikech uyie kuom teko mar Nyasaye mane ochiero Kristo oa kuom joma otho” (Jo Kolosai 2:12). Bende, som Jo Rumi 6:3-4. Ndiko wacho ni batiso en yik e pi. Kane Filip notiso jal mani Ethiopia, nokawe motere e pi mondo otise ei pi bange nogole oko e pi (Tich Joote 8:29-39). Batiso keto ng’ato e Kristo (Jo Rumi 6:3-4; Jo Galatia 3:26-27) kendo oketo ng’ato e kanisa (1 Jo Korintho 12:13). Wasom Johana 3:3-5 ni ng’ato nyaka nyuole e pi kendo gi Roho mondo odonj e piny Ruoth Nyasaye. Pi kanyo nyiso ni batiso to piny Ruoth Nyasaye wuoyo kuom kanisa Ruoth. Esechego piny Ruoth, kata kanisa, ne pok ogere, kendo onge ng’ama ne nyalo donje, to Kristo ne wuoyo kuom gino mabiro kadho. Tinende, kuom adiera, ng’ato nyaka nyuole e pi kendo gi Roho Maler mondo odonj e kanisa to mano nyiso ni ng’ato nyaka luor chike mag Wach Nyasaye eka orese mondo omede e kanisa kaluore kod Wach Roho Maler, Muma.

To koro ang’o momiyi itisowa? Itisowa nikech Kristo ochikowa mondo watim eka oreswa, mondo wadonj e Kristo kod kanisa, ranyisi mar tho mar Ruoth, yik, kod chierne e luorwa ondik e Jo Rumi 6. Ma en, Kristo notho e msalaba kendo onengo watho nikech richowa. Kristo noyik kendo onengo oyikwa e pi mar batiso. Kristo nochier koa e bur, ka nochier e kind joma otho, ka oting’o teko duto mag tho, tho, kendo gi bur, kendo ka wawuok e pi wachier e pi ka ong’wonwa richowa, ka wan jochwech manyien, kendo wawuotho e ngima manyien kata dak e ngima ja Kristo. Koro ka iluoro Ruoth, e batiso wawacho ni wayie kuom tho, yik, kod chier mar Kristo, kendo ka saya saya ng’ato oneno wadgi itiso kaluore kod puonj mag Muma, opuonje kuom tho mar Ruoth, yikne, kod chierne kendo ni Kristo ngima.

Be otisi kaluore kod puonj mag Muma? Ka podi, walamo ni ibiro dhi nyime puonjori wechegi, kendo kuom geno machiegni ibiro ng’ado buchi kendi mondo iluor Ruoth.

PUONJ MAR APAR GACHIEL GIMA OMIYO WAYIE KUOM LUOR

Luor en puonj manigi nengo e puonjruok kendo an gi yie kodi ni ibiro paro gigo

ma wabiro wacho.

Nitie sechemoko ma thoth dhano miyo luor matin ne teko, kendo en kama onge kata luor, oketowa e somo Muma kama Nyasaye ok odwar luor kende, to omiyo mich joma oluore. Eseche moko thoth dhano manie dini e piny gi dhi e yo ma ok kare ka gitimo gigo mana mamorogi, ma en girwako puonj mag dhano, en gima ber ka ineno e ndiko ka wacho ni joma timo gima Wach dwaro kendo wuotho e yo mabor to diny terogi e polo.

Dhi koda koro e Muma owuon mondo wane kaka Nyasaye gwedho jogo moluore kendo omiyo chwat jogo ma ok oluore. Jaote Paulo ne nigi ma e pache ka nowa-cho, “Neuro ni Nyasaye ng’won kendo ger. Oger ni joma oselal, to ong’won ni un, to mana kusiko kuyie ng’wonone. Ka ok utimo kamano to un bende obiro ng’adou oko” (Jo Rumi 11:22).

Mokuongo, wabiro ng’iyo ranyisi mag jogo manoluoro Ruoth. Achiel kuom ranyisi maduong’ maber mong’ere e Singruok Machon en mar Noa. Noa nogero ema mondo oresre owuon kod joode kane Ruoth nooro pi mang’eny mondo oketh piny. Muma wacho, “Kane Ruoth Nyasaye oneno ni dhano osetimo richo mang’eny e piny, kendo chunye gombo mana timo richo pile, noparo ni kare ne ok owinjore ochue dhano, kendo kete e piny. Omiyo chunye nodok malit ahinya, mowacho niya, ‘Abiro nego ji duto ma asechueyo, kamoro amora ma gintie, kaachiel gi lee kod winy bende, nikech da ber ka dine ok achueyogi.’ To Nowa ema ne Ruoth Nyasaye morgo” (Chakruok 6:5-8). Ndiko dhi nyime ka wacho kaka Ruoth nonyiso Nowa gimomiyo odwaro kelo pi mang’eny mondo oketh go dhano motimo richo. Esechego, Nyasaye nochiko Now ani mondo oger ema, komiyie chenro duto, ni mondo en kod chiege kod yawuote adek kod mondegi, kod lee mamoko, inyalo resgi e pi. Bang’e ndiko dhi nyime ka wacho, “Nowa notimo gik moko duto mane Nyasaye ochiko” (Chakruok 6:22). Kuom duoko, Nowa kod jogo duto mane nie ema noresgi e pi mang’eny, to jogo duto mane ok oluoro Nyasaye noneggi e pi mang’eny.

E 2 Ruodhi 5 nitie sigand Naaman. Wasom, “Naaman ne en ruodh Aram, kendo Ruoth Nyasaye nosekonye, komiyo jo Aram loyo e lweny. Kuom mano, ne en ng’at ma ruodhe ogeno kendo morgo. Bende ne en ng’at maratego ma jachir. To ne en radhoho” (2 Ruodhi 5:1). Adiera, ne en radhoho to ne en gi chandruok mar adier. Bang’ mano, kane Syria nodhi mondo okony jo Israel, negi kelo jatich mane orito chi Naam. Chieng’ moro achiel nonyiso chi Naaman niya, “Mad ruodhwa dhi ir janabi man samaria! Dothiedh dhohone” (2 Ruodhi 5:3). Ng’ato nokao wachne mi oterone Naaman kendo ruoth noyie ore gi barua ir ruodh Israel, kod fedha moko moromo be nomiye. Ruodh Israel iye nowang’ ahinya e wachni nikech noparo ni Syria ne nyalo tiyo gi wachno mondo omiye chwat kod Israel nikech ne ok onyal chango

Naaman dhoho mane engo. To Elisha, janabi mar Nyasaye, nowinjo wachno kendo nooro wach ne ruoth mar Israel ni onengo oor Naaman ire. Bang’e Naaman nobiro e dhode, to Elisha nooro jaote ne Naaman, mondo onyise ni onengo odhi onyum-re e aora Jordan nyadibiryo, to ka otimo kamano dende biro change, kendo obiro pwodhore. Ma nomiyo Naaman nokecho, nikech jaote nokowuok oko mondo oluong Nyasache mondo ochange. Nyadimang’eny, noparo ni jaote ne dhibiro oko mondo olung Nyasache ochange kendo mulo dhoho mondo ochnge. Nodhi nyime kowacho ni adier aore mag Abana kod Pharpa e Damascus negi beyo moloyo mani Jordan. Bang’e nolokore modhi ka iye owang’. To jotichne nochako wuoyo kode, kendo negi penje ka janabi de omiye chik maduong’, donge de otimo mondo ochange. Bang’ paro mano, koro nodhi mi onyumore e aora matut mani Jordan nyadichiel, diriyo kendo nyaka nyadibich, kendo nyadiuchiel, to pod ne en jadhoho. To kane onyumore nyadibiryo kendo kane owuok e pi, ndiko wacho, “Omiyo nodhi monimo aora Jordan dibiryo kaka ng’at Nyasaye nowacho. Mi nopwodhore, kendo dende noduogo mapakni ka dend nyathi matin” (2 Ruodhi 5:14). Koro ng’ama nochango Naaman? Nyasaye nochange. To nochange karang’o? Bang’ kose timob gima ne janabi ochike ni mondo otim. To de ok oluoro to? De ok ochange. Luor keto ji mopogore.

De wagolo ranyisi mang’eny mondo wanyis ni ka nitie luor ni Nyasaye gwedho joma luwo. To nitie ranyisi mang’eny mag jogo mokoluoro Nyasaye to gi kaka nomi-gi kum. Iparo sigand Adam gi Eve, kendo kaka negiwinjo thuol to ok gi luoro Nyasaye ka gichamo olemb yath mane okwergi? Kuom duoko negi tho kichuny chieng’no kendo nomigi kum kringruok e yore mopogore, ma achiel kuomgi ne en tho mane okumgi kendo e kit chwech moro amora (Chakruok 3). E Samuel 15, koluo Samuel Nyasaye nochiko Saulo, ruodh Israel, mondo oketh jo Amelekite, wasik jo Nyasaye. Saulo nochoko jolwenje kendo nodhi mondo giluo Ruoth. To negi ng’wonone ruoth Agag, “To bende ne ok giketho rombe gi dhok machwe gi nyirombe kod gik moko duto mabeyo. To gik moko duto maricho, maonge ohala, ema ne giketho chuth” (1 Samuel 15:9). Bang’e negi dhi dala. Ka isomo kidhi nyime, “Samuel nodhi ir Saulo, mi Saulo owachone niya, ‘Ruoth Nyasaye mondo ogwedhi. Asetimo gima ne Ruoth Nyasaye ochika.’ To Samuel nopenje niya, ‘Ka kamano, to ere gimomiyo awinjo ywak rombe gi dhok” (1 Samuel 15:13-14). Saulo nolerone ni ji noreso rombe kod dhok mabeyo ni gibiro chiwo misango ni Ruoth. Bang’ wuoyo matut, wasom, “To Samuel nopenje niya, ‘Iparo ni Ruoth Nyasaye ohero chiwo kod misengni moloyo mako chikne koso? Ooyo, mako chik ber moloyo timo misango, kendo chiko it ber moloyo boche imbe” (1 Samuel 15:22). Bang’e Saulo nowacho ni otimo richo, to nodeko. Kuom duoko ne kethone, Saulo nokwede gi Ruoth kaka rudh Israel. De obe-done gima yot ka de oluoro Ruoth, to lit ni ne ok oluoro Nyasaye.

Ka dhano ok oluoro Nyasaye, nyaka giyud mich mar richo. Kaka watimo, Paulo nodok e Singruok Machon kochiwo ranyisi moko kaka Nyasaye netiyo gi jondalogo kendo nowacho, “Adier, weche mane ondiki chon e Muma nondiki mondo opuonjwa, kendo mondo Muma omiwa kinda kendo ohowa, mi wabed gi geno” (Jo Rumi 15:4). Kuom adiera onengo wapuonjore puonj moko e Singruok Machon.

To ka wang’iyo Kristo owuon, wasom koluo en, “Kata obedo ni ne en Wuod Nyasaye kamano, to nopuonjore winjo wach kuom masiche mane oneno, kendo kane osebedo ng’ama kare chuth, nodoko jakel warruok mosiko ni ji duto mawinjo wachne” (Jo Hibrania 5:8-9).

Koro, ka Kristo noluoro Nyasaye e gik moko duto, kamano be odwaro luor kuomwa kendo gi dhano moro amora. Som kuom sigand ngima Kristo, kaka ondik e Mathayo, Mariko, Luka kod Johana mar Singruok Manyien, kendo ine kaka Ruoth secheduto dwaro luor kuom jogo madhibiro ire. Ma ne en tem mar temo yiegi kuome, adiechgi, bolruokgi. Okibi yudo ranyisi achiel kuom Ruoth komiyo gwethne ne jogo ma ok oluore.

Kristo nowacho, “Kik upar ni ji duto maluonga ni ‘Ruoth, Ruoth’ ema nodonji e piny Ruodh polo. Ooyo, joma timo gik ma Wuora manie Polo dwaro kende ema ne donji” (Mathayo 7:21). Kendo, nowacho, “Mano emomiyo ng’at mowinjo wechenagi, mi orito, chalo gi ng’at mariek mane ogero ode ewi lwanda” (Mathayo 7:24). Jakobo nowacho, “To kik uwuondru, kuwinjo wach awinja, to beduru joma timo gima uwinjo” (Jakobo 1:22). Petro nowacho ni osepwodh chunywa kuom luoro adier (1 Petro 1:22). Paulo nyisowa ni ka watamore luoro Wach Nyasaye, to obiro duogo chulo kuoro kuomwa (2 Jo Thesalonika 1:7-9). Kristo nosingo ni ka watimo chikne kendo wadok jo adiera nyaka chieng’ tho wabiro yudo osimb ngima (Fweny 22:14; Fweny 2:10).

Gima omiyo dhano olal en ni giyiero koso weyo ma ok oluoro Nyasaye. Dhano ok nyal resore owuon kendo ok nyal rese kuom timo yorene owuon, kata kidin. Ng’ato nyalo yie ka ohero, bedo achiel kuom kanisni molos kod dhano, rwako nying dhano, lamo Nyasaye e yorene, to ok nyal rese kendo odhi e polo kamano. Ka idhi rese nyaka otim gini ma Nyasaye dwaro ni mondo otim. Onge kiawa.

Be iseluoro Ruoth? Be ibiro luore? Kristo nowacho, “Dhiuru e piny duto, uland Wach Maber ni ji duto. Ng’ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng’ama ok oyie, bura nolo” (Mariko 16:15,16). Ka ibiro somo buk mar Tich Joote mar Singruok Manyien, ibiro yudo kamoro amora ji duto notimo gima chal. Negi winjo injili, negi yie kuom Kristo, negilokore mi giweyo richogi, negihulo ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo ne otisgi mondo owenigi richogi. Kane gitimo kamano Ruoth noresogi kendo nomedogi e kanisane. Ne onge kiawa.

PUONJ MAR APAR GARIYO

GIMA OMIYO WAN JO-KANYAKLA MAR KANISA MAR KRISTO

Wach mar Kanisa obiro koa e dho Greek Eklesia kendo tiende ni 'jogo moluongi'. E yorni Kristo noluongo ji ni giwe mag pinyni mondo gilubang'e. Kowuoyo kuom jolupne, Kristo nowacho, "Asenyisogi wachni, mi piny odok mamon kodgi, nikech ok gin mag pinyni, mana kaka an bende ok an mar pinyni" (Johana 17:14). E seche mane Kristo notere e thim, mondo oteme kendo ogure, nowachone joma nolwore niya, "Lochna ok en mar pinyni. Ka da ni en mar pinyni, to joga dokedo mondo kik giketa e lwet Jo-Yahudi. Ooyo, lochna ok mar pinyni" (Johana 18:36). Piny Ruoth ma Kristo wuoyoe en mana Kanisa. Ne pok ogere to ne en mana machiegni (Mathayo 3:1).

Kanisa kaka okete e Muma owuo kuome kaka mani e gweng', kaka ranyisi Kanisa man e piny korintho (1 Jo-Koritho 1:2), Kanisa man Thesalonika (1 Thesalonika 1:1), kaka mamoko bende. Kendo owuoye e piny mangima mawinjore. Koro, kanisni duto mag gweng' koriuwgi kanyakla gibedo kanisa achiel, Kanisa mar Kristo (Mathayo 16:18; Jo-Rumi 16:16). Kamano bende, kata obedo, ni en achiel kata mang'eny e pinyni, pod en achiel; En mar Kristo, kendo onengo orwako nying Kristo.

Kanisa mar Kristo ma iwuoyo kuome en e piny Ruoth Nyasaye (Luka 21:31), Piny Ruoth mar Kristo (Jo-Efeso 5:5), Piny Ruodh polo (Mathayo 5:19), kanisa mar Nyasaye (Tich Joote 20:28), kanisni mag Kristo (Jorumi 16:16), Ringre Kristo (1 Jo-Korintho 12:27), Od Nyasaye (1 Timotheo 3:15), kod mamoko. Wach Nyasaye kendo wacho ni kanisa mar Kristo en kaka chiege (Johana 3:29), Jakwath maduong' (Johana 10:1-18), kod yiend mzabibu gi bedene (Johana 15:1-8). Yo machielo ma inyalo kete, Kanisa en Roho mar Kristo (1 Jo-Korintho 12), Bedo ja Kristo (Tich Joote 11-26), kod jogo mowar (Tich Joote 2:47). Kanisa mar Kristo en kende ma en kanisa ma inyalo som e Muma. Nitiere ng'eny dinde ma olosi gi dhano, to nitiere mana Kanisa achiel mar adiera.

Koro adwaro ni mondo awachnu gima omiyo owetena kod an gin e kanyakla mar Kanisa mar Kristo moloyo dinde mamoko. Wanie kanyakla mar Kanisa mar Kristo nikech nowache kod jonabi. Isaya nowacho ni Ruoth biro gero piny Ruodhe, kata ot, e Jerusalem (Isaya 2:1-3). Joel nowacho obiro biro gi teko (Joel 2:28-29). Daniel nowacho ni ok nokethe to ni obiro siko (Daniel 2:44). Ote duto mane jonabi nokoro nochopo kare kod biro mar Piny Ruoth, kata Kanisa, kaka ondiki e Tich Joote 2.

Wan kanyakla mar kanisa mar Kristo nikech Kristo nosingo mar gere. Kristo nowacho ni obiro biro gi teko e ngima mar jomoko mane nitie ndalogo (Mariko 9:1). Kendo, bang' ka joote osehulo Kristo kaka wuod Nyasaye, ne oyie kowacho niya, "To

bende awachonu niya, in Petro, tiende ni lwanda. Ewi lwandani anagere kanisana ma en kanyakla mar joma oyie kuoma, kendo kata mana tho ok noloye” (Mathayo 16:18). Kanisa ne pok nogere, to nidhi gere e seche mabiro. Ka ng’ato ne odhi bedo e kanyakla mar kanisa moro amoro ere kaka odhi yudo ni ober moloyo Kanisa mane Kristo nowacho ni odhi gero?

Wan kanyakla e kanisa mar Kristo nikech nogere e piny mar Jerusalem e ndalo mar 33 A.D. Ma en ma jonabi owuoye kendo Kristo bende nowacho en owuon. Ne en e odiochieng’ mar pasaka, Kane joyahudi ne gin kanyakla e piny duto, Ruoth noyiero kaka odiochieng’ni ma nodhi gero Kanisane. Ne en odiochieng’ni ma Roho Maler nohol kuom Joote komiyogi mondo gidhum dho ji kendo gitimo honni mondo gi nyis ji ni gin joma Nyasaye ooro. Koro bang’ ka giseyalo Kristo ne gin, jomoko 3000 noluoro Ruoth ka giye kuom Kristo. Weyo richogi, kendo ka obatisgi mondo owenegi richo kendo mi giyud mich mar Roho Maler. Ndiko dhi nyime kawacho ni Ruoth nemedo joma ni waro e Kanisa. Magi ochakore e Tich Joote 2. Koro ka ma en adieri, kendo en kamano, manyiso ni kanisa mane obiro maonge chakruokne e Jerusalem e ndalo mar 33 A.D ok onyal bedo Kanisa mar Ruoth. Koro, inyalo yie ka iwacho ni wan wachokore e Kanisa mar Kristo. Oyoo, ok wawuo kuom kanisawa. Moloyo, wawuoyo kuom Kanisa mar Ruoth. Waonge gi Kanisa. Ka dine wan gi Kanisa de chalo kayiem nono kuom tiyogo. Miyo, wawacho Kanisa en mar Kristo kendo ong’ere kaka achiel mane oger e Jerusalem, e odiochieng’ pasaka, e ndalo mar 33 A.D. Kanisa nobedo are kindeno, kendo en mana mano kendo mana Kanisa mar Kristo. Kendo onengo ing’iye matut ahinya.

Wan jo kanyakla e Kanisa mar Kristo noger kuom Kristo. Kane Paulo kod Joote nohulo Kristo kaka wuod Nyasaye, nowacho ni obiro gero Kanisane e lwanda, kata e wiye kaka ne en wuod Nyasaye (Mathayo 16:18). E kaka Kanisa nobedo nyaka tinende. Ka dine inyalo wach ni Kristo ne ok en wuod Nyasaye Kanisa dine opodho chon g ilala. Paulo nowacho, “Onge mise moro nono ma ng’ato nyalo keto mak mana mise ma oseketi ma en Yesu Kristo” (1 Jo-Korintho 3:11). Petro lero kaka Kristo en e kidi maduong’ motegno (1 Petro 2:4-8). Nikech Kanisa en kuom Kristo, Kanisa en mise kendo chakruok mar adiera (1 Timotheo 3:15). Ma en, Kanisa oger kuom Kristo nikech, Kanisa ni gi teko mar ting’o adiera kata wacho adiera ne piny.

Wan jo kanyakla e Kanisa mar Kristo nikech nong’iewe kod remb Kristo. Paulo nowachone jodong Kanisa man Efeso, “To tang’uru, kendo rituru kweth duto ma Roho Maler osemiyou mondo uriti. Beduru jokwath mag kanyakla mar joma oyie kuom Nyasaye mane ong’iewo gi remb wuode owuon” (Tich Joote 20:28). Paulo nowacho e Jo-Efeso 5:25 ni Kristo nochiwore ne Kanisa. Manyiso ni nothone Kanisa. E Mathayo 16:18 Kristo nowacho ni obiro gero Kanisane, ni biro bedo mare. Yo

machielo ma wanyalo lero ma, Kristo notho e bao mondo ores dhano kuom richo. Ka achiel kata ng'eny ji oluore, owarogi kendo omedogi ir jowetegi mosewar kata mosebedo maler koluwo chwer mar rembe. Kendo notho e bao, nochulo nengo kod ngimane, ni mondo dhano okwo kendo joma owar kanyakla obed Kanisa. Wasom Tich Joote 2:47 joma owar nomedi e Kanisa. Koro ka Kanisa ne ni gi nengo Kristo ne ni gidwaro mondo othone, mondo mi ochwerne rembe, adiera mano keto kanisa bedo manigi nengo.

Wan jo kanyakla e Kanisa mar Kristo nikech en orwako nyinge. Kristo nowacho ni biro bedo mare kendo iwache ni en e jakony mar ringruok, Kanisa (Mathayo 16:18; Jo-Efeso 5:23). Kuom adiera, onengo obed mar wuon go, kendo ka ng'ato en wuon gimoro, en mana nyinge ema nyaka bedi. Nitiere ranyisi mang'eny mar magi e Muma, kaka Kanisni mag Kristo, kawa wuoye chokruok mar Kanisa (Jo-Rumi 16:16), ringre Kristo (1 Jo-Korintho 12:27), Piny Ruoth mar wuode (Jokolosai 1:13), mago nyiso ni Kanisa mar Kristo. Ok kamano kende, to jogo duto morwako nying Kristo, kiluongo gi ni jo Kristo (Tich Joote 11:26; 1 Petro 4:16). Petro nowacho ni warruok en nying Kristo (Tich Joote 4:12).

Wan jo kanyakla mar kanisa mar Kristo nikech Kristo e jawar mare (Jo Efeso 5:23), wichne (Jo Kolosai 1:18), to nitie mana achiel (Jo Efeso 4:4; Jo Efeso 1:22,23).

Be in achiel kuom kanisani? Be in achiel kuom kanisa moro amora? Obed e paroni ni Kristo nenigi kanisa to mana achiel, to en kanisa monengo idonji. Ka ibiro yie kuom Kristo, ilokori mi iweyo richoni, ihulo ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni, Ruoth biro resi kendo obiro medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38,47). Kanisa ok resi, to Kristo e jares mar kanisa. Koro nyaka wabed achiel kuom kanyakla mar kanisa mondo oreswa, kendo wadag e ngima ja Kristo. Mogik, Ruoth biro duogo chieng' moro achiel mondo okawe kendo mondo otere e polo.

PUONJ MAR APAR GADEK GIMA OMIYO WAN JO KRISTO KENDE

Kaka inyalo ng'eyo, nitiere milionde mag dhano e aluora piny ma wacho ni giyie kuom Kristo, to ok girwako nying Kristo. Moloyo, girwako nying dhano, nying chike kata puonj, kata nying ndalo mag wige. Wayie ni ma en ataro kod puonj mag Muma. Esechego, nitiere milionde mag ji kuomwa e aluora piny mokwedo puonj kod nyinge dhano. Wangi yie ni ka wabedo jomoyie kuom Kristo, kendo wamiyo luor puonjne, mano ketowa jo Kristo kendo jo Kristo kende.

Ka wadok e Wach Nyasaye inyisowa ni warruok nie nying Kristo. Wasom, “En

kende ema ji yudo warruok kuome, nimar onge ng'at moro machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge ni ji mondo oyudie warruok" (Tich Joote 4:12). Adier, nitiere jogo manigi duong' e piny tinende. Wapuoyogi kendo wamiyogi luor kuom duong' magin go kod gino magin tiere. Pile nitiere jogo manigi duong', kendo onge kiawa ni ma biro dhi nyime kuom kinde mage. To onge dhano manigi duong' ahinya, manigi nengo ahinya, kata maduong' ahinya ni onengo wamiye luor ka warwako nyinge. Ma en nikech onge dhano manyalo resowa. Kristo kende ema nyalo resowa, kendo kuom duoko en e jawarwa, koro onengo warwak mana nyinge.

Muma puonjo ni ka wabedo jomoyie kuom Kristo kendo wamiye luor ka waweyo richowa, wahule ni en Wuod Nyasaye, kendo ka itisowa mondo oluok richowa, to oresowa, kendo omedowa e kanisane, kendo koro mano nyiso ni wan joge, kendo warwako nyinge mondo wamiye luor. Kristo nowacho, "Ng'ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng'ama ok oyie, bura nolo" (Mariko 16:16). Kendo wachak wasom kama oganda mag jogo manorwako Wach kendo ne otisgi (Tich Joote 2:47). To kuom duoko, wasom, "To odiochieng' ka odiochieng', Ruoth ne medonigi joma owar e kanyak-lagi" (Tich Joote 2:47). To kanisa mane mane omedgie e wachni? Nomedgi e kanisa mar Kristo. Nowacho ni obiro gero kanisane (Mathayo 16:18), to ma ne kanisano. Kendo, wasom Tich Joote 20:28 ni Kristo nong'iewo kanisa gi rembe owuon; ma en, nochulo nengo mondo chunje ores kata owar, to jogo mowar duto gin kanisa. E Jo Efeso 5:23 Paulo nowacho ni Kristo e jawar mar ringruok, kata kanisa. To kendo, magi duto nyiso adier ni jogo mowar, kendo jogo momedi e kanisa, gin jo Kristo nikech en e jawar mar kanisa. Ma nyiso ni ka Kristo e jawar kendo jawar mar kanisa, ni nyaka warwak nying Kristo kaka ng'ato ka ng'ato kendo kaka kanisa mondo wanyis ni wan jo Kristo. Ka ok wan joge to kuom adiera waonge gi ratiro e rwako nyinge. Ka warwako nying jomoko, nyiso ni ok wan jo Kristo. Donge ineno, ka gimoro en mara enie nyinga, orwako nyinga. Ka an gi ot kata gimoro, indike e nyinga. Ka an gi dha-ko en mara ka orwako nyinga. Ka an gi nyithindo giwacho ni an Wuongi ka girwako nyinga. Ka gigi duto nie nying jomoko, ere kaka abiro wacho ni gin meka? Mano en adiera be kuom Kristo gi joge. Ma e gimomiyo warwako nying Kristo, gima omiyo wan jo Kristo kende.

Nying ja Kristo owuok nyadidek e Singruok Manyien. Mokuongo owuok e buk mar Tich Joote 11:26, "Antiokia kuno ema ne okuongo lounge jopuonjre ni jo Kristo." Negin ng'a gini kapok seche gi oromo? Ne pod gin mana jo Kristo, kata jolup Kristo, to joge Ruoth nokuong luonggi e Antiokia. Ranyisi machielo kanyiso nying Jo Kristo wuok e buk mar Tich Joote 26:28. Kae Paulo ne puonjo ruoth Agrippa, kendo kopenje yiene, wasom, "To Agrippa nowachone ni, 'Iparo ni inyalo loka abed ja Kristo gi kinde matinni". Jomoko newacho ni ruoth nejaro wach mar bedo Ja Kristo.

To kata obedo ni owacho adier kata ooyo, nong'eyo kuom nying jo Kristo. To bende ne en gi ng'eyo kuom nying Kristo kendo be nomor koromo gi Paulo. Kuom adiera, Paulo ne nie tuech esechego kendo machiegni ne idhi tere Rome mondo oteme kod Caesar nikech ne en ja Kristo to nikech noyalo wach Kristo kamoro amoro modhie. Ruodh Agrippa iye nowang kod Jo Kristo ma ndalo go, to ka ok kamano, adier Paulo nonyiso kuom Kristo kod gino monengo otim obed ja Kristo. Fweny ni ka jolup Kristo dorwako nyinge moko e ndalogo to ruoth Agrippa de oluongo nyinge go be. To nikech owuoyo kuom nying kende mar Kristo nyaka wayie ni jolup Kristo ne iluongo ni Jo Kristo e 1 Petro 4:16. Nowacho, "To ka ng'ato kuomu oyudo masira nikech en ja-Kristo, to ok onego one wichkuot, to onego omi Nyasaye duong', nikech iluonge gi nying Kristo." Ka Petro newuoyo kuom wach mar masira nikech richo kendo nikech nying Ja-Kristo. Nowacho ni ok bineno maber ka ng'ato yudo maira ne gino marach motimo, kendo mana ka ng'ato oyudore e richo, to ka ng'ato oyudore e masira e nying ja -Kristo onge wichkuot monengo one e yorni. Ja Kristo en ng'a? En jalup Kristo, ng'ano machal kaka Kristo. En ng'ano manigi tim makare ma Nyasaye dwaro, ng'ano manigi luor, kendo en ng'ano matemo timo gino makare. Ang'o marach kod mano? Onge. Koro ng'ato kik bed gi wichkuot ka oyudo masira e nying Kristo, to moloyo onengo omor kendo omi Nyasaye duong' ne thulo mar yudo masira ne nying maberno. Kata obedo ni Jakobo nokoluongob nying Kristo, to pod onge paro moro amora ma engo nikech onyiso nying mar Kristo ka owacho wasik Kristo, "Koso gin ema giwuoyo marach kuom nying' moluor mocha kuno" (Jakobo 2:7). Jandikoni koro owuoyo kuom nying' moluor, nying' ma nyithi Nyasaye niluongo go. En nying' mane maduong' ma de girwako moloyo nying' Kristo, moloyo nying' Ja Kristo? To achiel ok en kende mondo ng'ato orwak nying' Ja Kristo ka oluoro Ruoth, to ng'ano nyaka gol ranyisi kuom ngimane ni en ja Kristo, ma en, en maket gi Kristo, ojalup mar adiera mar Kristo egigo duto mowacho to otimo. Koro, Paulo nondikone jo Kristo ma ndalogo, "Gimoro amora ma uwacho kata utimo onego bedi e nying Ruoth Yesu, kugoyoni Nyasaye Wuoro erokamano e nyinge" (Jo Kolosai 3:17).

Wan jo Kristo kende nikech kuom gino ma Muma puonjo. Ndiko nyisowa ni ka ng'ato obedo jal moyie e Kristo kendo omiyo luor Kristo Ruoth rese kendo en mar Kristo. Kuom mano, orwako nying Kristo, nying ja Kristo, ka onyiso en mar ng'a, ng'ama ochiworene. Donge de orwako nying ng'ato mondo onyis ni en mar ng'a? Ere kaka de orwako nyinge dhano to omiyo luor nying Kristo?

Wan jo Kristo kende nikech waluo mana Kristo. Kristo e Ruodhwa kendo jatendwa. Orwakwa mondo wadhi ire (Mathayo 11:28-30) kendo wayie kuom luongne. Okwayowa ni mondo wayie kuome kendo wamie luor, kendo watim kamano (Mariko 16:15,16).

Wan jo Kristo kendo wan achiel kuom joode, ma en kanisa, kaka joote warwako nying joote (Jo Efeso 3:14,15).

Wan jo Kristo kende nikech wadak e ngima ja Kristo. Waromo odiochieng' mokuongo mar juma pile ka pile mondo walem (Tich Joote 20:7).

Koro we apenji gimoro. Be in ng'ano moyie kuom Kristo? Be ija Kristo kende? Ka in achiel kuom kanisa ma ok wasomo e Muma, kendo irwako nyinge mag dhano, ok in ja Kristo kata obedo ni iwacho in ja Kristo. Thoth ji wacho ni gin jo Kristo ka ok gin. Ka in ja Kristo inyalo dhi e Wach Nyasaye mondo ichiwu ndiko, manyiso kaka itimo mi ibedo ja Kristo kendo inyis gima omyo in ja Kristo.

Ka ok in ja Kristo, wagombo ni mondo wajiwi ibed achiel kuom. Ka ibiro yie kuom Kristo, lokri iwe richoni, ihul ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni, bang'e Ruoth biro resi kendo medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38,47). Kaka achiel kuom jood Ruoth, kanisane, ibiro bedo ja Kristo. En gima yot timo kendo en gima ber ka ing'eyo ni ija Kristo mana kaka Petro, Paulo, Johana, kod jomamoko manokuongo e piny. Ka de bed ni nitie jo Kristo kende, de ibedo ja Kristo. Ang'o momiyio ibedo mokalo kata morem? Bed mana kaka Ruoth dwaro ni ibedi to mano biro bedo moromo.

PUONJ MAR APAR GANG'WEN GIMA OMIYO WAYIE KUOM WINJRUOK

Onge gino manigi nengo e kanisa moloyo winjruok. Nitie winjruok e kind Nyasaye, Kristo, kod Roho Maler. Nitie winjruok e Muma. Nitie winjruok e kind jomoyie, jood Nyasaye, kod kanisa. Nitie winjruok e ngima ja Kristo e kind dhano kod Ruoth.

Winjruok nyiso bedo achiel, oriwo duto, kendo ochopo kare. En bedo gi winjruok, riwo kanyakla, kendo gi tiyo kanyakla.

Kaka wan jo Ruoth, kanisa mar Ruodhwa, yie kuom winjruok nikech ataro mare en pogruok. Ka pok idhi nyime paro kuom winjruok, we wang'i gima ndiko wacho kuom pogruok. Wan gi yie ni ka wang'iyo kuom pogruok, gima onyiso, kendo gima okelo, to wabiro bedo jogo manigi yie motegno kendo majiwo winjruok. Ng'at mariek, Solomon, nowacho chon gi lala ni achiel kuom gigo mochayo en, "Mar auchiel en janeno mawacho miriambo lilo, mar abiryo en ng'at mathuwo osiepe mondo odhaw" (Ngeche 6:19). Ma en ranyisi mar ng'ano makelo pogruok. Jaote Paulo nondikone jo Kristo mani Rome, "Akwayou owetena ni beduru motang' gi joma kelo pogruok kendo miyo ji lal, ka gitamore luwo puonj mane uyudo. Ayeuru kuom joma kamago, nikech ok gin jotich Ruodhwa Yesu Kristo, to gitiyo mana ni gombo giwegi.

Giwuondo joma kia gi weche mamit kendo malombo ji” (Jo Rumi 16:17,18). Akwai ni mondo ifweny ni nojiwogi mondo gibed motang’ gi jogo makelo pogruok kendo miyo ji lala. Nodhi nyime kowacho ni jogi nyaka bed kodgi motang’ nikech negitimo kendo puonjo gik moko madhi ataro kod puonj mag Muma, kata gigo magise puonjo, to magi ne gin gigo, manowacho, ni kelo pogruok. Paulo nowacho ni e yorni nyaka otang’ kodgi nikech ne ok gitine Ruoth. Nowacho kata kamano, negitiyone mana nyisechegi, ma en, negi timo gigo mondo giyudie ohala. Mogik, nosiemogi kuomgi nikech negiwuondo ji kuom wechegi mamit kod malombo ji. Ne en kare, koso ne ok en? Kendo ne en kare kosiemogi kuom ji machal kamano nikech thothgi miyo ji lal.

E 1 Jo Korintho 1:11,17 Paulo nondikone jo Kristo mani Korintho, “Akwayou kamano owetena, nikech jood Kloe moko osenyisa wachu malong’o, ni un gi dhaw kuomu ekindu, tiende ni ng’ato ka ng’ato kuomu wacho mana wachne owuon. Achiel wacho ni, ‘An ng’at Paulo,’ Moro to wacho ni, ‘A ng’at Apolo,’ kendo machielo wacho ni, ‘An ng’at Petro,’ to moro bende wacho ni, ‘An ng’at Kristo.’ To Kristo dipogre tienge tienge adier? Koso uparo ni Paulo emanothonu e msalaba? Koso ne obatisu e nying Paulo? Agoyo erokamano ni Nyasaye ni ok obatiso ng’ato kuomu mak mana Krispo gi Gayo! Omiyo onge ng’ama nyalo wacho ni ne obatisu e nyinga! (Ee, ne abatiso Stefano bende, kaachiel gi joode, to ok apar ni ne obatiso ng’at machielo kendo). Yesu ne ok oora mondo abatis ji, to noora mondo aland injili, kawuoyo gi weche maliu mondo kik tiend tho mar Yesu e msalaba go ji obindi. Kristo e teko kendo e rieko mar Nyasaye”.

Ka wadhi nyime wayudo ni Paulo noyudo ni pogruok nitie e kind jo Kristo mani Korinth. Jomoko ne wacho ni gin joge Paulo, jomoko Apolo, to jomoko ni Kristo. Mondo okonygi gine ni mano ne rach, Paulo nopenjogi penjo adek. Be Kristo opogi? Be Paulo, Apolo, kata Petro no tho e msalaba ne un? Kendo mogik, be notisu e nying Paulo, Apolo, kata Petro? Adiera neging’eyo ni Kristo ok opogi, ni Kristo nogur nikech gin, kendo ne otisgi e nying Kristo. Mano ne en adier, ne en richo kane giluwo Petro gi joma moko. Nikech Kristo ok opogi, to Kristo nogur nikech gin, kendo ne otisgi e nying Kristo, onengo giluw Kristo kendo Kristo kende. Ka gitimo kamano gibiro bedo e winjruok. To nikech pogruok momedore ei Korinth, Paulo nowacho ni omor nikech ne okotiso ng’enygi nikech gitemo luwe. Nowacho, kata kamano, ni otiso jood Stefano, kod Kripus kod Gayo. Nodhi nyime kowacho ni Ruoth ne ok oore ni mondo Otis to oyal injili. Wang’eyo ne ok owachi ni batiso ne ok gini manigi nengo, kata ni ne ok onengo Otis ji, nikech oluongo nok mar jogo motiso, to nowacho ni ok oore ni mondo Otis kende to tije maduong’ e birone ne en yalo injili. Kuom adier, kane oyalo injili, kendo ne nitie jogo mane dwaro miyo luor injili, to de obedo makare mondo otisgi. To nowacho ni mokuongo nyaka tel mondi.

Aparo ni wanyalo neno ndiko mamoko e Muma mawaselero, kendo nikech kuom Ja Kristo mani Korintho, Ruoth ok mor kod pogruok, to bende ok odware kendo okwede. Ni kuom adiera, we wane gima Muma nyalo wacho kuom riwruok. Ka wang'iyoo chien kuom Kanisa mani Korintho, Paulo nondiko kuom Jo Kristo mani kanyo, "owetena, asayoo e nying Rudhwa Yesu Kristo ni beduru gi winjruok uduto kuom gima uwacho, mondo kik ubed gi pogruok e kindu, to uriwru chutho kuom paro achiel kod dwaro achiel" (1 Jo-Korintho 1:10). Kaka bende uneno ni pogruok okwedi to ojiw mana winjruok.

E Johana 17 Ruoth ne lemo kuom Wuon e wi Joote, kod jogo moyie duto ni biro luwogi, "Ok gin kende ema akwayonigi, to akwayo bende ni jogo moyie kuoma nikech wach ma gilando. Wuora mi gibed achiel. Kaka in kuoma, kendo kaka an kuomi, e kaka bende gibed kuomwa, mondo piny oyie ni in ema niora. Asemiyo gi duong' mane imiya, mondo gibed achiel kaka wan bende wan achiel. Ka an kuomgi kendo in kuoma. Kamano gibed malong'o nyaka chop gibed achiel chutho, mondo piny ong'e ni niora, kendo iherogi kaka ihera" (Johana 17:20-23). Akwai ni mondo ing'e ni Kristo nowacho ni nolemone mana jogo mabiro yie kod wachne, ma en, koluwo yalo injili kaka ondiki e Mariko 16:15,16, kendo ni gibiro bedo achiel. Adier, ka Joote puonjo mana ote achiel, kendo duto oyiego, ji duto biro yie kuom gimoro achiel, timo gimoro achiel, kendo ji duto biro bedo achiel. Kendo Kristo nolemo ni wabiro mana bedo achiel kaka be en kod wuon ne en mana achiel. Ma biro bedo riwruok maber. Wach machielo ne olemo ni mondo gibed achiel en ni gilerne piny ni noore gi Wuon. Ne ong'eyo ni ka ji duto opogi kendo gi kwedore giwegi, onyalo mana hinyogi, kendo piny biro mana nyierogi. Par ni riwruok en chakruok mar gima ber to pogruok ketho.

"Emomiyo, an ng'at motue nikech Ruoth, akwayoo ni mondo uwuoth mowinjore gi luong mane Nyasaye oluongougo. Pile kik ubed joma sungore, to beduru mamuol, kendo horeuru mos, bende nyisuru hera ma uherorugo kuom weyo ni joweteu kethogi. Temuru kaka nyalore mondo urit winjruok ma Roho osemiyou, kuom kue moriwou kaachiel. Nitie Ringruk achiel gi Roho achiel, mana kaka nitie geno achiel ma Nyasaya oseluongoue. Nitie Ruoth achiel, gi yie achiel, kod obatiso achiel. Nyasaye bende en achiel, ma Wuon ji duto. En ema oloyo gik moko duto, kendo otioyo kuom gik moko duto, bende en ei gik moko duto" (Jo-Efeso 4:1-6). Akwai mondo ine ni Paulo kwayonwa winjruok nikech wan mana gi Nyasaye achiel, Ruoth achiel, Chuny achiel, yie achiel, batiso achiel, Ringruok achiel kata kanisa, kod geno achiel. Eyo machielo, owacho ka ni nitie Nyasaye achiel kata Wuoro ma osechiwo dwache ne wan koluwo Roho Maler, Ruoth achiel kendo Jawar Yesu Kristo, kendo ka waduto wayie gi puonj achiel kendo miyo luor Ruoth achiel e batiso, ma en yik e pi, Ruoth medowa waduto e Ringruok achiel, ma en kanisa, kendo e kanisa waduto wabiro

bedo gi geno mar ngima mochwere. Osiepena, ere kaka inyalo pogwa ka waduto wayie kendo wamiyo luor Ruoth achiel? Mano ok be pogwa to obiro mana riwowa. Chon gi lala, Zaburi ma Daudi nowacho, “Mano en kaka gima ber kendo malong’o ka owete odak kanyakla gi kue” (Zaburi 133:1).

Owetena, wang’eyo ni nitiere pogruok maduong’ e dinde e piny tinende ekind joma wuondore ni gin jo Kristo. Ma en kuyo maduong’ kendo okelo chuny lit, to kik uywagne Kristo kod puonjne ne ma. To molooyo, dhano ema otimo ma nikech thoth ji onge gi dwaro mar timo gima Ruoth okwayo. Akwai ni kik mi ma owuondi. Dhi ir Kristo kod Wechene mondo ing’e adier. Yie kuome kendo miye luor kendo ka itimo kamano ibiro resi kendo ibiro medi e kanisa achiel, kanisa Ruoth, ma wasomo e Muma. Kuom mano, ibiro riwi kod jogo duto ma adier omiyo Ruoth luor. Adier, pod nitie thuolo mar bedo gi winjruok ma Kristo nolemoe. Ka wadwaro ni mondo oreswa kendo wadhi e polo ok wadhibedo e winjruok ne gimoro machielo.

Be in achiel kuom ja Kristo mar kanisa mar Kristo? Ka ok kamano, walamo ni ibiro bedo achiel. Inyalo timo kamano ka iyie kuom Kristo, ilokori iweyo richoni, ihulo yieni kuom Kristo, kendo ka itisi mondo oweni richoni. Ruoth biro resi kendo obiro medi e kanisane mondo ibed achiel kuom Kristo. Ok kamano kende, inyalo bedo gi adier kuom Ruoth ni okibitimo ketho. Ong’eyo ka iluore kendo ong’eyo kanisa mane monengo omedie, kanisane, kanisa achiel kendo makende ma en mar Kristo.

PUONJ MAR APAR GABICH GIMA OMIYO KRISTO NOTHO E MSALABA

E chakruok kane Nyasaye ochweyo dichwo gi dhako negiler kendo maonge richo. To ne ok gibedo maler kuom ndalo mang’eny. E ndalo matin negitimo richo ka ok gimiyo Nyasaye luor kendo negi tho kichuny, mi oriembgi e puodho maber mar Eden, ka giyudo masira e richo manegitimo, kaka dichwo biro yudo chiemo ka ogolo luya to dhako biro yudo masira mar nyuol, kendo gibiro tho kiringruok, (Chakruok 1:3). Dhano koro osebedo jaasik Nyasaye kod richo magitimo.

Nikech dhano ok nyal dok kama ne oler maonge richo, kendo be kaka misango mag lee ok nyal luoko richo chuth, Nyasaye nooro Wuodo ma miderma, Yesu Kristo, mondo obed misango maber ne richo mar piny, kendo oti tij riwo kind Nyasaye kod dhano, mondo obed mayot ne dhano odok ir Nyasaye (Jo Hibrania 10:4; Chakruok 3:15). Koro esama chon, Nyasaye nooro Wuode e piny mondo onyuole kod nyako ma mary, Malaika Ruoth nobirone Josef, mane en jal monengo okend mary, kendo nowacho, “Obiro nywolo Wuowi, mi ichak ni Yesu, tiende ni jawar, nikech enowar joge kuom Richogi” (Mathayo 1:21).

Onyiswa ni Yesu nobiro e pinyini kaka nosingi kendo kaka nokor, to Nyasaye noore ni mondo otho. Wasom, “Nyasaye nohero piny ahinya kama, omiyo nochiwo Wuode ma Miderma mondo ng’ama oyie kuome kik lal, to obed gi ngima ma nyaka chieng’. Nyasaye ne ok ooro Wuowi ni obi piny mondo ong’ad ni piny bura, to noore ni mondo piny onwang’ warruok kuome” (Johana 3:16,17). Ok kende noore ni mondo otho, to noore ni mondo othone joricho, jogo matimo gik ma Nyasaye ok dwar. Paulo nowacho, “Kane ok wanyal gimoro, wan joma ok oluoro Nyasaye, to Kristo nothonwa e ndalo mane Nyasaye oketo. Tek mondo ng’ato oyie tho kar ng’at makare, to samoro inyalo yudo ng’ato ma diyie chiwore kar ng’at maber. To gima nyisowa ni Nyasaye oherowa gi hera maduong’ en ni Kristo nothonwa kane pod wan joricho. Kaka koro tho Kristo osemiyo wabet e winjruok gi Nyasaye, wangi ratiro ni obiro resowa e kum mogik” (Jo Rumi 5:6,9). Kristo nonyiso jopuonjrene, “Chik ma amiy-ou ema: here uru mana kaka oherou. Onge hera maduong’ ma ng’ato nyalo herogo osiepne, moloyo chiwonigi ngimane. Ka utimo gik ma achikou, to eka un osiepena” (Johana 15:12,14). Johana nondiko, “Nyasaye nyisowa hera moherowago kuom oro Wuode ma miderma e piny ni mondo wayud ngima kuome. To hera maradier ok en hera mane waherogo Nyasaye, to en hera mane Nyasaye oherowago kuom oro Wuode ma miderma mondo odok misango mar golo richowa” (1 Johana 4:9,10).

To kane Kristo nenie piny, nodhi nyime kotimo mabeyo. Nochango tuoche, nomiyo muofni oneno, nochiero jomotho, kendo notimo honni mamoko mondo ogol ranyisi ni noore kod Nyasaye. Johana nondiko, “Yesu notimo honni moko mang’eny ka jopuonjrene neno, to honnigo ok ondik e kitabuni. To mago mantiegi osendiki mondo uyie ni Yesu e Mesia, Wuod Nyasaye, kendo ka uyie, to mondo ubed gi ngima kuom nyinge” (Johana 20:30,31).

Yesu ne en ng’at maber; noonge ketho. Paulo newacho kuom Nyasaye ka wuoyo kuom Kristo, “Kristo ne onge gi richo kata matin, to Nyasaye notime richo nikech wan, mondo kuom en wabed joma kare kaka Nyasaye” (2 Jo Korintho 5:21). Petro nowacho ni ne onge richo kuome, kata miriambo moro marach kuome (1 Petro 2:22).

Kendo, inyisowa ni ng’at maber ni ka odhi nyime kotimo maber, ng’atni maonge richo, Wuod Nyasaye, notho e msalaba nikech richo mar piny. Paulo nowacho, “To nobolore, kendo nowinjo Wach nyaka tho” (Jo Filipi 2:8). Petro nowacho, “Mano e gima Nyasaye noluongou mondo utim, nimar Kristo owuon bende nosandore nikech un, mi oweyonu ranyisi mondo uluw timne. Muma wacho niya, ‘Ne ok otimo richo, bende miriambo ne ok owuok e dhoge.’ Kane oyanye, to ne ok oyenyo, kendo kane oneno masira, to ne ok osiemo ng’ato, to nochiwore e lwet jal mang’ado bura kare. En owuon ne oting’o richowa e ringre e msalaba, mondo watho ni richo, eka wabed mangima ni tim makare, kendo osechangu mana nikech chwath mane ochwade go” (1 Petro 2:21,24).

Paulo wacho ni Kristo nothonwa kaluore kod Muma (1 Jo Korintho 15:3).

To ang'o momiyo Kristo nothonwa, ma en, ang'o momiyo ng'ato ka ng'ato dwaro keto ng'at maber e tho? Kata obedo ni nobiro reso dhano, nobiro mondo oked gi joricho. Kata jogo manochiwo Nyasaye, kaka jodolo, jolup chik, jo farisis, kod jo Sadusis gi mamoko, luwo puonj kod chike mag dhano, kendo koro negin gi nyiego, kod richo. Onyiswa ni, "Nobiro e piny, to joge ne ok orwake" (Johana 1:11). Kendo, nowacho, "To kata kamano udagi biro ira mondo uyud ngima" (Johana 5:40). Kiwuoyo kuom jodindegi chieng' pentekosti, chieng' kanisa Ruoth nigero, Petro nowacho, "Un jo-Israel, winjuru gima awachonu. Yesu Ja -Nazareth ne ng'at mane Nyasaye onyisou ni oyiego, komiyo otimonu honni gi timbe malich miwuoro kod ranyisi, kaka un uwegi ung'eyo, nikech gigo notimore e dieru. Nyasaye nong'eyo chon ni obiro chiwo Yesu eluetu, kendo kane oseng'ado wach ni obiro timo kamano, un to ema numiyo joma ok Jo Yahudi ogure e msalaba, mi onege. To bang' thone, Nyasaye nochiere, morese kuom rem mar tho, nikech tho ne ok nyal tueye" (Tich Joote 2:22-24). Eseche mane Kristo nodhi e nyim pilato mondo oteme, ndiko wacho ni pilato nong'eyo ni jodolo nochiwe nikech nyiego (Mariko 15:10). To mano, Kristo nochiwne tem mar miriambo kendo notare e tho e msalaba. Kod lwedo motimo richo notare mi nochwade, noyanye, nokuong'e, nogure e msalaba, kokete ekind jokuoge ariyo, kendo noweye kanyo ni mondo otho. Bang'e nogole mi okete piny, noume, kendo nokete e bur kod kidi maduong mane oimo burno. To Yesu nosingo ni ka otho to kuom odiochieng' mar adek obiro chier e bur (Johana 14:10). Kendo kuom odiochienge adekgo nochier e bur kaka Ruoth mochier. Okinyi e odiochieng' mar adek, kane mon obiro limo liel, Malaika nobiro mowacho, "Oonge ka, nikech ochier, kaka nowacho, biuru, kamane Ruoth onindo" (Mathayo 28:6). Bang' ka Yesu nopo kochung' e nyim jopuonjrene, kendo nyadimang'eny kaka nyadimiabich, kendo nopiyo kodok ir Wuoro e polo mondo otel kaka Ruodh Ruodhi kendo Nyasach nyiseche (1 Jo Korintho 15:1-8; Tich Joote 1:1-11), kama entire nyaka tinende.

Koro kendo, be Kristo notho e polo? Nitiere gik momiyo mang'eny, to kata kamano maduong' en ni mondo dhano owar. To Kristo be notho e msalaba mondo otiek weche mane okor koluore kod thone (Isaya 53; Tich Joote 8), mondo ogol chik machon to oket chik manyien (Jo Kolosai 2:14; Johana 1:17; Mathayo 26:28), mondo ochwer rembe ni mondo dhano owene richone (Jo Efeso 1:7; Tich Joote 22:6), mondo oger kanisane (Jo Efeso 5:25), Kendo mondo omi jogo mowar geno mar yudo ngima mochwere (2 Jo Thesalonika 2:16).

To kata obedo ni Kristo notho e msalaba mondo ores piny, thoth ji e aluora piny olal. Nang'o? Nitie ranyisi mang'eny ne ma. Thoth ji kia dwach Nyasaye. Paulo nowacho ka pok obedo ja Kristo ne oyanyo kanisa ka okia (1 Timotheo 1:13). Jomoko

nigiye kata bedo e ngima maber mondo giresre. To Cornelius kod joode negin joma beyo, to ne ochunogi mondo giluor Nyasaye mondo oresgi (Tich Joote 10). Nitiere jogo mohero ni opakgi kod dhano moloyo pak mar Nyasaye. Kristo wuoyo kuom jogo moyie kuome to ok ginyal hule nikech giluor ni ibiro kwedgi kod jotend jodini e ndalogi. Kendo nolero gima omiyo ne ok ginyal hule: “Nimar negi hero pak mar dhano moloyo pak mar Nyasaye” (Johana 12:43). Adier, nitiere jogo machal kamano tinende. Nitiere thoth ji miwuondo kod weche dini. Johana nondiko, “Osiepena, kik uyie ni ji duto mawacho ni nigi Roho, nigi Roho adier, to temgi uru mondo une ane ka Roho ma gin go oa kuom Nyasaye, nikech jahul wach mang’eny mag miriambo osebiro e piny” (1 Johana 4:1). Nikech nitiere jopuonj mag miriambo mang’eny, kata sani, thoth ji owuondi nikech gin. Kendo mogik, thoth ji ohero piny kendo ohero timbe mag ringruok. Masira manitiere ni Nyasaye nonyisowa ni kik waher piny (1 Johana 2:15) kendo ni tim mar ringruok kelo tho (Jo Galatia 5; Jo Rumi 6:23).

Jaherana, be ing’eyo ni Kristo notho ne in ni mondo owari? Akwai ni mondo kik ikwede kata tamori ne en ka en kende madoresi kendo en kende ema domi geno. Ka ibiro yie kuome, iweyo richoni, ihulo ni en Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni, obiro resi kendo medi e kanisane to ka ibiro bedo jaadiera kuome, chieng’ moro obiro mii ot e polo (Mariko 16:16; Mathayo 10:32; Tich Joote 2:38,47; Fweny 2:10).

PUONJ MAR APAR GAUCHIEL GIMA OMIYO WAYIE NI KRISTO NOCHIER E BUR

Adier waduto wang’eyo ni Kristo nodak kendo notho e msalaba igni alufu ariyo mokalo. De mano ne gikone de wich owil go chon gilala. To pod odak e parowa kendo odak e kind alufe kod milionde mag dhano ei aluora piny. Nang’o? Nikech nogure e msalaba, noyike, to kuom ndalo adek nochier e bur. To pod walando ni kata obedo ni Kristo notho pod nochier e kind jomotho. Nikech ma wanyalo wacho kod Jandiko ma Hibrania ni, “Yesu Kristo ok lokre, to en achiel, nyoro, tinende, kendo nyaka chieng’” (Jo Hibrania 13:8).

Kata bende sama Kristo ne ngima nosingo ni obiro chier e kind jomotho. Nowacho, “Kethuru hekalu ni, kendo bang’ ndalo adek abiro gere.” Adier Jo Yunani neparo ni nowuoyo kuom hekalu mani Jerusalem kendo negiwacho, “Gero Hekaluni osekao higni piero ang’wen gauchiel! Into ere kaka dichak igere gi ndalo adek? To Hekalu mane Yesu wuoyo kuome ne mana ringre owuon” (Johana 2:19,21). Wasom kendo, “Chakre kindeno, Yesu nochako nyiso jopuonjrene malong’o niya, ‘Nyaka adhi Jerusalem mondo jodongo gi jodolo madongo kod jopuonj chik osanda, kendo onega, to chieng’ mar adek anachier” (Mathayo 16:21). To esechego jopuonjre ne ok

winji ber mar wachno, to odiochieng' nobiro ma giwegi negineno adier ni Kristo ne en Ruoth mochier, kendo negi paro kendo koro neging'eyo gino manowacho.

Bang' e kane Kristo nomiye tem mar miriambo, nogure e msalaba, kendo notho tho malit, ndiko wacho, "Kane piny ochopo Odhiambo, ja Arimathya moro ma jamoko ma nyinge Josef nobiro. En bende ne en japuonjre Yesu. Nodhi ir pilato, mokwaye mondo omiye ringre Yesu, mi pilato nogolo chik mondo omiye. Josef nokawe, moboye gi nanga maler, eka nokete e bur manyien, mane osekunyo ariwa e kor lwanda. (En bur mane oloso mondo chieng' oyikee, kotho). Bang'e nong'ielo kidi maduong' molorogo dho bur, mi oa odhi. Maria nyar Magdala gi Maria machielo ne ni kanyo, kobet momanyore gi liel" (Mathayo 27:57-61). Esechegi niparo ni ma e giko mar Yesu. Kata jopuonjre, kata kamano pod negi buok, kagitemo yie giwachno, kendo negichako paro kaka gibiro dok e utegi. To moloyo ma, wasik Yesu ne wigi ok owil gima ne Yesu owacho kuom chierne e bur. Koro we wasom, "To kinyne, mane en chieng' maluwo bang' chieng' ikruok, tiende ni chieng' sabato, jodolo madongo gi jo Farasai nochokore modhi ir pilato, mowachone niya, 'Ruoth, wanyalo paro ni kane jawuondno pod ngima, nowacho ni obiro chier bang' ndalo adek. Kuom mano, gol chik mondo orit liel maber nyaka chop ndalo mar adek, nono to jopuonjrene obiro mokwalo ringre, mi bang'e digiwach ni ji ni, osehier oa kuom joma otho. Kamano wuond machien dibed marach moloyo mokuongo' Pilato nowacho nigi niya, 'Ee, kawuru askeche, udhi urit liel maber. Negi keto kido kuom kidi mane olorgo dho liel, kendo negi weyo askeche karito" (Mathayo 27:62,66).

Fwenyni ne ok giye ni Kristo biro chier e bur, to negi luor ni jopuonjre biro biro makwal ringre, to kuom duoko wachne biro landore ahinya moloyo kane pod ongi-ma. Mondo gi ng'e adier ni mano ne ok otimore, negi dhi e bur mondo ginee ni orite maber kata oyike maber, kendo negiweyo ji ariyo kanyo marito.

Koro wadhi nyime gi somo, "Kar kogwen chieng' jumapil, kane chieng' sabato oserumo, Maria nyar Magdala gi Maria machielo nobiro mondo olim liel. To piny noyiengni matek apoya nono, kendo malaika mar Ruoth Nyasaye nolor koa e polo, mong'ielo kidi mane olorgo dho bur gi chien, mobetie. Kit malaikano ne chalo gi mil polo, kendo lawe ne chal ka pe. Jorit ne luoro omako malich, mi otetni, kendo olokore mana joma osetho. To malaika nowacho ni mon go niya, 'Kik ubed maluor. Ang'eyo ni udwaro Yesu manyocha ogur e msalaba, to oonge ka, nimar osehier mana kaka nowacho. Biuru une kama nende unindoe, eka udhi piyo, uwach ni jopuonjrene ni osehier oa kuom joma otho, kendo otelo enyimgi odhi Galili, kuma gibiro nenee. Koro ero, asewachonu!' Mongo noa e liel piyo piyo, kaluor, to kendo mor ahinya, mi giringo gidhi nyiso jopuonjrene.

To kane oyudo gidhi, ne gipo ka Yesu ochung' e nyimgi, mi omosogi ni, 'Okueu-

ru'. Ne gisudo ire, mi gimako tiende ka gimiye duong'. Eka Yesu nowachonigi niya, 'Kik ubed maluor, to dhiuru unyis owetena mondo odhi Galili, kuma gibiro nena'" (Mathayo 28:1-10). Koro ma ok nyis mar bedo joote mane osechano mar kwalo ringre Kristo, be en adiera? To ma, nyiso ni biro bwogogi kaka jorit. Joote moko bende ne onge yie kuom mano e chakruok.

Kawa dhi nyime gisomo, we wane kaka jorit nokedo kod chier mar Kristo. Inyisowa ni, "kane mon go pod wuotho dhi, to moko kuom jorit nodok Jerusalem, monyiso jodolo madongo gik moko duto mane osetimore. Eka jodolo madongo nochokore gi jodong oganda, kendo kane gisepimo wach, ne gimiyo joritgo pesa mang'eny, ka giwacho ni gi niya, "Nyaka uwach ni, 'Jopuonjre Yesu nende obiro gotieno, mi okwalo ringre ka wanindo.' "Eka ne gimedo wacho nigi ni, "kaponi Ruoth owinjo wachno, to wanalos kode mondo kik gimoro marach timu." Joritgo nokawo pesa go motimo kaka nowachnigi. Wachno nolandore ahinya, kendo pod owachore e kind Jo Yahudi nyaka chil kawuono" (Mathayo 28:11-15). Koro par gima notimore ka, Ka wasomo kuom ndiko mosekadho, jogo mane odhi limo liel ne gin gi neno moromo kuom gima notimore. Kane malaka nobiro ne gi golo oko kidi mane oumo liel, buok madung' nobironegi, mi gitetni, mi giwuondore ni githo. Bang' magi duto, negi dok e boma mondo ginyis jodolo madondo kuom gima otimore. Moloyo mondo gibed jo adiera kendo gichiwire ne Yesu ni osechier adier moa eliel, gichokore kod jodongo, ka giwuoyo kuom wachno, kendo pesa mang'eny nomi jogi, kendo nonyisgi ni mondo giland ni joote mar Kristo nobiro mi gikwalo ringre Kristo ka pod ginindo. Ma nyiso ni ma ne otime e yor mibadhi mondo giriambi. Ka di mano oko timore, kare ne ok gima long'o mondo mi nomigi pesa, kendo jorit be dine ok giriambo. To kata kamano, ere kaka de en gima ber mondo jolweny owachni nokwal ringre kane pod ginindo? E yorni, jolweny moyud ka nindo e tijgi to nyaka gichul gi ngimagi. Adier jodongo nolero ne jogi ni ka ma biro lwar e it sirikal to biro lere kamano e yorno ni gibiro tony.

Kak ok en kare, to nyaka tinende nitiere jogo mawacho ni Kristo ne ok otho e msalaba, kendo ochak oike e liel, Otieno nonindo oko kata jootene nokwale. Mano ok en adier. Ndiko mag Mathayo, Mariko, Luka, kod Johana, kata mana Muma duto, timo neno ni Kristo nochier moa e liel. Ok en mano kende, to warruok, obatiso, Kanisa, mesa Ruoth, kod Jo Kristo gigo duto omakore kod bedo kendo gi ber mar chier mar Kristo. Nitie jogo mawacho ni Muma oloki ni mondo gipuonj wehegi. To en ng'ano ma nyalo loke? Ok joyahudi, nikech ok ne giyie kuom Kristo. E seche mane Muma nobiro, joyunani gin bende nokonyore. Moloyo, wan weche mondiki e Muma, ma bende en Singruok Machon, ka wadok chien e kinde mar 200 B.C. Adieri koro, Muma nyiso adiera, Nyasaye en e wach maler, kendo opuonjo ni Kristo nochier oa kuom liel.

Koro owetena, adwaro paronu wach maber mane apuonjou, mondo anyisu tiende. Ne urwake, kendo yie maru ochung' kuome motegno, bende en ema uyudo resruok kuome, to mana ka usiko uyie gi gima ne opuonjou, kapo ni ok uyie ka yiem nono. Wach maduong'ie moloyo mane akelonu, kendo ma an bende nokelna, en ni: Kristo notho nikech richowa, kaka Muma wacho. Noyike, kendo nochier oa kuom joma otho chieng' mar adek, bende kaka Muma wacho. Nofwenyoreni Petro, kendo ni joote apar gariyo. Bang' mano nofwenyore kanya achiel ni jopuonjre ma kwan-gi oloyo mia abich, mang'enygi pod- nitie nyaka chil kawuono, to moko osetho. Bende nofwenyore ni jacobo, eka nofwenyore ni joote duto. Bang'e mogik, an bende nofwenyorena apoya, mana kaka nyathi monywol apoya" (1 Jo-Korintho 15:1-8). Koro Paulo en ng'a? Ka pok ne obedo Ja Kristo ne iluonge ni Saulo. Ne en ja Yahudi, mane oyudo puonj kuom tiend Gamaliel, ja Pharisayo, kendo ober e din mare (Jo-Filipo 3:4-7). Kuom mano, ne en jatich mar Kanisa: ma en, nyaka Ruoth nobirone mi oloke Ja Kristo (Tich Joote 9:22). Kendo ne gi dhi nyime gi yalo Kristo ni en wuod Nyasaye kendo Ruoth mochier (Tich Joote 9:20; 17:18). To mondo ng'ato olokre mondo obed ng'at moyie, ne onyalo bedo matek ka ok ni kuom adiera, mar neno Kristo, mi ofwenyo ni Kristo ne en Ruoth ma osechier.

To in to? Be iyie ni Kristo nochier oa kuom joma otho? Be iyie ni odak kawuono kendo e ndalo matin obiro duogo mondo mi oom joge, ma en Kanisa? Ka ok in ng'ama oyie walemo ni ibiro bedo achiel. Ka ibiro yie kuom Kristo, lokri iwe richoni, hulo ni Kristo en e Wuod Nyasaye, kendo obatisi mondo richoni oweni, Ruoth biro wari kendo medi e Kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:47).

PUONJ MAR APAR GABIRYO GIMA OMIYO WAYIE NI KRISTO BIRO DUOGO KENDO

Wayie ni Yesu Kristo e Wuod Nyasaye kendo ni nochier e kind jomotho. 1 Jo Korintho 15, Paulo nowacho ni tho, yik, kod chier mar Kristo nyiso ranyisi mar chierne. Oluongo kwan mar ji mopogore manoneno gi wengegi ka Kristo chier e kind joma tho. Kendo nowacho, "Koro kaka wapuonjo ni Kristo osechier oa kuom joma otho, ere kaka jomoko kuomu wacho ni joma otho ok nochier? To ka chier onge, to kara kata mana Kristo bende ne ok ochier. To ka Kristo ne ok ochier, to kara wach mwalandu onge tiende. To bende wanenore ka joma riambo kuom Nyasaye, nikech wasebedo kwawacho ni ne ochiero Yesu oa kuom joma otho. To kara ne ok ochiere ka en adier ni joma otho ok chier, nimar ka joma otho ok chier, to kara kata mana Kristo bende ne ok ochier. To ka Kristo ne ok ochier adier, to kara yie maru en kayiem nono, kendo pod un mana e richou. Bende mano dinyis ni joma osetho, ma oyie

kuom Kristo, kara olal! Ka wageno kuom Kristo mana e ngimani kende, to kara wan e joma odhierie moloyo ji duto e piny!” (1 Jo Korintho 15:12-20).

Koro nikech wayie gi chier mar Kristo, pod wan gi yie kendo ni Kristo biro duo-go. Kristo owuon nosingo ni obiro duogo. Kristo nowacho, “Bang’ mano Yesu nowa-chonigi niya, ‘Kik chunyu parre. Yieuru kuom Nyasaye, to kuoma bende yieuru. E dala Wuora nitie udi mang’eny, to ka da ni ok kamano, to dikoro asenyisou, to adhi mondo alosnu kar dak. Ka asedhi, mi alosonu kar dak, to anaduog omou, mondo un bende ubi udag koda kama antie” (Johana 14:1-3).

Eseche mane Ruoth odok ir Wuoro e polo, ndiko wacho, “Kane osewacho ka-mano, ne otere malo e polo ka ging’iye, mi olalnigi nono e bor polo. To kane pod gichomo wang’gi e polo, ka girango kaka odhi, ne gipo ka ji ariyo morwako lewni ma-rachere ochung’ butgi. Jogo nowachonigi niya, ‘Un jo Galili, ang’o momiyo uchung’ kurango polo? Yesu mosegol kuomu, kitero malo e poloni, noduogi mana kaka usene-no kodhino” (Tich Joote 1:9-11). Nitiere jogo mawacho miriambo ni Yesu biro duogo kendo chieng’ moro achiel kendo obiro loso Lochne e Jerusalem kendo kanyo ema obiro telone joma kare kuom igni alufu achiel. To ibiro fwenyo ni ji ariyo mano rwako lewni marachere, kendo gin Malaika mag Nyasaye, nowacho ni Kristo biro duogo kaka nodok, to onge gima nowach kuom birone komakore gi pinyni kata loso Lochne mondo otel kuom igni alufe. Mokuongo, Ruoth nowacho ni obiro gi Lochne e nda-lo mag jopuonjrene (Mariko 9:1). Mar ariyo, Yesu nowacho ni kata mana tho ok bi geng’e kuom loso kanisane kata Lochne (Mathayo 16:18,19). Mar adek, e Tich Joote 2 wasomo kama ondiki gero mar kanisa kendo bang’e wasomo Loch Nyasaye kata Loch Kristo ka nitie (Tich Joote 8:12; Jo Kolosai 1:13). E Jo Hibrania 12:28 jandiko wacho ni waseyudo Loch Nyasaye. Kendo mogik, ndiko nyisowa ni Kristo koro telo kaka Ruodh ruodhi kendo kaka Nyasach nyiseche (1 Timotheo 6:15). Magi duto ny-iso ni Loch kod kanisa chalre, ma osegere, kendo Kristo koro telo e Lochne. Ka mano en adier, kendo en kamano, manyisoni Kristo ok biduogo loso Lochne kendo telone eignu alufe. Ka oko bitimo kamano, obiro timo ang’o?

Petro nowacho, kuom wach mar biro mar Ruoth, “To chieng’ Ruoth nobi mana ka jakuo, kendo chieng’ onogo polo nolala nono karadore matek, kendo gik mae kor polo nowang’ mi rum pep. Piny bende nolal kaachiel gi gik manie iye. Ka gigo duto biro leny nono kamano, koro un uparo ni onego ubed joma chal nadi? Donge onego ubed joma ler, mochiwore ni Nyasaye, Ka urito chieng’ Nyasaye, kendo utiyo mondo orure piyo? En chieng’ ma polo nowang’ie mi rum pep, kendo gik manie kor polo no-leny nono e mach. To wan warito polo manyien kod piny manyien, kuma tim makare nitie, kaka ne Nyasaye osingorenwa. Emomiyo osiepena, e kinde ma pod uritoe gigo mondo otimre, to temuru matek mondo ubed maler kendo maonge ketho e nyim

Nyasaye, kendo ubed gi kue kode” (2 Petro 3:10-14).

Paulo nondiko, “Owetena, wadwaro ni mondo ung’e wach man kuom joma osetho, mondo kik ubed gi kuyo ka joma onge geno. Wayie ni Yesu notho, kendo ochako ochier. Kamano bende e kaka wach joma otho koyie kuom Kristo nobedi. Nyasaye nokelgi kaachiel gi Yesu. Koro wanyisou gimoro ma Ruoth owuon ema nowacho. Nowacho ni, wan joma pod odong’ ka ngima chieng’ ma Yesu biro, ok wanakwong dhi ni jogo mosetho. Chieng’no dwol moro nogol chik, kendo duond malaika maduong’ nowinji, kendo tung’ mar Nyasaye noywagi, kendo Ruoth owuon nolor koa e polo. Eka joma notho koyie kuom Kristo nochier mokuongo. Bang’e, wan mapod wangima noyudhwa, mi terwa malo e boche polo kaachiel gi jogo, mondo warom ni Ruoth e kor polo. Mano e kaka Ruoth noterwa mondo wabed kode nyaka chieng’. Emomiyo horeuru gi wechegi” (1 Jo Thesalonika 4:13-18).

Kodhi nyime, Paulo nowacho, “To noresu un muneno sandruok, kendo wan bende noreswa. Mano notimre ka Ruoth Yesu ofwenyore, koa e polo gi malaika mage man gi teko, e mach maliel, mondo ochul kuor ni joma ok oyie Nyasaye, kendo ni joma odagi winjo Wach Maber man kuom Ruodhwa Yesu. Giniyud kum ma en lal ma nyaka chieng’, koriembgi mabor gi Ruoth, kendo mabor gi tekone man gi duong’” (2 Thesalonika 1:7-9).

Ne jo Kristo mani Korintho, Paulo nondiko, “Bang’ mano, chieng’ giko nocho-pi, ma Kristo nochiwie loch ni Nyasaye Wuoro, kosetieko loch duto, gi teko duto, kod nyalo duto” (1 Jo Korintho 15:24).

Koro we wang’igi e yoo machuok gigo ma osewachi kod ndiko ma wasesomo:
Mokuongo, Kristo nosingo ni obiro biro kendo.

Mar ariyo, obiro duogo kaka nodok, ma en, obiro biro e kor boche.

Mar adek, obiro biro ka jakuo gotieno, tiende ni obiro biro ka ok olando.

Mar ang’wen, esechene mag biro gik moko duto ibiro kethi, ma en polo kod piny kod gigo duto manie iye.

Mar abich, esechene ma Kristo biro biro jomakare mosetho biro chier mokuongo. Jogi, kod jogo mapod ngima, ibiro ketgi kanyakla e boche polo mondo giromne kendo gibed kod Ruoth.

Mar auchiel, esechene mag biro Ruoth biro chulo kuoro kuom jogo mokoyie kuom Nyasaye kendo jogo ma ok omiyo luor Wachne. Kristo okobiye kod kia kaka rageng’ mar koso ng’eye, kendo be okobireso jogo ma ok oluoro Wachne. Kristo nowacho, “Dhiuru e piny duto, uland Wach Maber ni ji duto. Ng’ama oyie, kendo obatisi, nokwo, to ng’ama ok oyie, bura nolo” (Mariko 16:15,16). Jogo momiyo luor Wachne ibiro resi, to jogo mokoso luoro Wach Nyasaye, kata obedo ni nitie gimomiyo, biro lal. Waonge gi ranyisi e ndiko ni Kristo ataro kaluore gi dwarone odiochieng

ng'ado bura. Kristo nowacho, "To ng'at modaga, kendo ma ok oyie Wechena, nigi jang'adne bura. Wach ma osewacho ema nong'adne bura chieng' giko piny" (Johana 12:48). Ja ndiko ma Hibrania nowacho, "Ng'ato ka ng'ato nyaka tho mana dichiel kende, to bang' mano Nyasaye yale" (Jo Hibrania 9:27). Bang'e Kristo nowacho ni jogo mabiro biro e nyime chieng' ng'ado bura, magin joketho kod jomakare, "Jogi noter e kum mochwere, to joma kare nodhi e ngima mosiko" (Mathayo 25:46).

Mar abiryo, eseche ma Ruoth biro biro joma nigi ketho ibiro chokgi oko mar Lochne kata kanisane kendo kumogi mochwere (Mathayo 13:41), kendo pinye kata kanisane, nyiso joma kare kendo joadiera, ibiro chiwgi ir Nyasaye kama gibiro romo gi Ruoth. Kristo nowacho, "Wachno kik bwogu, nikech ndalo biro ma kata mana joma otho manie bur nowinj dwonde, mi wuog oko. Joma timbegi beyo nochier, mi yud ngima, to joma timbegi richo nochier e bura" (Johana 5:28,29).

Wan, koro, wabed gi yie ni Kristo biro duogo kendo. Ruoth osemiyowa siem, osemiyowa dwache, osemiyowa warruok, kendo gi thuolo mar yie kode. Ochunowa wawegi mondo wamiye luor kendo wahikre ne birone mar ariyo.

Be iyie kuom Kristo? Be isemiye luor? Be ihikori mar romo kode? Ka en kama-no, to gimoro amora ni kare. Ka ok ihikori mar romo kode, onengo ibed gi yie kuom Kristo, ilokri mondo iwe richoni, ihul ni Kristo e Wuod Nyasaye, kendo otisi mondo oweni richoni. Ka ibiro timo kamano Ruoth biro resi kendo medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38; Tich Joote 2:47). To ka ibedo ja Kristo ma jaadiera nyaka tho Ruoth biro miyi mich mar ngima (Fweny 2:10).

PUONJ MAR APAR GABORO GIMA OMIYO WACH KRISTO DWARORE TINENDE

Nitiere kanisni mang'eny tinende manyiso kwan mar kanisni mopogore opogore. Kuom mano, onge kanisa kaka mar Wach Kristo. To bende onge kanisa madwarore kaka mar Wach Kristo.

Wach Kristo en ni Yesu Kristo ne en Wuod Nyasaye. Oa kuom Kristo. Itime kod jogo moluoro puonj mag Kristo.

Wanyalo yie kuom Wach Kristo kata yalo Wach Kristo, to gima nigi nengo en kete etim. Jakobo nowacho, "To kik uwuondru, kuwinjo wach awinja, to beduru joma timo gima uwinjo" (Jakobo 1:22). Kendo, Jakobo nowacho, "To ng'at mang'iyo chik makare mamiyo wabedo thuolo, kendo mosiko katimo kamano, bende ma ok winj wach mi wiye wilgo, to tiyo gi wachno, e ng'at ma oguedhi e gimoro amora motimo" (Jakobo 1:25). Ka isomo kidhi nyime, owacho, "Ka ng'ato galo ni en jalemo maber, to ok orito lewe, to mano owuondore awuonda, kendo lemo mare onge tich. Lemo

maradier kendo maler e nyim Nyasaye Wuoro, en limo nyithi kiye gi mond liete e chandruokgi, kendo bedo gi ritruok kuom richo mag piny” (Jakobo 1:26,27).

Adier waduto wan gi ng’eyo kaka piny otimo richo tinende. Timbe mabeyo odok chien. Koso bedo gi luor ne chik ineno kamoro amora. Mecho kod bedo ma- onge ng’won en chik matinende. Gi kaka gik moko timore, piny dhi Kanye? Kuom adier, dwarore wayud lokruok moko. To ang’o manyalo loko piny mondo obed ma- kare? Okibi bedo gi buok ka awacho ni an gi yie gi gima piny dwaro moloyo gimoro amora ma en Wach Kristo mar Singruok Manyien, lemo mar adier mar Yesu Kristo. Kuom mano, ma en geno kende mar dhano. Awacho kamano nikech dhano osetemo kit lemo mopogore opogore. Gisetemo kit lweny moro. Giseluwo bang’ moche. Gise- keto chik e gik moko. Piny osetemo mago duto. To ma be oseketo piny obedo makare? Be dhano moro amoro mor? Onge, onge kata achiel. Gimoro achiel modong’ many- alo pogore en Nyasaye, Kristo, kod Wach Kristo. Ma biro miyo dhano gino modakne kendo gino mobiro thone kata bende e pinyni.

E weche mag chuny, Wach Kristo e gima dhano dwaro. Ok ni Wach Kristo e kit lemo mar grube moro amora, to mana lemo achiel mar Kristo kaka ondikie Muma. En yie kuom Kristo, miyo luor Wach Injili achielno, bedo achiel kuom kanisano, rwako nying achiel, lemo machal, puonjo gik machal, tiyo kanyakla, kod geno achiel. Kristo nolemo ni wanyalo bedo achiel kuome (Johana 17). Pogruok okwedi e Muma (Jorumi 16:17,18). Ok kamano kende to puonj mag dhano gin ataro kod puonj mag Muma nikech duokone en pogruok (Mathayo 7:21-23).

Jogo matimo puonj mag Wach Kristo bedo jogo mabeyo. Giyie kuom luoro chik piny. Jaote Paulo nowacho, “Ng’ato ka ng’ato nyaka winj wach joma nigi teko mar loch, nimar teko duto wuok mana kuom Nyasaye, kendo joma nigi tekogo, Nya- saye ema oketo. Omiyo ng’ama tamore winjo wach joma nie loch to tamore winjo mana gima Nyasaye ema oketo. Ng’ato ang’ata matimo kamano nokel kum kuome owuon, nikech joma nie loch ok nyal bwogo joma timo maber, to mak mana joma timo marach ema gibwogo. Donge idwaro ni mondo joma nigi loch kik bwogi? Kara tim atima gik mabeyo, eka joma nigi loch nopaki, nikech gin jotich Nyasaye matiyo mondo okonyi. To ka itimo marach to nyaka ibed maluor, nimar ok omigi teko mar kumo ji kayiem nono, to gin jotich Nyasaye matoyo mirimb Nyasaye kuom joketho. Mano e momiyo nyaka iluor joma nigi loch, ok nikech mirimb Nyasaye kende, to ni- kech kata e chunyi iwuon ing’eyo ni mano en gima kare” (Jo Rumi 13:1-5). Jo Kristo be nigi yie kuom golo osuru. Paulo nodhi nyime, “Mano bende ema omiyo onego ugol osuru, nikech ka joma nigi loch tiyo tichgi to gitiyo ni Nyasaye. Miuru ng’ato ka ng’ato gima onego omiye, bed ni en osuru, kata luor, kata duong” (Jo Rumi 13:6,7). Jo Kristo nigiyie kuom miyo jotendgi luor, Petro noparonwa ni onengo, “Miuru ji duto

duong’, kendo heruru oweteu kuom Ruoth. Luoruru Nyasaye, to ruodh piny bende miuru duong’” (1 Petro 2:17). Kamano be onengo waher pinywa. Ka okwahero gigo duto ma waneno, kod gigo duto ma itimo, to onengo walok gik moko mondo obed makare. Kuom mano ok ni jo Kristo onengo oti marach ne jotendwa, gitamre luoro chike, giwe ma ok gi chulo osuru, gi mamoko. Jomoko dwaro gik moko duto maginyalo yudo kuom pinygi kata sirikandgi, to ok gihero dwoko ohande. Ka Wach Kristo dongo e piny moro, luoro biro bedo e telo, ka imiyo luor chike mag puodho, kendo konyo pinywa mondo odongre.

Jogo mapuonjore Wach Kristo gikwedo timbe richo. Ma en golo ich, madho kong’o, madho njaga, ketho kenya kod timo kenya secheduto kuom gigo momiyo, tuke mag mibadhi, terruok, mecho, gi mamoko. Paulo nowacho, “Donge ung’eyo ni joketho ok noyud gueth mar Loch Nyasaye? Kik uwuondru, to nyaka ung’e ni jochode kata joma lamo nyiseche manono, kata joma terore, kata chwo materore gi chwo wetegi, kata jakuo, kata jogombo, kata jomer, kata joma ketho nyingji, kata jomecho, ok noyud gueth mar Loch Nyasaye” (1 Jo Korintho 6:9,10). Be inyalo Paro kanisa ma gik machal gi gik mowachi go ok timre? Kanisni mamoko medo jiwo joricho kod timbe ma ok beyo. Ok Wach Kristo. Wach Kristo golo joma kare. Ka nitiere jogo mawuondore ni gin jo Kristo, to gitimo timbe ma ok kare, to mano ok onyiso ni Wach Kristo rach, to onyiso ni jogo matimo gik machal kamano gin joketho kendo ginie richo. Kendo, Paulo nowacho, “Timbe mag ngima mar dhano nenore ratiro. Gin terruok, tim ma ok ler, anjawo, lamo nyiseche manono, jwok, sigu, dhaw, nyiego, mirima, ichlit, miero, pogruok e kanyakla, gombo, mer, dwanyruok, kod gik moko machal kamago. To asiemou, kaka nasiemou chon ni, joma timo gik ma kamago ok noyud gueth mar Loch Nyasaye” (Jo Galatia 5:19-21). Ka owachi ni jogo matimo richogi ok nyal yudo kata bedo achiel kuom Loch mar Nyasaye, nyisoni kaka pod gidhi nyime timo gigo ok nyal resgi kendo be ok nyal medgi e kanisa Ruoth. Mana ka gilokore mi giweyo richogi kendo gimiyo luor Ruoth obiro resogi kendo medogi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:47). Koro kaka jo Kristo, jokanyakla mar kanisa Kristo, nyaka gibed mabor kod timbe maricho kendo giti matek e dak e ngima mar Yesu Kristo.

Jogo mapuonjore Wach Kristo temo dongore kingimagi. Giyie kuom bedo gi ringruok maler kod lewni maler gi ute maler. Gitemo miyo nyithindgi puonj makare. Gin joma tiyo matek kendo gitemo bedo jomang’won ni ji duto. Paulo nowacho, “Kik ubed gi gop ng’ato, to gowi kende ma unyalo bedogo en mana hera ma onego uhergo jowadu. Ng’at mohero wadgi to osechopo chik Musa duto” (Jo Rumi 13:8). Kendo, nowacho, “Herau mondo obed maonge miganga. Beduru mosin gi gik maricho, to sikuru kuom gik mabeyo. Herreuru kaka owete onego herre, ka ng’ato ka ng’ato miyo owadgi duong’ molooyo en owuon. Timuru kinda maonge samuoyo, kendo keturu

chunyu kuom tiyo matek ni Ruoth. Geno ma un-go mondo omi ubed mamor. Kisan-dou, to timuru sinani, kendo lemuru mak uweyo. Poguru giu ni jo Nyasaye modhier, kendo beduru joma ohero rwako welo.

Kwauru Nyasaye mondo oguedh joma sandou. Ee, kwayeuru mondo ogwedh-gi agwedha, to kik okuong'gi. Beduru mamor gi joma mor, kendo ywaguru gi joma ywak. Beduru joma winjore, kendo kik ubed joma sungore, to beduru achiel gi ji duto. Kik ukawru ni uriek.

Ka ng'ato otimonu marach, to kik uchulne kuor, to keturu chunyu kuom timo gik ma ji duto oyiego ni beyo. Temuru mondo kanyalore, to udag gi ji duto gi kue. Osiepena, kik uchul kuor, to kar chulo kuor to weuru mondo mirimb Nyasaye ema otim kamano, nikech ondiki e Muma ni Ruoth Nyasaye owacho niya, 'An ema nachul kuor. Adier, anachul maonge kiawa!' Muma wacho bende niya, 'Ka jasiki odenyo, to miye chiemo, kendo ka riyo oloye, to miye pi omodhi, nikech kitimo kamano, to inege gi wichkuot.' Kik uwe richo lou, to timuru gik mabeyo mondo ulogo richo" (Jo Rumi 12:9-21).

Jogo mapuonjore Wach Nyasaye giye kuom timo gik mabeyo e kind jogo maluwogi. Ma en, konyo jomodhier, rito nyithi kiye kod mond liete, gi mamoko. Kristo nowacho, "Kamano un bende, ler maru nyaka rieny e nyim ji, mondo gine timbeu mabeyo, mi gimi Wuonu mae polo duong'" (Mathayo 5:16).

Koro ka kit Wach Kristo ni ka otim e pinyni, kata piny moro amora, kod pinje duto manie aluora piny, kit kido moro amora mar dhano nyalo yudo ber. Nyadi-mang'eny, ka ji mang'eny oyie kuom Wach Kristo, kendo gitimo Wach Kristo, piny biro dongore makare kendo malong'o. Wach Kristo nyalo loko gik moko, kendo biro loko gik moko, ka otim kaluore kod puonj mag Muma. Jogo duto motimo kamano olokore ne bedo makare.

To onego ichak penjori gi Kanye. Chak penjori iwuon. Ka ok in ja Kristo, koro bed achiel kuom. To ka ipuonjori Wach Kristo inyalo jiwo jomoko otim kaka itimo.

Ka ibiro yie kuom Yesu Kristo, lokri mondo iwe richoni, hul yieni ne Kristo kendo otisi e pi mondo oweni richoni, Ruoth biro resi kendo medi e kanisane. Som kuonde duto e ndiko mar Tich Joote to ibiro neno ni mano egima jogo duto notimo. Ka itimo kamano be Ruoth biro resi be. Som Mariko 16:16; Mathayo 10:32; Tich Joote 2:38; kod Tich Joote 2:47.

PUONJ MAR APAR GOCHIKO GIMA OMIYO NITIE TEKOT E REMB KRISTO

Remo ok nyis gima ber ne jomoko. Onyalo bedo ranyisi mar kama ong'adore,

adhola, kata tho. Jolemo moko osetemo mondo ogol wachno oko e kit puonjgi.

E kinde Singruok Machon, Nyasaye ne dwaro misango mar chiayo, remo, kata chiwo mondo ogol go richo mar dhano. Remo ne en gima lich miwuoro nikech ochung' kar ngima, kendo ngima nie remo. Wasom, "Nikech ngima gimoro nie rembe. Achiwo remo mondo otingo misango e kendo mar-misango mondo upuodhru go, nimar remo, tiende ni ngima, emi puodho go richo. Mano e momiyo asekwero jo Israel kaachiel gi jopinje mamoko modak kuomgi ni kik gicham remo" (Tim Jolawi 17:11,12). Kata Singruok Machon notim gi remo. Ja ndiko mar jo- Hibrania nowacho, "Mano en adier, nikech kane Musa osehulo ni ji chike duto, nokao remb nyiroe gi diek, kaachiel gi pi mi okiro e kitap chik, kendo okiro kuom ji duto. Nokiro remo no gi yie rombo malando kod owino, kowacho niya, 'Ma e remo mar Singruok mane Nyasaye ochikou mondo uriti.' Kamano bende e kaka Musa nokiro remo e hema mar romo gi Nyasaye, gi gik moko duto mani tiyogo e tich lemo. Chutho, kaluore gi chik Musa to chiegni ni gik moko duto ipuodho gi remo, kendo ka remo ok ochwer, to golo richo onge" (Jo Hibrania 9:19-22). Ja ndiko ma Jo Hibrania bende wacho ni jadolo maduong' ne dhi kama ler moloyo dichiel kende e higa ka higa gi remo, "Mochiwo mondo obed misango mopuodho go richone owuon, kendo mopuodho go richo ma oganda otimo ka ok ong'eyo" (Jo Hibrania 9:7). Bang'e ja ndiko mar Jo Hibrania tieko, "Nikech ok yot mondo remb ruedhi gi remb diek ogol richo" (Jo Hibrania 10:4).

Kata obedo ni chiayo mane ichiwo ka misango malong'o kendo maonge mbala, to kata kamano pod gin mana chiayo. Misango makare chuth pod ne dwarore. Remo mar chiayo ne en mana tipo mar remo makare mar misango. To nikech chiayo ne ok nyal golo richo, kendo dhano bende en ja richo, kendo ok nyal warore kende kata ng'at machielo, kare en ng'a mane nyalo bedo misango makare?. Ne nitie mana ng'at achiel, ma en Yesu Kristo, Wuod Nyasaye mangima. Kristo nodak ka onge gi richo. Petro nowacho ni ne ok otimo richo (1 Petro 2:22). Nikech ne ok otimo richo, ne orito chik kendo ne ok odonjo e tem, mano e momiyo ne otho e msalaba nikech richo mag piny.

Wawero wer mawero kuom remb Kristo. Wawero wer achiel miluongo ni, "Nitie teko e remo." Machielo to wachoni, "En ang'o manyalo luoko richowa? Onge to mak mana remb Yesu." Ere kaka weche gi gin adier.

Nitie gik mang'eny ma ok nyal reso ng'ato. Mana kaka osewachi ni, remb chiayo ok nyal resowa. Kata chik bende ok nyal kelonwa warruok, okelo mana ji ir Kristo. Paulo nowacho ni, "To Muma wacho ni, 'Piny duto nie bwo loch richo, mondo Singruok motenore kuom yie kuom Kristo omi mana joma oyie. Kane ndalo mar yie obiro, to ne wasiko kotwewa e bwo chik, nyaka chop ne ohelnwa yie manonego obi. Kamano chik nochalonwa jarit nyaka Kristo nobiro mondo omi wabed e winjruok gi Nyasaye kuom yie. To koro kaka yie osebiro, to tich jarit orumo" (Jo Galatia 3:22-25).

Ok ni ok nyal warwa kuom rito chik kende, to kata man tijwa maber bende ok nyal miyo wayud warruok. Paulo bende nondiko kuom wachni, “Wan wawegi chon ne waonge rieko. Ne ok wawinjo wach, kendo ne wan joma olal. Ne wan wasumbni mag gombo mayore yore mag ringruok, kendo pile ne wan gi ich lit, gi nyiego e chunywa. Ne wamon gi jowetewa, jowetewa bende nemon kodwa. To kane ng’wono mar Nyasaye jawarwa, kod hera ma ohero go dhano ofwenyore, nowarowa. Ne ok owarowa nikech tim makare moro amora ma wan wawegi ne wasetimo, to nowarowa mana nikech ng’wonone owuon. Nowarowa gi luok mane Roho Maler oselonwago nyuol manyien kod ngima manyien. Kuom Yesu Kristo Ruodhwa, Nyasaye nooro Roho mogundho kuomwa, ni mondo ka osemiyo wabedo e winjruok kode kuom ng’wonone, to wadok joma geno chamo giken mag ngima mochwere” (Tito 3:3-7).

Petro nyisowa ni kane owarwa to ne ok owarwa gi gik machalo fedha kata dhahabu. Winje, “Ung’eyo ni kane owaru kuom timbeu manono mane uyudo kuom kwereu, to ne ok owaru gi gik ma chalo kaka fedha kata dhahabu, to nowaru gi remo ma nengo ne tek mar Kristo, mane ochiwu ka nyarombo motim go misango maonge songa kata mbala” (1 Petro 1:18,19). Dhano nyalo ng’iewo kata chiwo asoya ka en e piny, to ok onyal ng’iewo warruok kata chiwo asoya ne Kristo mondo oware. Koro onego wabed marriek mondo kik waket genowa kuom mwandu pinyni, mogik, dinde mag ji kod rito puonji kod chike mag dhano ok biterowa e polo. Yesu nowacho ni “Gilama kayiem nono nimar gi puonjo chike mag dhano” (Mathayo 15:9). Johana nowacho ni kawariwore gi jopuonj mag miriambo to wadoko e achiel gi timbe gi mamono go (2 Johana 11). Paulo bende nomedo wacho ni joma kelo pogruok okti ne Yesu Christo (Jorumi 16:17-18)

Nikech wan jokristo, nitie mana yo achiel ma wayudo go resruok, kendo en mana kokalo kuom chiwruok mar kristo kendo chuero rembe e msalaba. Nitie ndiko mang’eny mawuoyo kuom ber mar remb Kristo. Paulo nowacho ni newabedo e winjruok gi Nyasaye, kata newabedo osiepe Nyasaye kokalo kuom remb Kristo. Owacho ni, “Nikech Nyasaye owuon e mane oyiero en owuon odag kuom Kristo gi kite duto. Ne oyiero mondo omigik moko duto obed gi winjruok kode kuom Kristo, kokelo kue kuom remb wuode mane ochuer e msalaba. Adier, Nyasaye nomiyo gik moko duto manie polo kod manie piny mondo obed gi winjruok kode kuom Kristo koda ka un bende” (Jo-Kolosa 1:19-20). Paulo ndiko ne Jo Kristo man Efeso ka owacho nigi niya chon ne gin mabor gi Nyasaye to ne gibedo e machiegni gi Nyasaye kokalo kuom remb Kristo. Nyiso ni Jo Israel kod jo Yunani koro nitie e achiel kuom remb Kristo. Ma en chik machon, mane opogogi (Jo-Efeso 2:13-17). Kiwuoyo kuom Kristo kod rembe, Paulo ndiko ne Jo-Kristo man Efeso “Nyasaye oseweyonwa richowa, kendo osewarowa nikech tho mar Kristo” (Jo-Efeso 1:7). Mane owarowa ka weyonwa

richowa (Jo-Kolosai 1:14). Kristo nawacho niya ka ne en e sape, “nikech ma e remba, mochwerni ji mang’eny, kitimoni gi go winjruok gi Nyasaye mondo owenegi richogi” (Mathayo 26:28). Joma owar kokalo kuom remb Kristo imedo e Kanisa mar Kristo (Tich Joote 2:47). Paulo bende no nyiso jodong kanyakla man Efeso, “To tang’uru kendo rituru kweth duto ma Roho maler osemiyu mondo uriti. Beduru jokwath mag kanyakla mar joma oyie kuom Nyasaye mane ongiewo gi remb wuode owuon (Tich Joote 20:28).

Inyiso e Jo-Efeso 5:25 ni Kristo notho ne ringruok kata kanisa kane ochwerone rembe kata onyiewo gi rembe owuon. To machielo minyalo ketego en ni nochulo nengo mane dwarore mondo kanisa obedi. To wan kaka jokristo Ipwuodhowa gi remb Kristo. Johana ndiko kawacho ni “To kawawuotho e ler kaka Nyasaye nie ler, to wan e achiel ngato gi ngato, kendo remb Yesu Wuode pwuodhowa kuom richowa duto (1 Johana 1:17). To mogik, wan kaka jo-kristo wachokore odiochieng mokwuongo mar juma mondo wacham sap Ruoth kawaparo go ringre kod remb Kristo (Tich Joote 20:7). Paulo nolero ni Jo-Kristo machokore Korintho ni Kristo nowacho ni onego gi cham makati ka giparo ringre Kristo kendo bang mano nochako kao kikombe kendo omadho, bang’e nowacho niya, “Kikombeni e remba moting’o winjruok manyien gi Nyasaye. E kinde ka kinde, ma umadhoe kikombeno, to timuru kamano mondo uparago. Kamano e kinde ka kinde mumadhoe kikombeno, to tho Ruoth ema uhulo nyaka chop obi” (1 Jo Korintho 11:23-29). Pod nitie weche mathoth minyalo wachi kuom remb Kristo. Gima omiyo nochwere kod teko ma en go. To kata kamano, we waketgi eyo machiek gigo mawase somo e Muma:

Kristo e misango makare, notho e msalaba, kochwero rembe nikech richo mar dhano.

Kuom remb Kristo, chik machon nogol kendo Singruok Manyien ne osir gi remo.

Owarwa gi remb Kristo. Wachopo e remono kuom luoro. E yo machielo, Kristo nowacho ni mondo ng’ato owar, nyaka ng’atno yie kuome, olokre owe richone, ohul ni Kristo e Wuod Nyasaye kendo obatisa (Ohike e pi) mondo oware kata owene richone (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38). Ka ng’ato oluoro Kristo, mi oluoke gi remb Kristo, kokalo kuom batiso mar pi mang’eny, to oyudo ber mar tho mar Kristo. Ma en luoko richo gi remb Kristo. Wanyalo somo ma e Jo Rumi 6. Kane Saulo okon mondo oa malo mondo obatisa, bang’ kane ose yie, ose lokore oweyo richone, kendo oyie kuom Ruoth, ne onyise ratiro ni richone oseluoki. Wasom wechegi, “Koro ere gima pod irito, amalo obatisi, mondo oluokni richoni kiluongo nying Ruoth” (Tich Joote 22:16). Kamano bende, Yesu nowacho ni nochwero rembe mondo owenwa richowa (Mathayo 26:28; Jo Efeso 1:7). To e Tich Joote 2:28 Petro nonyiso oganda mane oyie

kuom Kristo ni mondo owenegi richogi nyaka gi lokre giwe richogi kendo obatisgi e nying Yesu Kristo. Ne gitimo kamano kendo Ruoth nowarogi mi omedgi e kanyakla mar Jo Kristo (Kanisa) (Tich Joote 2:47). Koro, ka ng'ato mondo oware, nyaka oyie kuom Kristo, olokre owe richone, ohul gi chunye ni Kristo en Wuod Nyasaye, kendo obatise. Kuom timo kamano, obedo e remb Kristo kendo iweyone richone.

Kanisa mar Kristo nong'iew gi rembe owuon. Koro en gima ong'iew gi remo. Nyaka wabed jokanyo mar kanisane eka wabed joge.

Remb Kristo pod puodho ja Kristo, ka owuotho e ler mar Kristo kata ka otimo dwarone, ka obedo jaadier ni Kristo.

Wan kaka jo Kristo, onego wacham sap Ruoth chieng' mokuongo bang' sabato (Jumapil) Ka wachamo Makati ka waparo ringre kendo wamadho kikombe mar divai ka waparo go rembe. Ma konyowa kuom paro chiwruok mane Kristo ochiworego mondo wayud warruok.

Osiepena, Kristo notho nikech in. Nochwero rembe mondo oweni richoni. Be iyie kuome? Be itimo dwarone? Ka ok itim kamano, to wadwaro jiwi mondo itim kamano. En wich kuot ka itamori yie warruok ma Ruoth oikoni.

PUONJ MAR PRARIYO GIMA OMIYO MISE EN GIMA BER

Kaka wang'eyo ni e piny ka, ka idwaro gero ot, kata landi kata gimoro ma idwaro ni odag aming'a, to nyaka gere e mise motegno. Kata ka wadwaro mondo wadhi nyime maber e tich kata gik ma wasomo mondo wang'e, to wang'eyo ni nyaka waikre mar yudo tiegruok moromo, ka ok wadeo ber mar mise, kata ka ok waikore ne ngima mabiro, to kara kinde mag chandruok ritowa.

Ruodhwa nolero dwaro mar mise mar chuny ka owuoyo kuom jo gedo ariyo, achiel nogedo ewi lwanda to machielo nogedo e kuoyo. Yesu nowacho ni, "Mano e momiyo ng'at mowinjo wechenagi, mi orito, chalo gi ng'at mariek mane ogero ode e wi lwanda. Koth ne ochwe maduon' mi ohula omol, kendo yamo bende nokudho mogonyo odno, to ne ok opodho, nikech mise mare ne oket ewi lwanda. To ng'at mowinjo wechenagi to ok omakom, chalo gi ng'at mofuwo mane ogero ode ewi kuoyo. Koth ne ochue maduon' mi ohula omol, kendo yamo bende nokudho mogoyo odno, mi oruombore piny matek" (Mathayo 7:24-27). Kuom jogedo ariyo ma Yesu loso kuomgi gi, en ng'a mariek kod ng'a mofuwo?. Onyiso ni jagedo mar chuny mariek en ng'at mawinjo gima Kristo wacho kendo otimogi. En jagedo mariek nikech oluoro Kristo ma ogedo kuome. Okunyo matut mokalo chike mag kwere, gige pinyni, kata puonj mag dhano, mi ohopo kuom Kristo gi puonjne, kod yore mikunyo ema ogede.

Kanyo en e mise motegno. En gi adier. En gi Kristo. En ja Kristo. En achiel kuom jo Kanyakla mar Kristo. Onge gima nyalo yuke. En gi gima onyalo mako. En gi geno mar ngima mochwere.

Ng'at machelo ma Yesu wuoyo kuome en jagedo mofuwo. En bende owinjo Wach Kristo to otamore timo dwarone. Samoro pok oyie. Samoro oparo ni pod nitie kinde. Bende onyalo wacho ni en ng'at makare. Ka ok kamano to oluwo puonj mag dhano. Adier en ni otamore winjo duong' Kristo. Gimoro amora ma ogedoe ok bi make motegno. Giko to obiro lal nyaka chieng.'

Chon janabi Isaya nokoro ndalo ma Ruoth biro ketoe mise e Zayun. Miseno biro bedo Kristo kendo ibiro gere Jerusalem. We wasom wach mokor. Isaya nowacho, "Koro Ruoth Nyasaye wacho kama, 'Winjuru! Abiro keto kidi mar mise e sayun, mondik ni, 'Ng'ama oyie ok nokirni. En kidi motegno, moyier ma nengone tek momako kor ot'" (Isaya 28:16). Winj kaka olero gima mise en. Obiro bedo kidi, kidi mitemo, kidi mar kona ma nengone tek, kendo mise mogen. Wabiro ng'eyo tiend nying gi bang'e e Singruok Manyien. Kata kamano ja ndiko ma Zaburi Daudi bende koro miseni kane owacho e Zaburi 118:22,23, "Kidi mane jogedo odagi ema koro osedoko kidi motegno moriwo kor ot, mano en tich Ruoth Nyasaye, kendo en gima lichnwa miwuoro." Bende wabiro neno kaka wachni ochopo kare kuom Kristo e Muma Manyien.

Ka wadok e kinde mag Kristo to wasom, "Yesu nopenjogi ni pok usomo e Muma niya, 'Kidi mane jogedo odagi ema koro osedoko kidi motegno moriwo kor ot.' Mano en tich Ruoth Nyasaye kendo en gima lichnwa miwuoro?" (Mathayo 21:42). E Luka 20:17,18, ka owuoyo gi jodolo madongo kod jopuonj chik, Yesu nowacho ni, "To kare ere tiend weche mondiki e Muma mawacho ni, 'Kidi mane jogedo odagi ema koro osedoko kidi motegno moriwo kor ot. Ng'ato ang'ata mopodho e kidino notur matindo tindo, to ka kidino ema opodho kuom ng'ato to norege ka buru.'" Kidi akida kata lwanda inyalo tigo ka igero mise; to bende ka ichwanyori kuome kata ka ng'ato ogore piny kuome, to onyalo turo ng'atno kata onyalo nege. Kamano bende ka olwar kuom ng'ato to onyalo inyo ng'atno. Eyo machielo en ni, kidi kotigo e yo maber to onyalo bedo gweth to ka oti kode marach to onyalo ketho. Mano en adier gi kidi mar chuny.

Ka wang'iyio buk mar Tich Joote, wasom kaka Petro wuoyo gi jodolo madongo, jotelo, kod jopuonj chik kuom ng'at mane ochangi. Kowacho niya, "Un uduto kaachiel gi jo Israel, nyaka ung'e ni ng'atni ochung' e nyimu ka ngima chuth, nikech teko mar nying Yesu Kristo, Ja-Nazareth, mane un uguro, to Nyasaye nochiere oa kuom joma otho! Yesu ema Muma wuoyo kuome ni, "Kidi mane un jogedo udagi, ema koro osedoko kidi motegno moriwo kor ot. En kende ema ji yudo warruok kuome, nikech onge ng'at moro machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge

ni ji mondo oyudie warruok” (Tich Joote 4:10-12).

Paulo wuoyo kuom jo Israel ni, “To jo Israel mane temo dwaro yor chik ma dimi gibed e winjruok gi Nyasaye ne ok oyudo chik ma kamano. To ang’o ma omiyo ne ok ginyal yude? Ne ok ginyal yude nikech ne ok gitimo mondo gibed e winjruok gi Nyasaye kuom yie, to mana kuom gik ma gitimo. Ne gichwanyore e kidi machwanyo ji. En kidi ma Muma wuoyo kuome niya, ‘Winjuri! Aketo kidi mabiro chwanyo ji e dala Sayun. En lwanda ma nomi gipodhi. To ng’at moyie kuom jal ma kidino ochung’ kare, to ok noywag ang’e” (Jo Rumi 9:31-33). Bang’e Paulo nowacho gima ondiki e Isaya 28:16.

Lwanda kata mise to kare en ng’a? Paulo wacho ni, “Onge mise moron ono ma ng’ato nyalo keto mak mana mise ma oseketi ma en Yesu Kristo” (1 Jo Korintho 3:11). E 1 Jo Korintho 10:3,4, Paulo loso kuom jo Israel e ndalo mag Musa, “Giduto negi chamo chiemo achiel mar chuny, kendo negi madho pi achiel mar chuny, nikech negi madho e lwanda mar chuny mane wuotho kodgi. Lwandano ne Kristo owuon.” Ka Paulo loso gi jo Kristo man Efeso ka owacho ni, “Emomiyo koro ok un welo kata jo dak to une oganda achiel gi jo Nyasaye, kendo un jood Nyasaye. Un bende osegeru ewi mise mane joot kod johul wach moa kuom Nyasaye oketo, ka Kristo owuon ema obedo kidi motegno moriwo kor ot. Kimedo ger ot, to en ema omako ot duto, komiyo obedo Hekalu maler kuom Ruoth. Un bende igerou kuome kaachiek kodwa mondo ubed kar dak mar Nyasaye kuom Roho” (Jo Efeso 2:19,22). Bang’e joote wuoyo kuom jo Kristo, kaka jood Nyasaye, ma en kanisa kendo kaka nogere e puonj joote kod johul Wach Nyasaye ka Kristo en kidi motegno momako kor ot. Ok mise kende ema lich, to kidi motegno moriwo kor ot bende en achiel mar mise kendo owacho bende Kristo bende en mise. Ka onge mise, to ot ok nyal chung’. Paulo wacho kendo ni, “To ka po ni adeko, to barua ni biro nyisi kaka jood Nyasaye onego wuothi. Jood Nyasaye en kanyakla mar joma oyie kuom Nyasaye mangima, kendo en siro kod mise ma adiera oyiengoree” (1 Timotheo 3:15). Kristo en kaka mise, to kidi motegno moriwo kor ot en jood Nyasaye, koro kanisa tiyo kaka siro kod laru mar adier.

Jaote Petro nowacho ni jo Kristo ma kindeno, “Kuum mano weuru richo duto kaka ich lit, wound, gi gango wach, gi nyiego kod ayany. Kaka nyithindo mayom gombo cha minegi e kaka un bende onego ugomb chak maliw mar chuny mamiyo udongo nyaka uchop e warruok, nimar kaka Muma wacho, usebilo ng’wono mar Ruoth. Omiyo biuru ire. En e kidi mangima mane ji odagi ni onge tich. Nyasaye to ne oyire, kendo omiye duong’. Biuru ire, ka gima un kite mangima, mondo oger kodu Hekalu mar chuny, mondo ubed jadolo maler mitimo misengni mag chuny, ma Nyasaye oyiego kuom Yesu Kristo. Kaka Muma wacho niya, ‘Neuru oketo kidi moyier e Sayun. En kidi motegno man gi duong’. Moriwo kor ot. Ng’at moyie kuome ok none wichkuot’ Un joma oyie ema ung’eyo ni kidi no nengone tek, to joma ok oyie to.

‘Kidi mane jogedo, osedoko nigi kidi motegno moriwo kor ot.’ Muma kama chielo to wacho ni, ‘En ema kidi mabiro chwanyo ji, lwanda mano mi ji podhi. Gichwanyore nikech gidagi winjo wach maber. Mano egima Nyasaye nowalo nigi” (1 Petro 2:1-8). Ineno kendo kaka jandiko nyisowa kaka Krist nochopo koro mantie e Isaya 28:16. Ka obedo kidi motegno moriwo kor ot. Petro bende nyisowa kaka rwako Kristo e ngima-wa kelo gweth, to joma odage biro lal chuth.

E Mathayo 16:13-19, Kristo wuoyo gi jootene kuom gima piny paro kuome. Joote lero ni jomoko ni iparo ni en achiel kuom jonabi to jomoko be ne paro ni en janabi. To mano ok en gima ne Kristo dwaro ng’eyo. Ne ok odwar gero kanisane e yie machal kamano. Bang’e nolakore mi ong’iyo jootene kae to openjogi ng’ama giparo ni Kristo en. Ne gilero ni giyie ni en Wuod Nyasaye, kuom mano Yesu nodwokogi niya, eyieno ema gibiro geroe kanisane ka giyie ni en Wuod Nyasaye adier. E Tich Joote 2, Joote noyalo Kristo mi joma romo alufu adek noyie kuom Kristo mi owar-gi bang’e omedgie e kanyakla mar jo Kristo. To ang’o mane ogergo kanisa ewiye? Kanisa noger kuom Kristo tiende ni en adier ni en Wuod Nysaye. Ok kamano kende to kanisa dhi nyime ka yiengore kuom Kristo nyaka chil kawuono. Ka deni Kristo ok en Wuod Nyasaye, to kare kanisa dose lwar kata olal chon. To kanisa pod nitie to gima omiyo pod entire ni Kristo en Wuod Nyasaye en e lwanda kendo en e kidi motegno mariwo kor ot. Mana kaka Paulo nowacho ni en e mise motegno.

Osiepena, un ugedoe ang’o? Unyalo gedo kuom Kristo ka uwinjo wachne kendo utimogi. Ka ubiro yie kuom Kristo mi ulokoru uwe richou mi uyie kuom Kristo kendo obatisu mi owenu richou Ruoth biro warou mi medu e kanisane, kanisa ma ogero kuom Kristo (Tich Joote 2). Ka un joma riek ubiro timo ma, walemo ni ibiro timo.

PUONJ MAR PRARIYO GACHIEL GIMA OMIYO WAYALO NYWOL MANYIEN (BATISO)

Nyuol manyien en ang’o? Ma en penjo maber. Kuom adier, penjoni osepenj nyadi-mang’eny kendo dwoko mopogore opogore osechiw. To pod ji mang’eny ok ong’eyo gima en. Jo dinde ma osiepewa to lero ni nyuol manyien kaka hono matimore kuom ng’ato ka oyie kuom Kristo kaka jawar mare. To nitie gik mang’eny molooyo mano. Kawawinjo Johana adek wawinjo kaka Yesu wuoyo kuom nyuol manyien ka owacho ni ng’ato nyaka nyuol nyuol manyien. Ket e pachi ni nopuonj ka pok Yesu otho kendo ka pok obedo kaka chik. Nopuonjo kaka gik ma biro dwarore e chik Kristo Kendo nobe-do chik. Bende nopuonje ka pok loch polo kata Kanisa obetie, to Yesu nowacho ni ka Kanisa osebetie biro dwarore ni mondo ng’ato onyuol nyuol manyien e koka odinjie. To koro we wasom kuom nyuol manyien “Chieng’ moro ja-Farisai moro ma nyinge Niko-

demo mane jaduong' jo-Yahudi nodhi ir Yesu gotieno mowacho ne ni “Rabi, wang'eyo ni in japuonj moa kuom Nyasaye, nikech onge ng'at manyalo timo honni mitimogo, mak mana ka Nyasaye nikode.” To Yesu nodwoke niya, “Adier, adier, awachoni ni, ka ok onyuol ng'at nyuol manyien, to ok onyal neno loch Nyasaye.” Nikodemo nopenje ni, “Ere kaka di chak nyuola kose doko ng'ama duong'. Dodog ei min, kendo chak nyuole?” To Yesu nodwoke niya, Adier, adier awachoni ka ng'ato ok onywol gi pi kendo gi Roho, to ok onyal donjo e piny Ruoth Nyasaye. Gima ringruok onyuolo en mar ringruok, kendo gima Roho onywolo en mar Roho. Omiyo kik ibwogi ka awacho ni nyaka nyuolu nyuol manyien. Yamo kudho kuma ohero, kendo iwinjo duonde, to ikia kuma oaye, kata kama odhie. Gima kamano bende ema timore ni ji duto ma Roho inywolo. Nikodemo nopenje ni, “Ere kaka gik ma kamago nyalo timore?” To Yesu nodwoke kapenje ni, “Ere kaka inyalo bet japuonj e Israel to ikia gik ma kamago? Awachoni ni adier ni wawacho gik ma wang'eyo, kendo wanyiso ji gik ma waseneno, to onge ng'ato kuomu moyie ni gik ma wawacho gin adier. Ka gik manie piny ka ema anyisou to ok uyie, koro ere kaka duyie ka anyisou gik polo? Onge ng'at mosedhi e polo, mak mana Wuod dhano, mane olor oa e polo” (Johana 3:1-13).

We wang'i kama ne wachni otimore. Ng'at ma nyinge Nikodemo nodhi ir Yesu gotieno. Jomoko paro ni nodhi sechego mondo kik ng'eye, nikech ne en ja farisayo kendo jatend ja Yahudi. Jo Farisayo negin jolemo mowuok kuom jo Yahudi. Negi yie kuom chier kendo tie mar Malaika. Bedo ni ne en jatend jo Yahudi nyiso ni ne en jaduong' kendo ng'at manigi duong' kod luor kata kamano kane obiro ir Yesu to nyiso ni ne oyie kuome, kane oluonge ni japuonj mano ne en ranyisi ni Nyasaye ne oore nikech notimo honni kod ranyisi. Kanyo ema ne Yesu olerone ni ng'ato nyaka chak nyuol nyuol manyien mondo eka one loch Nyasaye. To nikech Nikodemo ne ok winj tiend gima Kristo ne nyise koro ne odwaro ng'eyo kaka inyalo nyuol ng'ato kendo ka osedoko maduong'. Nodhi nyime kopenje ni mano nyiso ni ng'ato nyalo dok ei min koka chak nyuole kendo. Ok kamano kendo Yesu bende ne ok puonj mano. Yesu ne wuoyo kuom nyuol mar chuny, to Nikodemo ne paro nyuol mar ringruok nikech mano kende e nyuol mane ong'eyo.

To Yesu nodhi nyime molerone tiend nyuol manyien eyo matut. Nowacho kode weche mang'eny konyiso ni dwarore ni mondo ng'ato onyuol gi pi kod Roho mondo odonj e piny Ruoth Nyasaye. Ka ng'ato ok otimo ma to ok onyal donjo e piny Ruoth Nyasaye.

To koro we wang'iane wehegi matin mokuongo, nowacho ni, dwarore mondo onywol ng'ato gi pi. Nyuol nyiso ni wuok. Nyuol nyiso ngima manyien. To pi to? Oonge gi gima otimo e nyuol mar ringruok, nikech Yesu ne olerone Nikodemo ni nyuol ni opogore gi dok e miyo mondo eka nyuole kendo. Chik machielo monego

obed e pachwa ka waparo wach mar ‘pi’ en ni kuonde duto ma itiye kode kaka pi mar Roho to iluonge ni pi ngima kata gima nyiso ni ok en pi apiya. Koma chielo, e weche mopogore opogore ma wach mar pi nitiere to mano nyiso mana pi apiya. To ere kaka otigo ka? Nikech kamoro amora motiye gi pi to wang’eyo ni owuoyo kuom pi mar adier. To ka wang’iyo penjo machielo, en chik mane ma wasomo e Muma ma omakore gi pi? Ka ing’eyo Wach Nyasaye to ibiro fwenyo ni nitie mana chik achiel ma omakore gi pi. Ma en batiso (Tich Joote 8:26-39). Wasom kuom ng’at moa Ethiopia ka ipuonjo Wach Kristo kaeto notare e pi mi obatise. To moloyo Kristo ne owacho ni ng’ato nyaka nyuol kod pi. Ere kaka ng’ato inyalo nyuol kod pi? Adier ka pigni nyiso batiso, to nyaka wapar ni batiso mitimo e pi en hik (Jokolosai 2:12). Ka hik otimore e pi to mano nyiso ni ng’ato wuok oko e pi kata nyuol otimore, kendo jaote Paulo nolero ni ma e gima timore e batiso (Jo Rumi 6:3,4).

Ka pod watamore kaka ng’ato inyalo nyuol gi pi, kata batise, iparonwa ni ka ng’ato onyuol nyuol manyien, to owuok kata obedo gi ngima manyien. Ma timore e batiso nikech jaote Paulo nyisowa e Jo Rumi 6:3 kod Jo Galatia 3:26-27 ni batiso miyo ng’ato riwore gi Kristo kendo joma ni kuom Kristo gin chwech manyien. Paulo nowacho, “Ka ng’ato obedo kuom Kristo, to ochueye ngima manyien. Gik moko duto machon osekadho, kendo gik manyien osehopo” (1 Jo Korintho 5:17). Kowuoyo gi jo Kristo, Petro wacho, “Kaka nyithindo mayom gombo cha minegi, e kaka un bende onego ugomb chak maliw mar chuny, mamiyo udongo nyaka uchop e warruok” (1 Petro 2:3).

Mar ariyo, Kristo nowacho ni ng’ato nyaka nyuol gi Roho. Roho en ng’a ka? Paulo nowacho e Jo Efeso 4:4 ni nitie achiel kende. To en Roho mane? Roho Maler (Johana 14:26 ; Tich Joote 1:8; Tich Joote 2:3,8; 1 Jo Thesalonika 4:8). To Tich Roho Maler en ang’o? En ema nopong’o joote kod joma moko mondo ondik Wach Kristo. To ka pok mano otimore, to en ema nomiyo joma ler machon ondiko Wach Nyasaye (2 Petro 1:21). Paulo nondiko ni weche duto manie Muma wuok kuom much Nyasaye (2 Timotheo 3:16,17). To ang’o mofwenyore e Wach Roho, kata Nyasaye? Adier (Johana 17:17). Wach maber mar Kristo (Jo Rumi 1:16), kata ang’o ma ng’ato nyaka tim mondo oware? (Tich Joote 2:37-38). Ka ng’ato oyie gi Wach mar Roho, to mano nyiso ni oluore? Petro nondiko ne jo Kristo ma ndalone, “Koro kaka osepuodho chunyu kuom winjo Wach mar adier, kendo oheru maonge miganga kaka owete omiyo herreururu chuth gi chunyu duto nikech kuom Wach mangima kendo mosiko mar Nyasaye, osenyuolu nyuol manyien to ok kaka nyithind joma otho to kaka nyithind jal ma ok otho. En mana kaka Muma wacho ni, ‘Dhano duto chalo gi lum kendo duong’ duto ma en go chalo gi thiep lum. Lum ner kendo thiepe tuwo. Wach Nyasaye to osiko manyaka chieng” Wachno en Wach maber mane olandnu

ma fwenyore e Johana 3:5 ka Kristo wacho ni ng'ato nyaka nyuol gi Roho. To e Petro 1:23 Jaote mar Nyasaye wachoni ng'ato nyaka yie gi Wach Nyasaye. To en ng'a mane ochiwo wach? Roho koro nyuol gi Roho gi Wach Nyasaye en gimoro achiel. To ere kaka yie biro? Obiro ka ng'ato owinjo Wach Nyasaye (Jo Rumi 10:17). Bang'e ng'ato yie gi Wach Nyasaye, orite bang' rite to ibatise e pi mondo oyud warruok (Jo Kolosai 2:12; Mariko 16:16). Kendo mano e gima Petro wacho e 1 Petro 1:23 ni inyuolowa nyuol manyien ka waseyudo adier koa kuom Roho machiko ng'ato gima onego otim e Wach Nyasaye.

Mondo minyuola gi pi kod Roho nyiso ni ng'ato oyie gi puonj mar Wach Nyasaye kendo oyie kuom Kristo, olokore oweyo richone, ohulo ni Kristo e Wuod Nyasaye kendo obatise e pi mondo owene richone eka Ruoth ware mi mede e kanisa . Som Tich Joote 2 kendo ibiro yudo ni ma e gima ji notimo Jerusalem. Onge gima iwa-cho kuom nyuol manyien mopogore gi wechego to wang'eyo ni ka ng'ato osenyuol nyuol manyien kokalo kuom pi kod Roho to eka odonjo e piny Ruoth Nyasaye kendo kane joma nie Tich Joote 2 owinjo Wach ka oyal mi giye, negi lokore giweyo richogi, kendo obatisgi mondo owenegi richogi, Ruoth ne owarogi kendo omedogi e kanyakla mar jo Kristo. To ere pogruok e kind piny Ruoth kod kanisa? Bende gin gi pogruok? Ooyo piny Ruoth kod kanisa owuo kuomgi e Muma kaka gimoro achiel. E Jo Kolosai 1:14, kuom ranyisi, kane Paulo ondikone kanisa mani Kolosai ne owacho nigi ni ng'ato ka ng'ato mowar owuok e teko mar mudho kendo orwaki e piny Ruoth Nyasaye (Jo Kolosai 1:13). E Tich Joote 2 kane ji oyie kendo obatise ne owargi kendo omedgi e kanyakla, to e Tich Joote 8, kane jasamaria oyie puonj mar Filipino kuom Wach Nyasaye ne obatisgi chwo kod mon (Tich Joote 8:12). To koro mano nyiso ni joma nitie Tich Joote 2 nobedo jo kanisa to josamaria nobedo jo piny Ruoth kama-no, neginie kanyakla achiel.

Koro ka ng'ato onyuol gi pi kod Roho to mano nyiso ni owinjo Wach Nyasaye mi oyie, olokore oweyo richone, ohulo yiene kuom Kristo kendo obatise e pi mondo oware. Bang'e omede e kanisane, mano nyiso ni odonjo e piny Ruoth Nyasaye kaka jood Ruoth, kaka chuech manyien, kaka ja Kristo manyien onego odongi kendo obed gi yie motegno mondo obed ja Kristo. Ma e gima nyaka watim kendo ma e gima nyaka wayal ne ng'ato kendo ni ji duto kendo e piny ngima ka wadwaro mondo wamor Ruoth kendo ka wadwaro bedo gi geno mar chamo ngima manyaka chieng'.

Be osenyuoli nyuol manyien? Be ija Kristo? Ka ooyo, kendo ilal, ibiro lal nyaka chieng' itim ma. Onge yoo machielo ma inyalo nyuoligo nyuol manyien, minyalo warigo e pinyni kata piny mabiho. Walemo ni ibiro dhi nyime ka ipuonjori ma ing'e dwaro mar Nyasaye kuom puonjni, kendo ibiro timo kaka ochiki.

PUONJ MAR PRARIYO GARIYO GIMA OMIYO NITIE BATISO ACHIEL KAWUONO

Ok ang'eyo ni in gi ng'eyo kuome koso, to kuom joma wacho ni gin gi yie kuom Kristo, nitie joma puonjo ni nitie batiso mang'eny. Moko kuomgi gin batiso mar pi mang'eny, batiso mar kiro pi e wich, batiso mar Roho to kod mamoko. Nitiere yore mopogore opogore mag batiso kaluore gi joma puonjo ji. Ji mang'eny wacho ni batiso en ranyisi mar warruok. Jomoko puonjo ni batiso en mar weyo richo, mondo oket ng'ato kuom Kristo kod kanisane.

Muma puonjo ni nitiere mana batiso achiel. Paulo nowacho, “Nitiere ringruok achiel gi Roho achiel, mana kaka nitiere geno achiel, ma Nyasaye oseluongoue. Nitie Ruoth achiel, gi yie achiel, kod batiso achiel. Nyasaye bende en achiel ma wuon ji duto. En ema oloyo gik moko duto, bende en ei gik moko duto” (Jo Efeso 4:4-6). To ng'e ni joma opong' gi Roho nowacho ni nitie Nyasaye to mana achiel, Ruoth achiel kata Kristo achiel, Roho achiel kata Roho Maler, Yie achiel, Batiso achiel, ringruok achiel kod geno achiel. Kuom magi duto nowacho ni nitie batiso achiel. Ka onyiso ni Nyasaye en achiel, Kristo kod mamoko. Koro batiso achiel nyiso ni nitie mana achielno.

To ma nyalo bedo batiso mane? Ka opogore gi batiso ma ji wuoye kawuono, kata e Muma wayudo ni nitie batiso mopogore opogore. Kuom ranyisi, e Luka 7:29 wasom joma nobatisi gi batisi mar Johana. Kristo nonyiso oganda mane temo teme, “Nyisauru ane teko mane Johana batisogo ji noa kuom Nyasaye koso noa kuom dha-no?” (Mariko 11:30). Johana ema ne obatiso Kristo (Mathayo 3:13-17). Kata kamano Kristo ne obatisi mondo ochop singruok, ji to ne ibatisi mondo oikre ne biro mar piny Ruoth, kanisa. Emomiyo ni iluonge ni batiso mar loko chuny (Luka 3:3). Paulo noyudo jomoko Efeso mane obatisi gi batiso mar Johana kendo ne ok ging'eyo ni Roho en ang'o. Kane osepuonjgi gima ne batiso mar Johana timo, “Nopuonjogi ni mondo giyie kuom jal mabiro luwo bang'e, tiende ni Yesu. Kane giwinjo wachno, ne obatisgi e nying Ruoth Yesu” (Tich Joote 19:1-5). Batiso mar Johana ok oket mondo osik nyaka chieng'. Notimo tije bang'e norumo.

E Mathayo 3:11-12, Johana ja Batiso nowuoyo kuom Batiso ariyo ma Yesu biro kelo. Wasom, “An abatisou gi pi, mondo obed ranyisi ni useloko chunyu, to ng'at mabiro bang'a nigi teko moloya ma kata wuochene ok owinjore ting'o. Eno biro batisou gi Roho Maler kod mach. En gi rapiedhi e lwete, ma obiro puodho go cham duto maler. Enochok chamber e dero, to mihudhi nowang' gi mach mak tho”. Bang'e Johana lero kaka Kristo biro timore gi ji. Ji ma ndalono nong'eyo kaka ikayo ng'ano. Chamno ne idino kaeto ipiedho to mihudhi yamo dhigo to chamno dong'. Cham-

no ichoko kendo ikano mondo obi ocham, mihudhi to ichoko kendo iwang'o. E yo machal kama, Johana wacho ni Kristo biro batiso ji gi mach kendo gi Roho Maler. Achien Kristo singo ne joote obiro oronigi ja hoch, ma en Roho mar adier (Johana 15:26; Johana 6:7-13). E Tich Joote 1:8 ne ochako osingo ne jootene ni obiro oro nigi Roho Maler. Som Luka 24:49 bende. E Tich Joote 2 wasomo kaka Roho Maler nolwar kuom joote, ka miyogi teko mar paro gik moko duto mane Kristo osepuonjogi, mondo gidhum gi dhok mayore yore, kendo mondo gitim honni. Kokalo kuomgi, ji duto igwedho. To owacho kendo ni Yesu biro batiso gi mach. Ma nyisowa ang'o? Ka miwaro, en ng'ano ma ochung' kar tim makare, to mano miwang'o, en mihudhi mochung' kar richo. Koro Kristo biro batiso joote gi Roho Maler, ka joricho obatiso gi mach. Ka wawinjo ni batiso en luto to kara joote oluti kata ne opong' gi Roho Maler, nyaka wawinj wachni maber ka owacho ni Kristo biro batiso ji gi mach, mano nyiso ni joma ok otimo gik makare ibiro lut e mach. En Kanye e Muma ma wasomo ni joricho biro yudo kum? Mokuongo, inyisowa ni chieng' moro Kristo biro ng'ado ni piny bura kendo joricho ibiro witie mach (2 Petro 2:4). Kata biro dhi e chandruok manyaka chieng' (Mathayo 25:46). Kendo gahena, oler kaka ataro mar ligek mach (2 Petro 3:7; Juda 1:7; Fweny 20:10,14; 21:8). Mano nyiso ni joricho, joma ok oluoro Nyasaye, jogo molal, ibiro nyum kata batisi e ataro mar ligek mach, ma en sandruok mosiko. Adier, onge ng'ama digomb mondo obatiso gi mach.

E Jo Korintho 10:1-4 Paulo nondiko ni, "Owetena adwaro mondo ung'e gima notimore ne kwereka. Bor polo notelonigi giduto kanie wigi malo, kendo giduto nigi ng'ado nam makwar. Bende e bwo bor polo no, kendo ng'ado nam kamano e mane okwan ka batiso mane omiyo giduto gibed e achiel gi Musa. Giduto negi chamo chie-mo achiel mar chuny, kendo negi modho pi achiel mar chuny, nikech negi modho e lwanda mar chuny mane wuotho kodgi. Lwandano ne Kristo owuon" Kata kamano ne okwane kaka batiso e ndalono. To kaka Paulo noparo kaka nyithi Israel no ng'ado nam, ka pi ogingore e bathgi koni gi koni, kod bor polo e wigi, nolero mano kaka batiso. Eyo machielo, ne oikgi kata ne onyung'i e bor polo kendo e nam.

Kane min yawuot Zabedi okwayo Kristo mondo oyiene yawuote, achiel obed e bad Kristo ma kor achwich to machielo obed e bade ma kor acham e piny Ruodhe, wasom, "Ok ung'eyo gima ukwayo! Uparo ni unyalo madho kikombe mar masira ma abiro madho? Negi dwoke ni, 'Ee wanyalo' Eka nowacho nigi niya, 'Adier ubiro madho kikombena to yiero ng'ama onengo obed e bada kor achwich kata e bada kor acham, to ok nie e tekona. Wuora ema nochiwu kuondogo ni joma oseiknegi" (Mathayo 20:22,23). Kristo nowacho kendo ni, "To an gi batiso monengo obatisigo....." (Luka 12:50). Batiso ma Kristo wuoyo kuome ka nyisowa sandruokne e msalaba. Mano e kaka nonyume e sandruok. E ringruok, noyudo sand dichiel kende.

Mogik, Muma wuoyo kuom batiso mar joma oyie. Batisoni e mar pi (Tich Joote 8:26-39). En hik (Jo Kolosai 2:12), (Jo Rumi 6:3,4). Mar weyo richo (Tich Joote 2:38), mondo oluok richo (Tich Joote 22:16), mondo owar (1 Petro 3:21), mondo ng'ato orwak Kristo owuon ka nanga (Jo Galatia 3:26, 27), oketo ng'ato e kanisa (1 Jo Korintho 12:13), itime e nying Yesu Kristo (Tich Joote 2:38) tiende ni e nyim Wuoro, Wuowi, kod Roho Maler (Mathayo 28:19,20). Yesu Kristo nowacho niya, “Dhiuru e piny duto, uland Wach Maberi ni ji duto. Ng'ama oyie, kendo obatisi nokwo, ng'ama ok oyie, bura nolo (Mariko 16:15-16).

Ka wadok e Jo Efeso 4:4-6 to waparo kaka Paulo nowacho ni nitie to mana batiso achiel. Nowacho wachni e higa mar 64 bang' tho mar Kristo. To kuom batiso duto ma wasesomo e Muma, batiso achiel ni tokare dobed mane? Chik ma nyaka wang'i, en ni e kinde go, ne onge batiso mar pi kata batiso mar joma oyie, to ne iwache awacha. E yo machielo en ni, Muma wuoyo kuom batiso mar Roho Maler kod mach, batiso mar Johana, batiso mar sand, kod batiso mar bor polo kod batiso mar nam. To ka wasomo batiso achiel e Jo Efeso 4:4-6, to wanyalo tieko ni owuoyo kuom batiso mar joma oyie kuom Kristo.

Wawinjo kawuono ka ji wuoyo kuom batiso mar Roho Maler mondo ema obatisgo ji kawuono, to batiso ni Kristo nosingo ne joote kendo en ema ne ochiwe. Kuom mano, batiso ni, ne nitie gi tije, to onge ng'ama ibatisi gi Roho Maler kawuono. Nitie joma puonjo batiso mar pi, kendo giwachoni ng'at moyie mi owar to ibatisi mondo obed ka ranyisi ni oseware. Mano nyiso ni, ka gin kare, to ng'atno owar oko mar Kristo kendo oko mar kanisane, nikech Muma ni ng'ato nyaka batisi kuom Kristo, kendo e kanisane (Jo Galatia 3:26,27; 1 Jo Korintho 12:13). Wang'eyo ni joma wacho kama wacho miriambo. Ng'ato ok nyal war nyaka bed ni oluoro Nyasaye, achiel kuom luoro Ruoth en yudo batiso mar pi.

Kiro kata olo pi e wi ng'ato ok en batiso. Batiso en nyumo. Kiro en kiro, olo e olo to ok batiso. Magi gin mana gige dhano. Koro penjo en ni; Bende iyie kod batiso achiel manie Muma? Ka ooyo, to kare dwarore ni mondo iyie kode.

Ka isomo buk mar Tich Joote e Singruok Manyien, ni ji duto mane orito chik Ruoth, nowinjo ber mar Ruoth, noyie kuom Nyasaye kata Kristo, nolokore oweyo richone, nohulo ni Kristo en Wuod Nyasaye kendo ne obatis e pi mang'eny mondo owenigi richogi. Eka Kristo owarogi kendo omedogi e kanyakala mar jo Krist (Kanisasa) (Tich Joote 2:38,41,47). Ka ibiro timo kaka negi timo, Kristo biro wari kendo medi e kanisane.

Kane osebatisi, kata iparoni ne osebatisi, to ne okiri kata olo wi pi to ng'e ni pok obatisi kaka Muma puonjo. Onego obatisi kaka oseler. Inyalo wacho ni mano obatisi diriyo, ok kamano, batiso en mana achiel to kane ok obatisi kaluore gi puonj Kristo,

to mano nyiso ni pok obatisi. Mak mana kane osebatisi kaluore gi Muma, to inyalo wacho ni ne osebatisi gi batiso achiel manie Muma.

PUONJ MAR PRARIYO GADEK GIMA OMIYO OK WAYIE NI GIMA WAPARO EN KARE

Paro oting'o chuny, obuongo kod chuny ma iye mar dhano. Onyiso ni ng'ato nigi ng'eyo kod riek, ma opogo go ber kod rach. Ng'ato nyalo ng'eyo gima adier kata onyalo bedo gi duoko mar moriambo, ka ober kata orach, to ng'ato nyalo tiyo kode. Jomoko ni gima nipachgi ema chikogi. Jomoko wuoyo kuom paro maler, nikech gin gi paro maler, kendo ging'eyo ni gimoro amora ma giparo nikare. To ng'ato inyalo wuondi mi opar ni oyudo adier, to kata kamano pache to ler. Pache to ler to gima nie pache en miriambo. Ma ema omiyo ng'ato ok onego ni pache ema chike ni gimoro ber kata rach.

Mondo kuom adier one kaka paro tiyo, parane nyathi matin, ipuonje gi janyuolne ni kik okwal kata kik okawu gima ok mare. Ibiro bed ka ipuonje ma higni duto ma en gi jonyuolne. Nikech omiyo jonyuolne luor, kendo orito gik ma joma kare puonjo kod gik ma chik wacho, obiro dongo ka oyie ni ma en adier. To parane ka chieng' moro achiel oneno gimoro maber e od osiepne mi ogombo bedogo. To otemo mondo okawu gima ok mare mi okawo. Nikech odhi ataro mar gima ne opuonje, pache biro chandore mi oduok gima ne okawo. To ma be egima timore ne joma ne opuonj miriambo, kata obedo ni en miriambo, to ka osepuonje ni en adier, to oyie kode kaka adier, to pach ng'ato biro chandore ka odhi ataro mar gima ne opuonje ni adier. Mondo ng'ato oyie ni gima nie pache nikare, nyaka opong'e gi adier. To ka pach ng'ato oting'o miriambo, to ok onyal yie mondo ochike.

Ka wadok e Muma, to wayudo Saulo kaka ranyisi maber kuom wach ma wawuoye ni. Mokuongo, par ni Saulo ne en ja Yahudi, morito chik dini mar jo Yahudi kendo noparo ni dini mar jo Kristo ne en jaasik dini margi, kuom mano, nosando jo Kristo. Wasom, "E kindeno Saulo nochako ketho kanyakla mar jo Kristo kodhi e ot ka ot, kendo oywayo chwo gi mon oko otero e jela" (Tich Joote 8:3). Ka wadhi nyime, wasom, "E ndalogo Saulo ne pod jopuonjre mag Ruoth, kodwaro negogi. Nodhi ir jadolo maduong' mokwaye mondo ondik barua ni jodongo ut lemo mani Damaski, mamiye teko mar mako chwo gi mon ma oyudo kaluwo yor Ruoth, oter Jerusalem kotwe" (Tich Joote 9:1,2). Ka wadhi nyime gi siganani, Saulo kod joma negin go nowuotho eyoo madhi Damaski kane Ruoth ofwenyorene, to wasom, "Ne opodho piny mi owinjo ka duol moro wachone niya, 'Saulo, Saulo, isanda nang'o?'" Eka Saulo nopenje ni, "In ng'a Ruoth?" Duol nodwoke niya, "An Yesu ma isando!

To aa malo, dhi Damaski kama idhi wachonigi gima onego itim” (Tich Joote 9:4-6). Ndiko dhi nyime ka nyisowa jayalo Wach maber, miluongo ni Anania, mane obiro ire kendo onyise ni oa malo kendo obatise mondo owene richone (Tich Joote 22:16). Koro Saulo notimo ang’o? Noyie kuom Kristo, olokore mi oweyo richone, oyie ni Kristo en Ruoth kendo ne obatise. Bang’ timo kamano, ne oyalo Kristo kaka Wuod Nyasaye (Tich Joote 9:20).

Koro parie ng’atni. Ne en ng’at morito chik dini mar jo Yahudi. Ne okwedo dini mar jo Kristo, kendo ne osando jo Kristo, chwo kod mon. To apoya nono nodoko ng’at moyie kuom Kristo, mi otimo kaka chik Ruoth dwaro kendo oyalo Kristo kaka Wuod Nyasaye. Ok mano kende, to e ngimane duto. Ne otiyo ne Kristo kendo olando gik mane Kristo osetimo.

To parane higni go mane pok obedo ja Kristo? Bende ne en ja adiera e gima ne otimo? Winje kaka olero gima omiyo notimo magi duto. Nowacho, “An awuon ne aparo ni onengo atim gik moko duto maricho ma anyalo, nikech ne amon gi nying Yesu ja Nazareth! Adier mano egima ne atimo Jerusalem. Ne ayudo teko kuom jodolo madongo mi aketo jo Nyasaye mang’eny e jela, kendo kane ong’adnigi buch tho, to an bende ne ayie ni mondo oneggi. Kuom ndalo mang’eny namiyo osandgi e ut lemo duto, ka atemo mondo ami giwany Yesu. Ne ager kodgi marach, mi ne adhi koda ka e mier mag pinje mamoko mondo osandgi kuondego” (Tich Joote 26:9-11).

E magi duto, Saulo iwacho ni pache ne ler kane osando kanisa. Ne en jaadier kuom gima ne otimo kendo nowinjo maber kotimogi. To pache ne ok tim gima Nyasaye ne dwaro mondo otim, to notimo gima ne opuonje. Mana bang’ kane oseng’eyo adier kendo orito adier, eka Nyasaye ne oyie kode.

Bang’ lokruok mar Saulo, nyinge ne oloki ni Paulo. Kinde moko bang’ mano, ndiko, “Agoyo erokamano ni Ruodhwa Yesu Kristo kuom miya teko mondo ati tije nikech nokwana ka jaadiera, mi oyiera mondo atine. Kata obedo ni ne an ng’at mayanyo nyinge, kendo ma jasandji, kendo ma jakwinyo to nikech ne atimo gigo kare pok ayie, kendo ka akia gima atimo, kendo Ruodhwa Yesu Kristo ne onyisa ng’wo-none mogundho ahinya, kaachiel gi yie kod hera ma wayudo ka wan kuome. Wach mar adier kendo mowinjore ni ji oyie go chuth en ni, ‘Kristo nobiro e piny mondo owar joricho’ To an e jaricho marachie moloyo joricho duto, to Yesu Kristo ne okecha mana mondo kuoma ema akuong anyisie ji kaka ojahera mos ahinya. Nodwaro bende mondo abed ranyisi ni joma biro yie kuome mono ayud ngima mochwere. Apak Ruoth mochwere! En e Ruoth ma ok tho, kendo en e Nyasaye kende. Duong’ obedne nyaka chieng’ Amin” (1 Timotheo 1:12-17).

E ndikoni aparoni Paulo kuom kinde mane odak ka pache ler e nyim Nyasaye (Tich Joote 23:1), kendo okao kindene ka ogore gi Nyasaye kod Wuode Yesu Kristo

kendo osando jo Nyasaye. To kane ofwenyo adier, kendo oluoro Nyasaye mi obedo ja Kristo, nowuoro kod ng'wono maduong' mar Nyasaye, ka jaricho marachie molooyo inyalo war. Wiye ne ok owil gi gik machien, to ne oweyo mondo odhi nyime, kochiwo ngima ne duto mar lando Wach Kristo.

Osiepena, gima Nyasaye dwaro kuom ng'ato en ni mondo obed gi paro maber, mano nyiso ni ji duto manie kit lemo duto inyalo war kaka gin. Be ma nyiso ni ji duto manie kanisni duto inyalo war kaka gin? Be en ni ng'ato inyalo war ka oyie kuom Nyasaye kata ok oyie? Be en ni ng'ato inyalo war nikech kite maber kata otimo tije mabeyo? Be en ni en adier ni ok ochuno ni ng'ato e kanyakla mar jo Kristo kata ok en, kata ng'ato en ja kanyono kata ok en? Ji duto nigi tim moro ni gima giparo, gitimo, lembgi kod mamoko e maber. Ginyalo dhi ataro mar Wach Nyasaye to gima duong' pachgi ok chandre (1 Timotheo 4:1-5). Ma biro chiwo paro maliw.

Paro maber, kendo ok e duoko. Mano be ok mi ng'ato owar. Kinde ka kinde ma ng'ato nyalo kwano pache kaka gima nikare, ka oketo ng'eyone kuom Wach Nyasaye, kuom mano, gik moparo, motimo, kod gima ne ichiko gi Wach Nyasaye. Paro nyalo bedo gima chiko ng'ato mana ka ichike gi Wach Nyasaye. To machielo minyalo ketego en ni, ka ng'ato ong'eyo dwaro mar Nyasaye, kendo oyie kode, eka pache nyalo chande ka odhi ataro mar puonj Nyasaye, to mano nyiso ni pache ngima kendo nikare.

Muma oting'o Wach Nyasaye kendo en adier kendo en kare. Koro ka wadak kode kaka ne omiwago gi Roho, eka nyiso ni wan kare. Ka warito Wach Nyasaye kaka nomiwago gi Roho Maler to mano nyiso ni wan kare. Ka Roho mar Nyasaye oriwore gi chunywa mi warito puonj Kristo, to wan nyithind Nyasaye. Mano egima Paulo nowacho, "Roho owuon oriwore gi chunywa kanyisowa ni wan nyithind Nyasaye" (Jo Rumi 8:16). Yoo machielo en ni, kaka Wach Roho, Wach Nyasaye, wacho wach moro to watamore timo kaka owacho, to mano nyiso ni ok wan nyithind Nyasaye. Kata ni ok wamiyo Ruoth luor kaka owinjore.

Mano nyiso ni paro maler kende, ok nyis ni owarwa kata ni wan nyithind Nyasaye. Kik pachi wuondi ni inyalo wari e yoo moro machielo mopogore gi yo ma Kristo olero e Wachne. Ka wang'eyo dwaro Nyasaye to watamore timo kaka odwaro, to mano nyiso ni pachwa ler, kendo pachwa biro chandore. Ma paronwa ni nyaka wabed e winjruok gi Nyasaye. Ka watimo kaka Nyasaye dwaro, to wabiwo bedo gi mor kod paro maler. Kuom mano, onego wabed gi paro maler kendo wabed mamor to mak mana ka warito chik Kristo.

Bende in gi paro makare? Bende ing'eyo dwaro Nyasaye? Bende itimo dwarone? Ka ooyo, to ageno ni epachi in gi chandruok. Kendo pod obiro chandi nyaka chop itim kaka Ruoth dwaro ni mondo itim. Ka ibiro yie kuom Kristo, ilokori iweyo richone, ihul Kristo kaka Wuod Nyasaye kendo obatisi mondo oweni richoni, Ruoth

biro wari kendo timi nyathine kendo achiel kuom joode, kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38; Jo Galat6ia 3:26,27; Tich Joote 2:47). Ka ibiro timo ma to inyalo bedo gi paro maler, tiende ni, ibiro ng'eyo dwaro mar Nyasaye nigo kodi, to mana ka itimo dwarone kendo owari.

PUONJ MAR PRARIYO GANG'WEN GIMA OMIYO WALUONGO NYING RUOTH

Ndiko (Muma) wuoyo mang'eny e luongo nying Ruoth. We wang'iye ndiko moko. Chon janabi Joel nokoro, “Bang'e naol Roho Maler mara kuom ji duto. Yawuotu gi nyiu nokor Wach, bende jou madongo nolek lek, kendo jou matindo none fweny. Endalogo ema na orie Roho mara kata mana kuom jotich machwo gi mamon. Anatim honni e polo kendo e piny mondo obed ranyisi. Remo gi mach kod iro madhuolore nobedie, wang' chieng' nolokre mudho, kendo due nolokre makwar ka remo, ka pok chieng' maduong' miworo mar Ruoth ochopo. Chakre kanyo, ng'ato ka ng'ato maluongo nying Ruoth Nyasaye noresi. Jomoko modak got Sayun notony kuno. Ee jomoko notony Jerusalem mana kaka Nyasaye nowacho. Joma Ruoth Nyasaye oluongo nobed mangima” (Joel 2:29-32).

Kane Roho Maler osepuonjo joote, negichako dhum gi dhok mopogore opogore, joma neni kanyo wacho weche mathoth. Ka jomoko ne paro gimer. To wasom, “To Petro noa malo gi joote apar gachiel mamoko, mi oting'o duonde, kowacho ni ji niya, ‘Un jo Judea, kod un duto mudak Jerusalem an gi wach moro madwaro nyisou, omiyo chikuru itu uwinja. Jogi ok omer kaka uparo no, nikech pod en mana saa adek kende mar okinyi’. To ma e gima janabi Joel nowuoyo kuome ni, ‘Nyasaye wacho niya, e ndalo giko, anahol Roho mara kuom ji duto. Yawuota gi nyiu nokor Wach bende jou matindo none fweny, kendo jou madongo nolek lek’. E ndalogo ema naorie Roho mara kata mana kuom jatichna machwo gi mamon mi ginikor Wach. Anatim honni e polo malo kendo naket ranyisi e piny mwalo, kaka remo gi mach kod iro madhuolore. Wang' chieng' nolokre mudho, to due nolokre makwar ka remo, ka pok chieng' Ruoth ochopo. En chieng' maduong' miwuoro! Chakre kanyo ng'ato ka ng'ato maluongo nying Ruoth noresi” (Tich Joote 2:14-21).

Koro mane janabi Joel ochiwo chon, nochop kare chieng' Pentekosti e dala mar Jerusalem, en gima nong'ere, gi tho mar Kristo, biro mar Roho Maler kod biro mar warruok. Magi duto notimore e ndalogo bang' tho mar Kristo. Ja ndiko mar Hibrania wacho ni Nyasaye nowuoyo kokalo kuom Wuode e ndalo mogik (Jo Hibrania 2:1,2). Kendo Kristo nowuoyo e ndalo machon go kokalo kuom joote, kendo kochakore osebedo kowuoyo kodwa kokalo kuom wachne kaka enoel e Singruok Manyien.

Kaluore gi Yalo mane Paulo oyalo, nowacho ni, “Ne ok oyude kuom dhano, bende ne onge ng’ama ne opuonjago to Yesu Kristo ema ne ofwenyonago” (Jo Galatia 1:12). Kaluore gi gima Johana noneno, kod neno mar Yesu Kristo, nowacho ni, “Joma winjo weche mokor gi, kendo momako gik mondikie, gin johawi, nikech ndalo ma gigi biro timoree chiegni” (Fweny 1:3).

Koro Tich Joote 2 nyisowa ni kane Roho Maler osepong’o joote, negi yalo biro mar Kristo, honni mane otimo mane nyiso ni oa kuom Nyasaye, thone, hikne, chierne kod dok kuom Wuoro e polo mondo obed piny e bat mar kor achwich mar Nyasaye mondo oti kaka Ruoth. Kane giwinjo magi duto, chunygi nochandore kendo negi dwaro ng’eyo gima degi tim. Nodhi nyime, “To Petro nowacho nigi niya, ‘Lokreuru kendo ng’ato ka ng’ato kuomu nyaka batisi e nying Yesu Kristo mondo richou owenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler. Singruok mane Nyasaye osetimo no, notimonu gi nyithindu kod ji duto man kuma bor, tiende ni ng’ato ka ng’ato ma Ruoth Nyasachwa oluongo ire’ Eka Petro nomedo wacho moko mang’eny, kosiemo ji kendo kojiwogi mondo giresre kuom kum ma tieng’ mobamno biro yudo. Kamano joma ne oyie gi wachne ne obatisi, mi chieng’no, ji alufu adek nomedore e kanayakla margi. Jogo noketo chunygi kuom puonj joote, kendo kuom timo gik moko duto kaachiel, kendo kuom chamo sap Ruoth, kendo kuom lemo” (Tich Joote 2:38-48).

Koro we wang’iane gik moko ka. Mokuongo, Petro nowacho ni Ruoth luongo ji. Ere kaka otimo ma? Paulo nonyiso jo Kristo man Thesalonika niya, “Ne oluongo mondo uyud warruokni kuom Wach maber ma walando, kendo mondo un bende uyud duong’ mar Ruodhwa Yesu Kristo” (2 Thesalonika 2:14). E yo machielo noluong gi kuom wach maber mane Paulo oyalo. Ne en wach maber mane? E Jo-Rumi 10:75 ne en wach maber mar tho, hik, kod chier mar Christo kod warruok manobiro nikech tho mar Ruoth, hik kod chier (1 Jo-korintho 15:1-4). To moloyo ne nitie chike ma ng’ato nyaka netim mondo eka oyud warruok. Achiel kuom chike go en ni ng’ato nyakayie kuom Kristo, machielo en ni ng’ato nyaka we richone. Mogik en ni ng’ato ibatisi mondo owene richone. Koro magi duto noyal e Tich joote 2:5. Tiende ni, Joote noyalo tho, hik kod chier mar Kristo kendo ji alufu adek oyie kendo dwaro ng’eyo gima chielo ma de gitim, nonyisgi ni gi lokre gi we richogi kendo obatisgi mondo owenegi richogi. Kokalo kuom yalo wach maber Ruoth ne luongo gi mondo gi rit chikne. Mana kaka ose wachi ni ji alufu adek noyie luongno kendo oluoro Ruoth omiyo nowargi mi omedgi e kanyakla mar joote, (Kanisa).

Mar ariyo janabi Joel nokoro ni ndalo biro ma ng’ato ang’ta maluongo nying Ruoth ibiro war, Petro kod joote mamoko nonyiso ji chieng pentekosti ni wachni nochopo kare chiengno. Luongo nying Ruoth eka ng’ato owar nyiso ango? Ji mang’eny wacho ni luongo nying Ruoth en kwaye warruok, eyo machielo, gi lemo. To ere kama

owache wach lemo kotenore giwarruok. Adier bang ka Kristo oseyal, ma chuny gi ochandore mi gi penjore gima de gi tim. Petro no nyiso gi ni gilokre giwe richo kendo obatisgi e nying Yesu Kristo eka owenegi richo gi. Nonro dhinyime kawacho ni mi joma kwan gi romo alufu adek nowar mi Ruoth nomedogi e kanisane. Koro wanyalo tieko ka wawacho ni luongo nying Ruoth e yorni en timo dwach Ruoth. To machielo minyalo porego, en ni Kristo nosingo ni ka ng'ato achiel kata ji mang'eny otimo dwarone, obiro warogi (Mariko 16:15-16). Koro ka ng'ato oluoro Ruoth, kendo oluonge to oware.

Mar adek, nokor ni ndalo biro ma Ruoth biro olo Roho mare kuom ji duto. Norito singruogno, kendo pod orite, chieng' pentekosti ne opong'gi kata nobatiji joote gi Roho maler, kendo kokalo kuom gi, piny duto nopuodh kuom yalo margi kokalo kuom Wach Ruoth mane ochiwu gi Roho Maler. Ji duto mane orito chik Kristo kuom yalo Wach Mabere, ne ok owargi kende to ne opong'gi giteko mar Roho Maler bende. Ma ok en chieng' Pentekosti kende, koda ka nyithindgi, tieng' mabiro, koda joma ni mabor, tiende ni jo Yunani. Bang' ndalo matin Korlenio kod joode ne obatsi gi batiso mar Roho Maler mondo onyis Jo Yunani ni Nyasaye oyiego mana kaka jo Yahudi. Ka omedo kum joote, Kornelio gi joodo yudo batiso mar Roho Maler, Kristo nomiyo joote teko mar yieyo lwetgi kuom jomoko mi yud teko mar Roho Maler. Joma nodong', to ne oporgi gi Roho Maler e chunyi to ok mar honno matimore nyaka kawuono. Ruoth nochopo kor duto mane okoro kuome kendo Wachno bende oseriti.

Kama chielo, Paulo nondiko ne jo Rumi, "Oooyo Muma wacho kama, 'Wach Nyasay chiegni kodi, en mana e dhogi kendo e chunyi' En Wach mar yie ma walando niya, ka iwacho e lela ni Yesu e Ruoth kendo iyie e chunyi ni Nyasaye ne ochier oa kuom joma otho, to noresi. En kamano nikech ng'ato nyaka yie gi chunye mondo obed e winjruok gi Nyasaye, kendo nyaka owuo e lela gi dhoge mondo orese. Muma wacho niya, 'Ng'at moyie kuome ok noywag ang'e' Mano oriwo ji duto, nikech onge pogruok e kind jo Yahudi gi joma ok jo Yahudi, to giduto gin gi Ruoth achiel mani gi mwandu mang'eny mopogo ni ji duto malame. Muma wacho ni, 'Ng'ato ka ng'ato ma lamo Ruoth noresi' To ere kaka ji nyalo lame, ka ok giyie kuome? Koso ere kaka ji nyalo yie kuom jal ma pok gi winjo Wachne? Koso digiwinj nadi ka ng'ato ma lando nigi Wach onge? Koo ere kaka ji nyalo lando Wach Mabere ka ok oorgi? En mana kaka Muma Wacho niya, 'Mano kaka ji mor ka gineno joma okelonigi Wach Mabere! To ok en ni ji duto ne oyie Wach Maberno, to obet mana kaka Isaya wacho niya, 'Ruoth ere ng'ama oseyie Wach ma walando? Kuom mano yie a kuom winjo. To gima winjo en Wach Mabere ma wuoyo kuom Kristo' (Jo Rumi 10:8-17). E ndiko ka isomo, to ibiro yudo ni ja ndiko pod wuoyo kuom luongo nying Ruoth mondo ng'ato oyud waruok. Ang'o mani ka? E ndiko ma wasomo, wayudo ni, Wach Nyasaye nyaka yal, mi

ng'ato winje, kae to oyie, bang'e ohulo gi dhoge ni Kristo e Wuod Nyasaye, olokore oweyo richone, kata obedo ni ok owuoye ka, kendo ibatise. Kae to obedo achiel kuom jo yal Wach Nyasaye. Kendo moyie kuom Kristo. Okenge gi luore kaka ginie buk mar Tich joote kod wes mamoko e Muma, mawuoyo kuom warruok. En ni ng'ato otimo dwaro mar Ruoth, oluongo nyinge ka otimo singruokne mar warruok, to ok onyal jwang'e. Petro wacho ni, "To kik upar ni Ruoth odeko kuom timo gima osesingore ni obiro timo kaka jomoko paro. Ooyo horre uru mos kapod urito, nikech ok odwar ni mondo ng'ato olal to odwaro ni mondo ji duto olokore owe richogi" (2 Petro 3:9).

Bende iseluongo nying Ruoth mondo owari? Ooyo ok wawuo kuom lemo ka, gima wadwaro ng'eyo, en ni bende iluoro Ruoth? Ka ibiro luongo nying Ruoth, kendo ka iluore obiro winji mi owari kendo omedi e kanisane. Onge yoo machielo minyalo war go ng'ato.

PUONJ MAR PRARIYO GABICH GIMA OMIYO TIMO TIMBE MAKARE KENDE OK OROMO KELO WARRUOK

Obedo ni ing'eyo kata ooyo, kata kamano ji mang'eny biro lal nikech gitemo timo timbe mabeyo mondo owargi. Ma paronwa wuowi matin mane odhi ir Yesu mi openje kaka doyud ngima mochwere, wasom, "Wuowi moro nobiro ir Yesu mopenje niya, 'Japuonj ere gima ber monego atim mondo ayud ngima mochwere?' To Yesu nodwoke ni, 'Ere gima omiyo ipenja gima ber? Ng'ato achiel kende ema ber. To ka idwaro donjo e ngima, to nyaka irit chike.' To wuwino nomedo penje niya, 'Gin chike mage monego ariti?' Yesu nodwoke niya, 'Kik ineki, kik iter, kik ikwal, kik ihang wach, luor wuoru gi meru kendo her wadu kaka iherori iwuon' Wuowino to nodwoke ni, 'Mago duto asetimo, to ang'o ma pod orem? Yesu nowachone niya, 'Ka idwaro duoko malong'o chuth, to dhiyo mondo ilok mwanduni pesa mondo ipog ni joma odhier, eka inibed gi mwandu e polo, to ka isetimo kamano to bi iluwa' Kane wuwino owinjo kamano, noa modhi ka chunye lit, nikech ne en jamoko ahinya" (Mathayo 19:16-22).

Sigana ni notimore e Singruok Machon kane chik pod nigi teko, omiyo Yesu nodwoke kaluore gi gima chik wacho. Kane owinjo ka Yesu nyise ni ka odwaro ngima mochwere to nyaka orit chike apar to en nodwoke ni mago osebedo ka orito are tinne. Ka waparo ni kane orito chike, ne en ng'at matimbene beyo. En owuon e chunye, nong'eyo ni en ng'at makare moromo dhi e polo to nodwaro ni mondo Yesu opuodhe. To mano kende ne ok oromo. Yesu nong'iyio chunye, ngimane mi oneno ni pod nitie gima geng'one donjo e polo. Nenore ni en wuowi matin ma jamoko kendo noketo

chunye e mwandune. To Yesu onyise ni odhi olok mwandune pesa kendo opog joma odhier. To kata kamano, wayudo wach malit, mawachoni kane owinjo wachno, noa modhi ka chunye lit, nikech ne en gi mwandu mathoth. Dak maber ok nyal mi war ng'ato.

Wayudo ranyisi maber mar ma, e sigana mar kornelio kod joode. Kornelio ne ja Yahudi. Ne en jatend oganda lweny. Nonro wacho ni, “Ne en ng’at modimbore, kendo moluoro Nyasaye gi joode duto. Notimo timbe ng’wono mang’eny kokonyo jo Yahudi modhier kendo olamo Nyasaye pile” (Tich Joote 10:2). Kata kamano, nolal. Kokalo kuom Ruoth, Kornelio, joode kod Petro kod jowetene, nokel kanyaachiel. Eka Paulo noyalonigi mi Roho Maler nopor kuomgi mondo jo Yahudi ong’e ni Wach Maber nobiro ni jo Yunani mana kaka gin bende. Eka Petro nopenjo, “Bende ng’ato nyalo tamogi mondo kik batisgi gi pi adier? Eka nogolo chik mondo obatisgi gi nying Yesu Kristo” (Tich Joote 10:47-48). Ka wang’iyo ngima mane kornelio odago, ibiro yudo ni kata kawuono nitie ng’ama wache ni odimbore, en ng’at moluoro Nyasaye, ngat moluoro Nyasaye gi joode duto, ng’at mapogo gige ni joma odhier, kendo ole-mo pile, kendo okwane kaka ng’at makare. Kata kamano Kornelio ne en ng’at molal. Koro ne chune ni nyaka owinj Wach Maber, oyie, otim kaka Wach nodwaro mondo eka oyud warruok. Ka de otamore timo kamano, de pod en mana ng’at molal kata obedo ni notimo timbe mabeyo.

En adier ni ng’ato nyaka dag ngima maber eka ware. Tiende ni ng’ato nyaka pogre gi timbe maricho kod richo. Onyiso kendo ni ng’ato ok nyal timo timbe piny. Paulo nondiko ni jo Kristo mani Korintho, “Donge ung’eyo ni joketho ok noyud gueth mar loch Nyasaye? Kik uwuondru, to nyaka ung’e jochode, kata mana joma lamo nyiseche manono, kata joma terore, kata chwo materore gi chwo wetegi gi jokuoge, kata jogombo, kata jomer, kata joma ketho nying ji, kata jomecho ok noyud gueth mar loch Nyasaye” (1 Jo Korintho 6:9-10). Ka owuoyo gi owete mani Korintho, kaluore gi riwruoggi gi jo piny, Paulo nowacho, “Ne anyisou e barupa ni kik ubed e kanyakla mar joma terore. To ne ok akwerou ni mondo kik uriwru gi joma terore ma ok oyie kuom Nyasaye kata jogombo, kata jomecho, kata joma lamo nyiseche manono, nikech ka udwaro pogoru gi joma kamago, to kara dichunu mondo ua e pinyni chuth! Ooyo, nakwerou ni mana kik uriwru gi ng’at miluongo ni owadu ka en ng’at materore, kata jagombo, kata ng’ama lamo nyiseche manono, kata mayanyo ji, kata jammer kata ja mecho. Ng’at ma kamano kata mana chiemo kik uchiemgo” (1 Jo Korintho 5:9-11). Paulo wacho ka ni ng’ato ok nyal dak e piny ka ok oware gi jo richo, mak mana ka en owadu kuom Kristo ema odogo ngima mar richo to kik jo Kristo riwre kode.

Paulo dhi nyime ka nyiso owete mani Galatia, “Timbe mag ngima mar dhano nonero ratiro. Gin terruok, tim ma ok ler, anjawo, lamo nyiseche manono, jwok, sigu,

dhawo, nyiego, mirima, ichlit, miero, pogruok kanyakla, gombo mer, dwanyruok, kod gik moko machal kamago. To asiemou, kaka nosiemu chon ni, joma timo gik makago ok noyud gweth mar loch Nyasaye” (Jo Galatia 5:19-21). Paulo wacho ni ng’ato matimo richogi ok nyal donjo e piny Ruoth Nyasaye kata e kanisa mar Kristo. Kata jo Kristo matimo timbegi ok nyal moro Nyasaye. En adier ni ok nyal ware kaka Kristo dwaro, tiende ni owe richo duto (1 Thesalonika 5:22).

Jomoko nigi paro marach ni jo Kristo nigi thuolo moloyo dinde mamoko. Giparo ni jo Kristo nyalo mana madho kong’o, donjo e timbe maricho, nyalo wacho weche maricho, nyalo rwako lewni ma ok owinjore, kod mamoko. Ng’at mong’eyo gima Muma puonjo, kendo ong’eyo ngima ja Kristo, en ong’eyo ni timbego ok beyo. En adier ni nitie joma wacho ni gin jo Kristo to pod gitimo timbegi, nyaka ging’e ni ok mor Nyasaye. Mak mana ka gilokore giweyo richo. Ka ok kamano to gi lal. Mondo ng’ato owar kendo obed ja Kristo, ok ni obedo kuom Nyasaye kata Kristo kaka Wuod Nyasaye kende, to nyaka owe richone duto kendo ohul gi dhoge ni Kristo en Wuod Nyasaye kaeto ibatise mondo owene richone. Mana ka otimo magi eka Kristo ware kendo imede e kanyakla mar jo Kristo (Kanisa). Ka ja Kristo, nyaka obed ja adier ne Kristo nyaka chieng’ otho, eka noyud osimbo mar ngima. Wasom Muma pile pile (Mariko 16:15-16; Tich Joote 2:38; Mathayo 10:32, Tich Joote 2:47; Fweny 2:10).

Koro ng’ato nyalo bedo ni timbene beyo, kendo ogeno ni oware nikech timbene mag ng’wono, to kata kamano, nyaka otim dwaro mar Nyasaye eka ware. Timne maber kende ok nyal miye oyud warruok, kata timo timbe ng’wono kende ok nyal kelo resruok ni ng’ato (Jo Efeso 2:8-9; Tito 3:5).

Ng’ato kik par ni berne nyalo ware, ooyo, nyaka olokre owe richone. Paulo nonyisowa ni ji duto oseketho (Jo Rumi 3:23). Wasomo kendo ni Ruoth nobiro mondo omany joma olal kendo oresi (Luka 19:10). Ooyo, Kristo ne ok otho nikech dhano ni osewar, to nikech dhano nolal kendo dwaro mondo oware. Paulo wacho ni Kristo notho nikech richowa (1 Jo Korintho 15:1-4). Petro nowacho, “Nimar Kristo notho dichiel kendo mogik nikech richou. Kata obedo ni en ng’ama kare kamano, to ne otho ni joma ok kare, mondo oterwa ir Nyasaye. Ne onego ringre, to Nyasaye nomiyo chunye obedo mangima” (1 Petro 3:18).

Osiepna, be owari? Ka en kamano, to ere kaka nowari? Koso in bende in achiel kuom joma temo timo timbe mabeyo mondo odhi e polo? Koso iketo genoni kuomi iwuon, e mwandu mag pinyni, kuom dhano, kuom gik ma dhano oloso, kata kuom gima chielo mar pinyni? Ka en kamano, to ng’e ni magi duto ok nyal resi. Onge ng’ama nyalo resi mak mana Kristo. Ka iluoro Kristo kendo idago ngima maler, kendo ma Nyasaye dwaro nyaka chieng’ tho, to nosingo ni ok biwari kende to obiro miyi dala e polo. Mano e gima Muma kod bedo ja Kristo en.

Chon, janabi mag Nyasaye nochiwo chik ma en adier e ndalogo to kata ma ndalogo pod en adier. Nowacho ni, “A Ruoth Nyasaye ang’eyo ni ngima ng’ato ok nie tekone owuon, bende onge ng’ama nyalo yiero yore owuon” (Jeremia 10:23). Odwaro bolruok mondo ng’ato oyie gi wachni, to ng’at mariek to timo.

Ok odewo ng’ama nigi kit ngima midago, kata ka ober kata ka orach, dajiji wi mana ni irit chikene mondo owari. Kamano kende ok nyal wari (Mariko 16:16). Kendo Kristo medi e kanisane.

PUONJ MAR PRARIYO GAUCHIEL GIMA OMIYO WACHOKORE MONDO WALEM

Wan kaka jo Kristo kendo kaka kanyakla mar kanisa mar Kristo, wachokore odi-ochieng’ mar juma mondo olam Nyasaye. Nitie gik mang’eny momiyo watimo ma.

To ka achako, dwarore ni mondo wang’e ni nitie Nyasaye achiel ma Wuon Ruodhwa kendo Jawarwa Yesu Kristo. En e Jachwechwa kendo jachiwu gweh duto ma wan go. Nikech herane, kod oro Wuode Yesu Kristo mondo otho e msalaba nikech richo mar piny, kuom ng’wonone kod miwafu nomiyowa thuolo mondo owarwa. Nikech wan nyithinde, wagombo ni wadag ni en, watine kendo walame kaka ochikowa. Kristo nowacho, “Nyasaye en Roho, kendo joma lame nyaka lame mana yo ma Roho dwaro kendo gi adier” (Johana 4:24). Nyasaye ma watiyone ok en dhano, le kata gima onge ngima. Chieng’, due kata sulwe, aora, got kata kido moro amora ma dhano ochweyo ok ochung’ kar Nyasaye. Roho en e jachwech mar gik moko duto, jachiwo kendo jarit ngima. Joma ofuo kende ema wacho ni Nyasaye onge (Zaburi 14:1).

Lamo marwa oting’o tiyo, pako, kod luor ma wamiyo Nyasaye ma e polo. Lemo marwa itimo e Roho. Tiende ni watime gi adiera, gi bolruok, keto pachwa e gik ma watimo.

Wan bende wachiwo lemowa ei adier. Tiende ni walamo Nyasaye gi adiera, kata ka luore gi gik ma Nyasaye owacho e Muma. Nyasaye e ng’at ma walamo kendo ema wadwaro ni mor to ok wan wawegi.

Tiende ni ok onego walam Nyasaye kaluore gi puonj kod chike mag dhano (Mathayo 15:9). Bende ok wanyal moro Nyasaye ka walame e kia (Tich Joote 17:23). Kata ka wawacho ni kaka ilame to ok ochuno, gima duong’ en ni waluore kendo jo adier. Onge pogruok kaka walamo Nyasaye, bende Nyasaye ok owuoyo e wachni.

Kaluore gi puonj mar Muma, wan kaka jo Kristo, wachokore chieng’ mokuongo mar juma mondo walem. Wan gi ranyisi mar wachni e Tich Joote 20:7. Wasom, “Chieng’ mokuongo bang’ sabato, tiende ni chieng’ ngeso godhambo, newachokore mondo wacham sap Ruoth. To kaka Paulo noikore ni kiny oa, nopuonjo nyaka dier

odiwuo” E bwo chik mar Singruok Machon, chieng’ sabato ema ne chieng’ lemo, to kane Kristo osetho e msalaba, ne ogolo chikno oko kendo oketo chikne owuon (Jo Kolosai 2:14). Kane ogolo chik machon, sabato bende nogol oko kaka chieng’ lemo. Wasomo ni Kristo nochier oa e liel chieng’ mokuongo mar juma (Mathayo 28:1-6). Kamano bende Wach Kristo bende noyal odiochieng’ mokuongo mar juma. Kendo kanisa nochakore chieng’no (Tich Joote 2). Mogik Paulo nondiko ni Jo Kristo mani Korintho ni gichiwu kaka ginyalo odiochieng’ mokuongo mar juma. Bende Nyasaye ne ok onyiso ji e bwo chik machon ni mondo girit sabato moro ka moro. Adier en eni nitie odiochieng’ mokuongo mar juma, juma ka juma. Kendo oduochieng’ mokuongo mar juma en odiochieng Ruoth, chieng’ lemo, kare jo Kristo onego ochokre odiochieng’ ka odiochieng’ mar juma.

Ja ndiko ma ja Hibrania nyisowa ni kik wawe mak wachokore kaachiel. Winje kaka owacho, “Wamukuru matek gik ma wahulo ni wageno kuomgi, ma ok wamondni, nikech Nyasaye mane omiyowa Singruok en jaadiera. Ng’ato ka ng’ato nyaka par kaka onyalo jiwo wadgi omed bedo gi hera kod timbe mabeyo. Kik wazwe ma ok wachokore kaachiel, kaka jomoko oseweyo timo, to nyaka wajiwareuru ng’ato ka ng’ato, to moloyo onego utim mano ka uneno chieng’ Ruoth sudo machiegni. Ka watimo richo mar ayiem, bang’ ng’eyo adier to onge misango moro ma pod odong manyalo golo richowa. Gima odong’ en mana kibaji, ka wang’eyo ni wachomo bura, gi mirima mager ka mach ma Nyasaye biro tieko go joma otamore yie kuome (Jo Hibrania 10:23-27). Koro iyudo ni onyiswa ni kik wawe mak wachokore kaachiel. Owuoyo kuom ang’o? Chokruok mane ma wadhie pile ma ok onengo wawe? Awacho ni jomoko oseweyo chokruogno, to wan to kik wawe kaka giseweyo. To winjeuru ng’ato gi ng’ato to mondo kik we chokruok to moloyo ka waneno ka chieng’ Ruoth sudo machiegni. To owuoyo ka okwiny ka owacho niya, “Ka wasiko timo richo mar oyiem, kata obedo ni wang’eyo dwaro mar Nyasaye, Ruoth ok nyal resowa. Gima duong’ ok en ng’eyo dwaro Nyasaye kende, to timo dwarone bende, moting’o bedo e chokruok mar kanisa.

Ang’o monengo watim odiochieng’ mokuongo mar juma ka walamo Nyasaye? Nitie gik mang’eny mondik e Muma. Kaka wayudo e Tich Joote 20:7, jo Kristo chokore mondo ong’ing Makati, kata chamo sap Ruoth. Jaote Paulo nondikone jo Kristo mano Korintho, “Puonj mane uyudo kuom Ruoth mi amiyou chal kama, Ruoth Yesu nokao makati e Otieno nogo mane ondhoge, mi ogoyo ni Nyasaye erokamano, eka ong’ingo Makati kowacho niya, ‘Ma eringra mochiwu nikech un. Timuru kamano mondo uparago, kamano bende, bang’ chiamo, nokawo kikombe kowacho niya, ‘Kikombeni e remba motimgo winjruok manyien gi Nyasaye. E kinde ka kinde ma umadhoe to timuru kamano mondo uparago. Kamano e kinde ka kinde ma uchamoe kendo umethoe e kikombeno, to Ruoth ema uhulo nyaka chop obi. E

momioyo ka ng'ato ochamo Makati mar Ruoth kata ometho e kikombene e yo ma ok owinjore, to en gi bura kuom ringre Ruoth kod remb Ruoth. Kuom mano ng'ato nyaka nonre mondi eka ocham makatino kendo ometh e kikombeno, nikech ng'at mochamo Makatino kendo ometho e kikombeno ka ok odewo ni gin ringre Ruoth, to okelo bura kuome owuon, kuom chiamo kendo metho kamano" (1 Jo Korintho 11:23-29). Paulo wacho ni Makati ichamo ka iparogo ringre Kristo kendo kikombe imadho ka iparogo remb Kristo. Tiende ni Kristo dwaro ni joge odhi nyime ka paro nengo mane ochul mowarwa.

Ka ichamo sap Ruoth, to Jo Kristo ng'iyo chien e msalaba. Ka gitimo kamano nyaka chop Ruoth bi kendo kuom mano, sap Ruoth en gima nigi nengo. En kinde ma ng'ato onengo ng'i go ngimane mondo one ane ka bende ochung' e nyim Ruoth gi Roho.

Machielo, jo Kristo chokore odiochieng' mokuongo mar juma mondo olem kendo ochiwu kaka ginyalo ni Ruoth mondo otimngo tije. Paulo nowacho, "Kuum wach solro mitimo ni jo Nyasaye, un bende timuru kaka nanyiso kanyakla mani Galatia mondo otim chieng' juma pil ka juma pil, ng'ato ka ng'ato kuomu mondo opog kuom gik ma Nyasaye osekonyego, oket kenge mondo solro kik tim ka abiro" (1 Jo Korintho 16:1,2). E 2 Jo Korintho 9:6-7, Paulo nondiko, "Ng'euru ni, ng'ama chwoyo manok kayo manok, to ng'ama chwoyo mang'eny kayo mang'eny. Ng'ato ka ng'ato mondo ochiw kaka oseparo e chunye, ma ok ochune, kendo ma ok oywago ang'e, nikech jachiwo mamor ema Nyasaye ohero". Yesu to nowacho ni chiwo kelo gueth moloyo kawo (Tich Joote 20:35). E bwo chik machon, jo Nyasaye nochiki mondo ochiwu achiel kuom apar mag gigege, to chikno kawuono onge. Wan kaka jo Kristo, wachiwo kaka osegwedhwa. En adi? En mokadho achiel kuom apar. Nikech wan gi gueth kod singo maduong' moloyo jogo mane odak ka pok Kristo obiro.

Wachokore chieng' mokuongo mar juma mondo wawer wende mag pak ni Nyasaye. Paulo nonyiso nonyiso jo Kristo mani Efeso, "Weruru wende Zaburi, gi wende lamo ka un kaachiel, kendo kuwer kamano, to denduru Ruoth e chunyu" (Jo Efeso 5:19). E Jo Kolosai 3:16,17 Paulo wacho, "Wach Kristo, gi gueth duto mokelo, mondo odag e chunyu. Puonjreuru kendo jiwureuru gi rieko duto. Weruru mamit e chunyu ni Nyasaye, kugoyoni erokamano gi wende Zaburi gi wende pak kod wende mag chuny. Gimoro amora ma uwacho kata utimo onego bedi e nying Ruoth Yesu, kugoyoni Nyasaye Wuoro erokamano e nyinge. Ka inyalo neno e ndiko gi wach maduong' en wero wende pako Nyasaye. Ja ndiko ma ja Hibrania wacho ni watimuru ni Nyasaye misango mar pak gi dhowa (Jo Hibrania 13:15). Wan kaka jo Kristo ok wati gi nyiduonge e lemo. To ang'o marach ka watiyo gi nyiduonge? Ang'o maber kuome? Ok wanyal lamo Nyasaye gi wer kende? Ing'eyo ni wanyalo, koro, we wawer kaka

Muma Puonjo. To kawadhi mokalo kanyo to ok wamor Ruoth. Ok wan ema morwa, to ng'at ma walamo ema wamoro.

Mogik kaka jo Kristo wachokore odiochieng' mokuongo mar juma mondo walem ka wawuoyo mondo Nyasaye owuo kodwa kokalo kuom Wachne kendo wabende wawuoyo kode kokalo kuom lemo. Ojiwowa mondo wanon ndiko (2 Timotheo 2:15). Kristo nokwayo ni mondo wasom Muma (Johana 5:39). Jo Kristo macho, "Jogo noketo chunyi kuom puonj joote, kod timo gik moko duto kaachiel, kendo kuom chamo sap Ruoth, kendo kuom lemo" (Tich Joote 2:42). Ere kaka wanyalo lemo ka ok wasomo Muma kendo walemo?

Bende ilamo Nyasaye? Bende itimo kamano kinde ka kinde? Bende in ja Kristo? Ka ok in, to ionge gi winjruok kode, kendo ok onyal yie gi lemoni. Adwaro jiwi mondo ibed ja Kristo. Yesu nowacho, "Ng'ama oyie kendo obatisi nokwo, to ng'ama ok oyie to bura nolo" (Mariko 16:16). Ka ibiro timo kamano to Kristo biro medi e kanisane (Tich Joote 2:47). Bang'e inyalo lemo.

PUONJ MAR PRARIYO GABIRYO GIMA OMIYO WACHOKORE CHIENG' MOKUONGO MAR JUMA

Muma puonjowa ni wan kaka jo Kristo, kanyakla mar kanisa mar Kristo, walamo Nyasaye e Roho kendo e adiera (Johana 4:24). Tiende ni, walemo gi ng'eyo kod adiera kuom gima watimo kendo owinjore watim kamano kaluore gi puonj manie Muma. To penjo en ni chieng' mane monego watimie ma, kendo owinjore watimie kuom kinde marom nade? Onego obed tich abich, ngeso, juma pil, koso odiochieng' moro amora ma juma? Be en gima, koso gima duong' en ni waromo mondo walem?

Ka wasomo Singruok Machon wayudo ni Nyasaye ne dwaro mondo joge, Israel, mondo opar chieng' sabato kende mondo orite maler. Ma ne en achiel kuom chike apar (Wuok 20:8-11). To e ndalo Kristo wayudo ni kane Kristo osetho e msalaba, norucho chike machon mane dwaro ni jo Nyasaye nyaka par chieng' sabato (Johana 1:7; Jo Kolosai 2:14; Jo Hibrania 9:15-17). Koro kane chik machon osegol, chik manyien noket kare. Mane en adier ni sabato ne rum, kendo chakre kanyo ne oketo odiochieng' manyien mondo joge ochokre ka lame. Chieng'no en odiochieng' mokuongo mar juma. Kaka ne en, chieng' sabato ne en chieng' ngeso, to sani wadwaro ni waket Kristo mokuongo e lemo. Kendo e gik moko duto.

Muma mar Singruok Manyien nigi kuonde mang'eny mawuoyo kuom odiochieng' mokuongo mar juma. Koro wabiro kao thuolo mar wacho gima omiyo odiochieng'ni duong' kendo gima omiyo wachokore odiochieng' mokuongo mar juma mondo walem.

Mokuongo, Kristo nochier odiochieng' mokuongo mar juma. Ka de chieng' sabato pod en odiochieng' ma jo Nyasaye chokore, mondo olem, to kare ere gima omiyo Kristo nochier chieng' mokuongo mar juma kata jumapil. Inyalo wacho ni ne ok ochier chieng' sabato nikech en odiochieng' maler. To kane en odiochieng' maler ahinya to ang'o momiyo Kristo ne ok ochier oa e bur chieng'no? Adier Kristo nochier chieng' mokuongo mar juma, ma en odiochieng' manyien mar chokruok (lemo). Ka wasomo Mathayo 28:1, "Kar kogwen chieng' jumapil kane sabato oserumo, Maria nyar Magdala gi Maria machielo nobiro mondo olim liel." Ka wasomo ka wadhi nyime, inyisowa ni chieng'no ema ne Kristo ochier. Wasomo gima chal kamano e Mariko 24:1,2 kod mogik e Johana 20:1.

Mar ariyo, kane Kristo osehier oa e liel chieng' mokuongo mar juma, noneno ni ber mondo orom gi jopuonjrene diriyo, mamago duto notimore chieng' mokuongo mar juma. wasom, "Chieng' jumapilno, kane piny oseyuso, jopuonjre ne nie ot kendo negi chiego dhoudi nikech negi luoro jo Yahudi. Eka Yesu nobiro, mochung' e di-ergi, kendo omosogi ni, 'Okweuru'. Kane osemosogi kamano nonyisogi lwetene kod ng'etne, mi negi doko mamor kuom neno Ruoth" (Johana 20:19-20). Wachak wasom kendo, "Bang' juma achiel, jopuonjre nochako bedo e od no, to koro Thoma bende ne nikodgi kata obedo no dhoudi nochiegi, to Yesu nobiro mochung' e diergi mi omo-sogi ni 'okweuru' Eka nowacho ni Thoma niya, 'Kel lith lweti ka, ine lwetena, lweti bende kel mondo iso e ng'etna. We bedo ng'at ma ok oyie to bed ng'at man gi yie!' To Thoma nodwoke niya, 'Ruodha kendo Nyasacha!' Eka Yesu nowachone niya, 'In iyie nikech isenena. Joma ok onena to oseyie, gin johawi'" (Johana 20:26-29). Koro kane Kristo noa e liel chieng' mokuongo mar juma, kendo ofwenyore ne jopuonjre chieng'no godhiambo kendo ochako ofwenyore ne jopuonjre ndalo aboro bang'e, donge mano nyiso ni nochako oromo kodgi chieng' mokuongo mar juma? Koso ip-aro ni gima Muma wuoye ni notimore chieng' mokuongo mar juma, notimore odi-ochieng' mar juma ka onge gima ginyiso? Anyisou ni, nitie gima lich momakore gi adier ni Kristo nochier chieng' mokuongo mar juma kendo oromo gi jopuonjre diriyo chieng' mokuongo mar juma.

Mar adek, pentekosti netimore chieng' mokuongo mar juma odiochieng' mar piero abich bang' pasaka. Tiende ni, kaluore gi Tich Joote 2, Ruoth noyiero chieng'ni mondo oor Roho Maler kuom joote. Mondo Wach Maber oyal chieng' mokuongo, ka inyiso chwo kod mon gima de gitim mondo oresgi kendo chieng'no ema kani-sa nochakore. Adier manitie ni odiochieng'ni moyier ni duong' moloyo odiochienge mamoko nyiso ni nitie gimoro maberie. Kade bedni sabato, kuom ranyisi, pod nigi teko, to kare ang'o momiyo Ruoth ne ok oyiero chieng'no mondo otigo to oyiero mana chieng' maluwe? Chieng' sabato ne ogol oko mi oket odiochieng' mokuongo

mar juma kaka chieng' chieng' lemo e Singruok Manyien mar Kristo kendo ndalo mag jo Kristo.

Mar angwen, ranyisi ni jo Kristo machon ne chokore chieng' mokuongo mar juma. Wasom, "Chieng' mokuongo bang' sabato, tiende ni chieng' ngeso godhiambo, ne wachokore mondo wacham sap Ruoth. To kaka Paulo ne ikoe mondo kinyne oa, nopuonjo nyaka dier odiewuor? (Tich Joote 20:7). Ka isomo sura ni gi Malone, to inyisowa ni Paulo kod jomamoko ne ochopo Troa koa Filipi gi yie, kuom ndalo abiryo mondo girom gi kanisa chieng' mokuongo mar juma. De bed ni chieng' sabato kata odiochieng' moro ne en chieng' chokruok, to de waneno ka gidhi e lemo kata chokruok eka gidhi nyime gi wuodhgi. To kata kamano negi rito chieng' mokuongo mar juma mondo gilem chieng' mane Ruoth ochiko joge mondo ochokre. To ang'o mane otimore chieng'no? Jopuonjre nochokore chieng'no. To ang'o momiyo negi chokore? Nonro wacho ni ne gichokore kaachiel mondo gicham sap Ruoth. Kendo ma paronwa ni negichokore mondo gicham sap Ruoth ka giparo go ringre kod remb Kristo (1 Jo Korintho 1:23-29). Tiende ni, kaluore gi ranyisi manitie e Muma, ipuonjowa ni chieng' mokuongo bang' juma, e chieng' ma jo Kristo ng'ingoe Makati. Chieng' mokuongo mane? Chieng' mokuongo mar juma ka juma. E Singruok Machon, kane sabato emane chieng' lemo, Nyasaye ne ok owacho ni gipar sabato mar juma ka juma to nowacho ni par chieng' sabato, ne nyiso ni onego gipar sabato duto, kata sabato ka sabato. Ma en adiera gi chamo sap Ruoth chieng' mokuongo mar Juma. Ne nitie joma nepuonjo e chokruogni. Nonro wacho ni Paulo nopuonjo nyaka dier odiwuor. Kata kmano ok owachi ninegi lemo, kata negi wer kod mamoko, to onge kiawa negi timo mago. To ka Paulo kod jo Kristo ma ndalono, ne chokore chieng' mokuongo mar juma mondo gi ng'ing Makati kendo gilam Nyasaye, tiende ni wan jo Kristo, owinjore watim kaka negi timo tinende.

Mar abich, wasom kama ne Paulo nyiso jo Kristo ma ndalone mondo ochiwu kaka ginyalo, chieng' mokuongo mar juma. Wasom, "To kuom wach solro mutimo ni jo Nyasaye un bende timuru kaka nanyiso kanyakla mag jo Kristo manie piny Galatia mondo otim. Chieng' jumapil ka jumapil, ng'ato ka ng'ato kuomu mondo opog moko kuom gik ma Nyasaye osekonye go oket tenge mondo solro kik tim ka abiro" (1 Jo Korintho 16:12). Paulo wacho ni nonyiso kanisa manitie Galatia jod kanisa manitie korintho mondo ochiwu chieng' mokuongo mar juma ka juma. Inyalo wach mang'eny kuom chuny mar chiwo, kar romb chiwo ma onego ochiwu, gima omiyo ichiwo kod mamoko, to gima duong' ma wayudo en ni owinjore jo Kristo ochiwu chieng' mokuongo mar juma ka juma. To gima miya wuoro, en ni ang'o momiyo igolo chiwo mana chieng' mokuongo mar juma, to ok chieng' moro amora? Nikech ma e chieng' ma Muma owacho ni jo Kristo ochokre kalemo kendo ka gin kaachiel kamano to

gichiw kaka ginyalo. Mano en adier kata tinende.

Eyoo machiek, chieng' mokuongo mar juma ok en maler, chieng' yueyo kaka sabato kendo ok en chieng' sabato to en chieng' moluorogo chier mar Kristo, kendo chieng' mane oyier mar biro mar Roho Maler mondo oyal Wach Maber mokuongo kendo ema kanisa nochakore. Ok kamano kende, to en chieng' mane Kristo oyiero mondo ochokruok kalame. Kuom mano en odiochieng' manie Muma. Ok wabi timo marach ka waluo ranyisi manitie e Singruok Manyien, mondo wachokre chieng' mokuongo mar juma ka walamo Nyasaye. Rach nyalo bedo mana ka waweyo ma ok wachokore chieng'ni. Ja ndiko ma ja Hibrania jiwowa ni kik wawe chokore kaachiel (Jo Hibrania 10:25). En gima ber manade, ma wan kaka jo Kristo wachiwo luor kuom chokruok chieng' mokuongo mar juma, ka wapako Ruodhwa kendo walame chieng' mane oketonwa, mar timo magi.

Bende in ja Kristo? Bende ichokori chieng' juma ka juma gi jo Kristo mamoko mondo ilam Nyasaye? Ka ooyo, to walamo ni ibiro dhi nyime gi somo Muma, ibiro yie kuom Kristo, ibiro lokori iwe richo, ibiro hulo ni Kristo e Wuod Nyasaye kendo ibiro batisi mondo oweni richoni. Ka ibiro timo kamano, to Ruoth biro wari kendo medi e kanisane. Som Tich Joote 2 kae to ing'ane kane ok gitimo mano. Walemo ni ibiro timo.

PUONJ MAR PRARIYO GABORO GIMA OMIYO WACHAMO SAP RUOTH

Sap Ruoth dok chien e chiemo modhiambo mane Yesu kod jootene nochokore e gorofa chieng' pasaka mondo ocham. Pasaka (Wuok 12) ne timore higa ka higa ka iparogo malaika mar nek mane kalo mier mana dhoutgi owirie remb nyarombo. Nyasi ne rumo, to kane Singruok Manyien obiro, Jo Kristo koro chamo sap Ruoth.

Nonro wacho, “Kane gichiemo kamano, Yesu nokawo Makati, mogwedho, eka nong'ingo, momiyo jopuonjre, kowacho niya, ‘Kawuru ucham. Ma e ringra’ Bang’e nokawo kikombe, kendo kane osegoyo ni Nyasaye erokamano, nomiyogi kikombe niya, ‘Mahuru uduto, nikech ma e remba, mochuer ni ji mang’eny. Kitimo nigigo winjruok gi Nyasaye mondo mondo owenigi richogi. Awachonu ni chakre kawuono ok nachak amadh divai ngang’ nyaka chop amadh divai manyien kodu e piny Wuora. Bang’ mano, negi wer, to kane gisewer, negiwuok gidhi e got Zeitun” (Mathayo 26:26-30).

E Mariko, to wasom, “Kane gichiemo kamano, Yesu nokao Makati mi ogwedho, eka nong'ingo mi omiyo jopuonjrene kowacho niya, ‘Kawuru ma e ringra’ Bang’e nokao kikombe, kendo kane osegoyo ni Nyasaye erokamano nomiyogi, mi gimetho giduto. Eka nowacho nigi niya, ‘Ma e remba mochwer ni ji mang’eny, kitimo nigi go winjruok

gi Nyasaye. Adier wachonu ni, chakre kawuono, ok nachak amadh divai ngang' nyaka chop amadh divai manyien e piny Ruoth Nyasaye' Bang' mano, ne giwer to kane giwer, ne giwuok gidhi e got zaituni" (Mariko 14:22-26). Mogik, Luka to no ndiko kama: Kane saa ochopo, Yesu nobet e mesa kod jootene. Nowachonigi niya, "Asegombo ahinya mondo acham pasakani kodu ka pok osand, nimar awachonu ni ok nachak acham ngang' nyaka chop time mogik e piny Ruoth polo. Eka nokawo kikombe, mi ogoyo ni Nyasaya erokamano. Bange' nowacho niya, "kawuru ma, mondo upargo upogru, nimar awachonu ni chakre kawuono ok nachak amadh divai nyaka chop loch Nyasaye bi." Eka nokawo Makati, kendo kosegoyo erokamanoni Nyasaye, nong'ingo makatino, kowacho ni, "ma e ringra mochiw nikech un. Timuru kamano mondo uparago. Kamano bende nokawo kikombe bang' chiemo, kowacho niya, "kikombe ni e remba mocher nikech un, kitimonu go winjuok manyien gi Nyasaye" (Luka 22:14-20).

E buge adek ma wuoyo kuom chokruok mar sap Ruoth, nitie gik mang'eny ma wafwenyo kaka nosewach mokuongo, Yesu notio gi chieng' pasakam mondo onyis jopuonjrene rapar ma gibiro timo bang' ka ose wuok. Nowacho ni Makati ochung' kar ringre kendo onengo ochame kiparego kendo kiparogo sandruokne. Nowacho ni kikombe mar divai e rembe tiende ni ochung' kar rembe kendo onengo omadhe kiparogo rembe mane ochwer mondo owene dhano richone. Wang'eyo Makati ma owuoye kani kawachame kata kawa madho kikombe mar divai to ko gin ringre kod remb Ruoth hiye to gi chung' ringre kod remb Kristo. Giparo ni jogo machamo sap Ruoth, ringre gi remb Kristo. Sap pasaka ne itimo gi Makati ma ok oketie thowi kod divai mar olemb Mzabibu. Nikech Kristo kod joote nochamo pasaka kendo esechego emane Kristo oloko sape, kotio gi Makati ma ok oketie thowino kod divai, wan be ka wachamo sap Ruoth, to watiyo gi Makati ma ok oketie thowi kod divai mondo wapar go ringre kod remb Kristo.

Mar ariyo, Yesu nowacho ni jopuonjrene ni, ok nachak acham kodu sao ni nyaka chop achame kodgi kendo nyaka loch Nyasaye bi. Ma nyisoni Kristo nochiegni ndhogi, gur kendo chuero rembe e msalaba nikech richo mar piny. Kendo ibiro hike kendo bang' ndalo adek obiro chier oa e bur, mi ofwenyorene jopuonjrene kod jomamoko kuom ndalo mamoko eka nodog ir Wuoro manie Polo. Piny Ruoth Nyasaye kata kanisa, biro chakore gi Jerusalem kendo kochakore gi kanyo obiro landore e piny duto. Koro winjane gima notimore bang' kane kanisa osechakore; wasomo, "Jogo (tiende ni jo Kristo) oketo chunyi kuom puonj joote kendo kuom timo gik moko duto kaachiel kendo kuom chamo sap Ruoth, Kendo kuom lemo" (Tich Joote 2:42). Kristo nosingo ni en gi jopuonjre e piny Ruoth mabiro kata kanisa ka gichamo sap Ruoth. Mano ok onyiso ni nobiro bedo kodgi e ringruok, to ni en kodgi kendo obiro bedo kodgi e Roho. Nowacho ni kama ji ariyo kata adek mochokore e nyinge to kanyo entie kodgi (Mathayo

18:20). Nochako, osingo ni en kodwa nyaka giko piny (Mathayo 28:20). Kanisa nitie, kendo wan kaka jo Kristo. Ka wachamo sap Ruoth, to en kodwa.

Koro, dhikoda e Jo Korintho 11:23-29 kendo wabiro somo weche jaote Paulo, kane owacho, “Puonj mane ayudo kuom Ruoth mi amiyu chalk ama, Ruoth Yesu nokao Makati e Otieno nogo mane ondhoge mi ogoyo ni Nyasaye erokamano, eka nong’ingo makatino, kowacho niya, ‘Ma e ringra, mochiwu nikech un. Timuru kamano mondo uparago’. Kamano bende, bang chiemo nokao kikombe kowacho niya, ‘Kikombe ni e rembe, moting’o winjruok manyien gi Nyasaye. E kinde ka kinde ma uchamoe kendo ma umadhoe, to timuru kamano mondo uparago’ Kamano e kinde ka kinde ma uchamoe makatino, kendo umadhoe kikombeno, to tho Ruoth ema uhulo nyaka chop obi. Emomiyo ka ng’ato ochamo Makati mar Ruoth, kata ometho e kikombene e yo ma ok owinjore to en gi bura kuom ringre Ruoth kod remb Ruoth. Kuom mano, ng’ato nyaka nonre mondi, eka ocham makatino kendo omethi e kikombeno, nikech ng’at machamo makatino kendo ometho e kikombeno ka ok odewo ni gin ringre Ruoth to okeo bura kuome owuon kuom chiemo kendo metho kamano” (Mathayo 11:23-29).

Nitie gik mowinjore wami pachwa, ka mokuongo Paulo nowacho ni jo Kristo mani Korintho ni omiyogi wach mane oyudo kuom Ruoth, kuom sap Ruoth. Mar ariyo; Nowacho ka gichamo Makati to ka giparo go ringre Ruoth kendo kikombe ka giparo go remb Kristo, remo mane ochwer e msalaba mondo ochop Singruok Manyien mar Kristo. Mar adek; Nowacho ni kinde ka kinde ka gichamo sap Ruoth to tho mar Ruoth ema gihulo nyaka chop obi. To kinde ka kinde marom nade? (Tich Joote 20:7) wangi ranyisi kama Paulo nochokore gi jo Kristo e Troa mondo gicham sap Ruoth. Kao ndalo maromo nade mondo chieng’ mokuongo mar juma chopi? Dichiel e juma. Mano e kinde ka kinde ma jo Kristo chamoe sap Ruoth. Mano en adier kaka jo Kristo Masani. Waonge gi teko mar chokruok chieng’ tich ang’wen dichiel e due, dichiel bang’ dueche adek kod mamoko. To inyisowa ni jo Kristo machon ne chokore chieng’ mokuongo mar juma mondo gicham sap Ruoth, kendo nikech nitie chieng’ mokuongo juma ka juma, mano e kinde ka kinde mane girome mondo gicham sap Ruoth ka giparogo Kristo. Mano e gima nyaka jo Kristo ma sani luw.

Mar ang’wen, en ni ka wachamo sap Ruoth wang’iyo chien e msalaba ka waparogo misango mane Kristo otimo mondo wayud warruok kendo wabed gi geno mar yudo ngima manyaka chieng’. Ka wachamo sap Ruoth, to wawacho ni wayie kuom Kristo kendo wapare nyaka chop obi.

Mar abich, onengo wapar ni ka wachamo saoni e yo ma ok owinjore to wan gi bura kuom ringre Ruoth kod remb Ruoth. Koro mano ok nyis ni wan kare e nyim Ruoth ka wachamo sap Ruoth to mano nyiso ni nyaka wabed jo adiera ne Ruoth,

mano eka chamo sap Ruoth nyiso gimoro ne wan ko Ruoth bende.

To mogik, kendo mar auchiel, jiwowa ni wanonre mondi ka pok wachamo sap Ruoth mondo eka wabed gi adiera e chunywa kendo e ngimawa ni wan kare e nyim Nyasaye. Mak mana ka wang'eyo ni watemo kar nyalowa mondo wabed joma kare ni Ruoth, eka wacham sap Ruoth. Ka wang'eyo e chunywa ni ok wan kare ka oluore gi gik ma Ruoth waro kuomwa, ni mondo wabed go eka wacham sap Ruoth to nyaka wahul richowa kendo wakwa Ruoth mondo owenwa. Eka wacham sap Ruoth gi jo Nyasaye.

Osiepena, sap Ruoth en gima duong' kuom jo Kristo, ng'at ma en ja kanisa mar Kristo. En e yoo achiel mar paro Kristo kendo siko timo dwarone. Ok onego chame ka chiemo achiema kata chame maonge ng'eyo gima en. Ojiwo jo Kristo kendo omiyogi thuolo kokalo kuom sap Ruoth mondo ginyis joma ok Jo Kristo.

Bende in ja Kristo? Sap Ruoth nyiso ang'o e ngimani? Be ichamo sap Ruoth gi jo Kristo chieng' mokuongo mar juma ka juma? Ka ok in ja Kristo, de wagomb mar jiwi ni mondo ibedi. Inyalo timo mano ka iyie kuom Kristo, ka ilokori iweyo richoni, ihulo yie mari ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye kendo obatisi mondo oweni richoni (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38). Ka itimo ma to Ruoth biro wari mi medi e kanisane (Tich Joote 2:47). Kaka Ja Kristo kendo kaka jaod Ruoth, inyalo chamo sap Ruoth chieng; mokuongo mar juma, juma ka juma ka wadak kaka jo Kristo iyniso yie mari kuom Kristo ne piny.

PUONJ MAR PRARIYO GOCHIKO GIMA OMOMIYO WAWER GI DUONDWA KA WALEMO

Wan jokanisa mar Kristowapogore gi dinde mamoko nikech wawer gi duondwa kende e lemo marwa tiende ni tiende ni ok wawer gi nyiguonge. Anyalo wacho gi chir ni ok wapogore apoga. To wan gi we kendee lemo marwa nikech mano e gima Muma puonjo.

Nitie kit wer ariyo. Achiel en duol to machielo en thum. Thum mar duol wuok nikech wer kendo ogolo wer mamit moloyo wende duto e piny. Kit wer ni a kuom chuech mar Nyasaye. Owuok e chuny kendo I chiwe kaka misango ni Nyasaye ma ja chuech wa. Opong gi Roho gi ngima. Wende motungi a kuom gik molos gi dhano. Gik molos gi dhano onge ngima gionge gi chuny kata paro. Gima omiyo gi goyo koko, en ni; Nyasaye dwaro mondo gik ma ochueyo opake koso gik ma dhano oloso ema opake? Mane ma obiro hero, handiko mar Jo-hibrania wacho” Kuom Yesu pile watimuru ne NYasaye misango mar pak, Adier, dhowa mahulo nyinge mondo opake pile” (Jo-hibrania 13:15). Owacho ka ni wapak Nyasaye gi dhowa. Pako gi dhowa tiende ang'o? En weche wa, wende wa, lemowa kod weche mag pak. To en nga' mow-

injore wapaki? Nyasaye.

Kawadhi nyime gi wach mar pako Nyasaye gi dhowa, Paulo wacho “weruru wende zaburi, gi wende lemo ka un kaachiel, kendo kuwer kamano to udendo Ruoth e chunyu. Kamano to gouru erokamano pile ni Nyasaye wuoro kuom gikmoko duto, e nying Ruodhwa Yesu Kristo” (Jo-efeso 5:19-20). Paulo wuoyo kuom wer ng’ato gi ng’ato. tiende ni tiyo gi wende mopogore opogore. Owacho kendo ni gin wende mag chuny. Kendo manie Muma. Mogik owacho ni wende gi Iwero e chuny ok gi thum. Koro ka jokristo wer gi dhoggi kende bende gilamo Nyasaye? Inyalo wacho ni ee. To wer ka igoyo thum? Mano nyalo bedo mana ka Muma no puodho, to ere kama muma puonje? To ka Muma ok puonje, to bende watimo dwaro mar Nyasaye ka wa wer ka wagoyo thum?

Paulo nochako wacho ni “Wach Kristo, gi gueth duto mokelo mondo odag e chunyu ni Nyasaye, punjreuru kendo jireuru gi rieko duto. Weruru mamit e chunyu ni Nyasaye, kugoyo ne erokamano gi wende zaburi gi wende pak kod wende mag chuny” (Jo-kolosai 3:16).

Koro Paulo wacho ang’o ka? Ojiwo wach Kristo, opuonjo kokalo kuom wende Roho kod wende mae Muma, kendo otimogi kokalo kuom wero wende pak ne Nyasaye. Kuom adier, bende ineno gimoro amora e Wach Paulo tiyo kod thumba? Ka onge to, to mano nyiso ni imedo ka itiyo gi thum kaka gima ipako go Nyasaye kilemo.

To inyalo wacho ni onge gima rach ka otiyo gi thum e lemo, ng’ato machielo bende ok nyal neno rach mar gimoro mi odhi nyime kotime. To adier en ni, nyaka wasiki e puonj mar Nyasaye. Ka ok wanyal to ere tiend Wach Nyasaye ochandwa?

Inyalo wacho ni ihero thum, kata ni jomoko nigi mich mar goyo thum. To bende Nyasaye mor ka ipake gi thum? To bende gima ihero ok ochuno, gima ochuno en gima Nyasaye dwaro. Ka ng’ato nigi mich mar goyo thum mi oyiene mondo ogo thum ka opako Nyasaye, to joma nigi miche gigo e kanisa? Aparo ni ineno kaka gini chalo.

Ng’ato bende nyalo wacho, to ka in gi thum e odi donge inyalo mana tiyo kode e lemo. Adier en ni nitie gik mang’eny e michwa ma ok watigo e lemo. An kod jooda wahero winjo thum e radio, Kata samoro waketo kanda e kaset kendo wawinjo, to kochopo kar lemo to ok wan kodgi, nikech gimorowa to ok gimor Nyasaye. Bende wahero chamo ice kendo madho chai motimo ice, to wang’eyo ni wanyalo dhi ataro mar Wach Nyasaye ka wakelogi e lemo.

Gimoro achiel ma ji mino go wach kuom thum en Daudi, nogoyo thum kendo ni wach mar thum opuonj e Muma machon. Kata kamano en adier kata ooyo, adier en ni chike machon ok tiwa sani, nikech Kristo notho e msalaba mi okelo chik man-yien. Wasomo ni, “Nikech kata obedo ni Musa ema nokelonwa chik, to Yesu Kristo ema nokelonwa ng’wono gi adiera” (Johana 1:17). Yesu nowacho ni chike ok nolal

nyaka chop gik moko duto timre (Mathayo 5:17-18). Kristo ne ochopo chik kane otho e msalaba, tiende ni ne orucho chik machon (Jo Kolosai 2:14). Kuom mano, ok wanyal tiyo gi Zaburi kata gik ma ondiki e Muma machon mondo wawach ni onego otii gi thum e lemo ma kawuono. Nitie gik mang'eny mane otigo e kinde machon ma ok watigo kawuono kendo ok bitigo ndalo mabiro.

Wach machielo ma ji makorego e goyo thum e lemo en ni thum biro bedo e polo. Gitieko ka giwacho ni ka thum biro bedo e polo to kara onego wabed gi thum e lemo marwa e pinyka. Giwuoyo kuom goyo thum, mano nikare. To ere kama wasome wachno e fweny, kata kamoro, ni thum ma dhano oloso igoyo e polo. To kata obedo ni thum biro bedo e polo, to mano ok onyiso ni Ruoth oyie mondo wagoo thum ka walemo kawuono. Kuom adier, nitiere gik mang'eny e polo ma wanyalo tiyogo e piny. Gima Nyasaye dwaro kawuono ahinya ahinya e lemo kod gik motimore epolo, gin gik moko ariyo mopogore.

Jasomo mag Muma kod Jotend dinde wacho ni onge kama ondikie Muma kata kuom buge mamoko ni jo Kristo mokuongo netiyo gi thum ka lemo. Jotend dinde gi wachoni joma nenitie e kinde no kod joma nitie kawuono ok onego oti gi thum e lemo. Kuom ranyisi catholic ne opogore to gima ne okelo pogruogni en ni jomoko nedwaroni ogo thum ka ilemo. Oganda mane dwaro thum en kanisa mar Roman Catholic. Joma ne ok dwar thum kendo ok tigo nyaka kawuono iluongo ni Greek Orthodox. Achien, jogo mane dwaro ni lokruok (Refomers) kod oganda mane ng'anyo (Protestants) kaka Martin Luther kod John Wesley nowacho apiaya ni gidagi tiyo gi gimoro amora momedi e Wach Nyasaye, mopogore gi gima ondikie Muma.

Ka wadok e Wach Nyasaye, nitie Wes mang'eny e Muma ma dwarore ni wasom. Wabiro chako gi gima nowachi kuom Ruoth gi jolupne kane gisechamo sap Ruoth. Wasom, "Bang' mano to negiwer to kane gisewer negi wok gidhi e got Zeituni" (Mathayo 26:30). Bang' Paulo gi Sila osego, kendo orwak e jela, kendo otwe tiendgi nikech tiyo ni Nyasaye, owacho, "Kar odiewuor tir Paulo gi Sila noyudo lemo kendo wer ni Nyasaye, ka joma otue ma moko ochiko itgi winjo" (Tich Joote 16:25). Paulo nondiko ne jo Kristo mani Korinthe, "Nimar ka alemo ka adhum, to chunya kende ema lemo to parona ok tim gimoro, koro ere gima onego atim? Abiro lemo gi chunya, to kendo abiro lemo giparona bende. Abiro wero wende pak gi chunya, to bende abiro werogi gi parona bende" (1 Jo Korinthe 14:14-15). Jakobo to nowacho, "Ka ng'ato kuomu nigi chandruok, to onego olem. To ka ng'ato nigi mor, to onego ower wende pak" (Jakobo 5:3). E buk mar fweny nitie kuonde mang'eny ma owuoye kuom wer. Johana nondiko, "Negiwero wende manyien niya, 'In ema iwinjori kawo kitabuni mi iketho kido modinego, nikech in ema ne onegi kendo rembi ema ne ing'iewo go ni Nyasaye ji moa e dhoudi duto. Kendo mowacho dhok duto kendo moa e ogendni

duto kod piny duto” (Fweny 5:9). Negi wero wende Musa jatich Nyasaye kod wende Nyarombo niya, “A Ruoth Nyasaye manyalo gik moko duto! Ruodh ogendini, mano kaka yoreni kare kendo adier!” (Fweny 15:3). Kaka nosewachi mokuongo, Fweny nyisowa bende gik mane Johana owinjo e polo, “Ne awinjo duol moro moa e polo mawuo ka pi mang’eny, kendo machalo gi polo mamor matek, chutho duol mane awinjo no ne chalo mana duond joma goyo thum” (Fweny 14:2). To parie ni bende nowinjo duol ma wuo ka pi mang’eny. Kendo ka mor polo, kendo owuoyo kuom gik mangima ang’wen, “To mak mana ji alufu mia chiel gi piero ang’wen magin kende ejoma ne owar oa e piny” (Fweny 14:2-3). Ka kod buk mar Fweny, Johana otiyo gi ngero mang’eny mondo onyis dhano gik mane oneno kendo owinjo e polo. Ne owinjo duol ma wuo ka pi mang’eny, machalo mor polo, machalo thum, to ne ok owachi ni thum migoyo e piny ka ema nitie e polo.

Wer ne Nyasaye ka igoyo thum ka walemo en chik mar dhano. Kane ber ka wawuoyo kama Muma wuoye to waling’ kama Muma ling’ie. Koso wadhi nyime ka watimo gigewa wawegi ma ok Nyasaye owacho? Muma wacho ni Kristo nigi teko e piny kendo e polo. Kendo koro osewuoyo kendo nyaka wamiye luor kod Wachne ka ok wakalo gima osewacho koro nyaka wawer mana gi duondwa kende. Mano e kaka wanyalo bedo gi adier ni wamoro Nyasaye.

Ere kaka ilamo Nyasaye? Ochuno, Ing’eyo, bende in ja Kristo? Ka ok in, to wagombo mondo ibedi. Kristo nowacho, “Ng’ama oyie kendo obatisi nokwo, to ng’ama ok oyie bura nolo” (Mariko 16:16). Kae to wasom ni Kristo nomedo joma owar e kanisa (Tich Joote 2:47). Kaka ng’ano owar, kaka ja Kristo, kendo kaka ja kanyakla mar Kristo, inyalo lamo Nyasaye e Roho kendo e adiera (Johana 4:24).

PUONJ MAR PRADEK GIMA OMIYO WAYIE KUOM LEMO

Lemo e thor mar Muma. Tiend lemo en wuoyo kod kwayo Nyasaye. Jaote Paulo nowacho, “Omiyo kik upar gimoro, to nyisuru Nyasaye gik moko duto machando pachu ka ulemo kendo ka chunyu goyone erokamano” (Jo Filipino 4:6). E kindwa gi Nyasaye en Wuonwa to wan kaka jo Kristo wan nyithinde. Nyasaye ok ochando gimoro. En ma nyaka chieng’. Oduong’ molooyo kendo gweth duto a kuome. Jakobo wacho, “Mich mabeyo duto, kod chiwo malong’o duto a e polo malo. Gia kuom Nyasaye Wuoro mane ochweyo ler mag polo. En ok olokre, kendo ok owichre owewa w mudho” (Jakobo 1:17). Kaka nyithinde nyaka wadwar Nyasaye. En e Wuonwa, kendo nyaka wadhi ire e dwaro duto, mondo okonywa walo tem kendo owenwa ka waketho.

Koro we wang’iane wes moko, mawuoyo kuom lemo, kwayo Ruoth kendo bedo

gi adier ni owinjowa kod duoko lemo marwa. Kristo nowacho ne jolupne ma ndalone, “Kendo gimoro amora mukwayo e nyima natim, mondo Wuora oyud duong’, kuom Wuowi adier, gimoro amora mukwayo e nyinga, natim” (Johana 14:13-14). Kendo no-chako owacho, “Ka ubet kuoma kendo Wachna obedo kuomu, to gimoro amora mukwayo notimnu. Ka unyago olemo mang’eny, to umiyo Wuora duong’, kamano unyiso ni un jopuonjrena” (Johana 15:7,8). Bang’e nowacho niya, “Un ne ok uyiera, to an ema ne ayierou, mi awalou mondo udhi unyag olemo, kendo mondo olemo munyago osiki, mondo Wuora omiu gimoro amora mukwaye e nyinga” (Johana 15:16).

Kane oyalo ewi got, Yesu nowacho, “Kwauru eka nomiu kendo dwaruru, eka unuyudi, bende dwong’uru, eka noyawnu, nikech ng’ato mokwayo ema yudo, kendo ng’ato madwaro ema nwang’o bende ng’at moduong’o ema iyawone” (Mathayo 7:7-8). Jaote Johana nondiko wehegi, “Wageno kuome chuth nikech wang’eyo ni ka wakwaye gimoro mowinjore gi dwarone, to owinjowa. To ka wang’eyo ni pile owinjo kwayowa kamano, to wang’eyo bende ni ose mana miyowa gik ma wakwayo” (1 Johana 5:14,15).

Som weche duto ma wasomo e Muma gi. Wanyalo tieko ka wawacho ni Nyasaye duoko lemo marwa ka odewo kwayo ma wakwaye. To ka wang’iye maber, to wane-no ni nitie gik mang’eny manitie e lamo ma Nyasaye nyalo yiego mondo odwoki.

Mokuongo, Muma puonjo ni ng’ato nyako bed ja Kristo kata nyathi Nyasaye eka odwok lemo mare. Wasom e buk mar Johana 9:31 ni Nyasaye ok duok alam mar joricho. Ang’o momiyo Nyasaye ok duok alam mar joricho? Nikech joricho- richo kelo pogruok e kind Nyasaye gi ng’at malame. Jonabi nowacho ni, “Bad Ruoth Nyasaye ok chiek, ma ok onyal reso ji, bende ite ok odino, ma ok onyal winjo Wach, to richou ema opogo kindu gi Nyasachu. Adier, richou ema osemiyo opandonu wang’e mondo kik owinj kwayou” (Isaya 59:1,2). Ere kaka jaricho nyalo dhi ir Nyasaye, ka ok en nyathi Nyasaye kendo Nyasaye ok Wuon mare? Ka jaricho nyalo lamo Nyasaye mi Nyasaye winje kendo duok, lamo mare, kare ere gima nyalo pogo jo Kristo gi joma ok jo Kristo? Nitie pogruok maduong’ e kind ng’ama ok ja Kristo gi ja Kristo, kadok kor ka lamo Nyasaye, kod chir ni Nyasaye biro winjo kendo odwoko lemo mar ng’ato.

Mar ariyo, Wach Nyasaye puonjowa ni nyathi Nyasaye nyaka sik ng’at makare kendo moritore, eka Nyasaye winj lemo mare. Petro ne ondikone jo Kristo ma ndalone, “Nikech Nyasaye rango joma kare gi ng’wono kendo pile oyie winjo lemogi to omon gi joma timo richo” (1 Petro 3:12). Ka ja Kristo otimo richo, onego olokre owe richone, ohul richone kendo olam Nyasaye mondo owene. Jakobo nowacho, “Emomiyo ng’ato ka ng’ato ohul richone ne wadgi, kendo ng’ato ka ng’ato olemne wadgi mondo obed mangima. Lemo mar ng’at makare nigi teko kendo otimo gik madongo. Kane Simion ma ajuoga ose luoro Ruoth kendo obedo nyathi Nyasaye, nonro nyisowa ni kane oneno Petro kod Johana kane yieyo lwetgi kuom jo Samaria mane osedoko

jo Kristo mondo giyud teko mar Roho Maler, ne otem ng'iewo mich mar Nyasaye gi Pesa! Ionge gi giri moro kata migao moro e tijwani, nikech chunyi ok long'o e nyim Nyasaye omiyo lokri iwe paroni marachno, ikawu Ruoth Nyasaye mondo ka nyalore to oweni kuom paro makamano nikech oneno ni chunyi opong' gi nyiego kod misumba richo' Simon to nodwoko Petro kod Johana niya, 'Yieuru ulamna Ruoth Nyasaye mondo gik ma usewachogo kik timrenwa' (Tich Joote 8:20-24). Donge Simon ne olokore oweyo richone kendo okwayo Ruoth Nyasaye mondo owene, waparane kuom dakika achiel, de odhi nyime mana ka olemo be Nyasaye doylie gi lemone? Ooyo.

Mar adek, ewesgo waneno gik ma joote ne nyaka tim mondo eka odwok lemo margi. Ibiro nenogi e wes ka pok Singruok otim kata bang' Singruok, Ruoth ne otimo Singruok ka oketo chike moko ma nyaka luwu. Kuom ranyisi, e Johana 14:14 Yesu ne owacho, "Adier, gimoro amora mukwayo e nyinga, natim" To ewes maluwe, e Johana 14:15 Kristo nowacho, "Ka uhera, to unumak chickena" Parane, ka Ruoth nyalo miyo nyathi Nyasaye gimoro amora mokwayo Wuoro ka ok orito chikne? E Johana 15:7 nowacho, "Ka ubet kuoma, kendo Wachna obet kuomu, to gimoro amora mukwayo notimnu." Weche madongo e wachni gin, "Ka ubet kuoma kendo Wachna obet kuomu." Ka ng'ato ni kuom Ruoth kendo Wach Ruoth ni kuome, mano ng'at machal nade? En nyathi Nyasaye ma ja ratiro. To ka ng'ato ni kuom Ruoth kendo Wach Ruoth onge kuome, bende Ruoth pod biro winjo kwayone? Ooyo, oko biwinjo.

E Johana 15:16 Kristo nowacho, "Ng'ato ang'ato mokwayo Wuoro e nyinga, ibiro miye". To mokuongo owacho e ndiko ni ne oyierogi mi owalogi mondo ginyag olemo. Ne owuoyo gi joote ka bende iparo ni Ruoth nyalo dwokogi ka ok ginyag olemo? Kristo nochako singo ni ka ng'ato okwayo gimoro to noyudi (Mathayo 7:7-8). Kristo nodhi nyime kowacho niya, "Bende nitie ng'ato kuomu, ma ka nyathine okwaye kuon to omiye kidi? Kata ka okwaye rech, to omiye thuol? Koro ka un joma richo, kendo ma umiyo nyithindu gik mabeyo, to Wuonu moa e polo donge dibed mamor kuom chiwo gik mabeyo ni joma okwaye" (Mathayo 7:9-11). Adier, Kristo wuoyo gi jolupne, mani gi winjruok mar nyathi gi wuoro, kendo nyithindo makare. Ka isomo Muma, to ibiro fwenyo ni gweth ochiwo mana ni joma oluor kendo mosiko karito chikne. Ere kaka onyalo gwedho jogo mochaye kendo mong'anyo?

To mogik e 1 Johana 5:14-15, Johana nowacho ayanga ni Wuonwa biro winjo kendo duoko lemo marwa mana ka wakwayo ka luore gi dwarone. Wuoro mohero nyithinde ok nyal miyo nyithinde gik manyalo hinyogi. To ka onyalore Wuoro duoko ga kwayo mar nyithinde. Mano chal gi Wuonwa moa e polo. Wanyalo paro ni wakwayo, to Wuonwa mong'eyo gik moko duto to nene eyo machielo. To wan gi adiera ni Wuoro ma jahera biro miyowa duoko, kendo waparo gima Paulo nowacho, kane owacho ni gik moko duto tiyo kaachiel mondo joma ohere oyud gweth (Jo Rumi 8:28).

Wan kaka jo Kristo ogwedhwa nikech wan gi Wuoro ma wanyalo dhi ire. Paulo nowacho ni ji mondo olem pile (Luka 8:1). Paulo nowacho ni onego walem ma ok waweyo (1 Jo Thesalonika 5:17). Inyisowa ni jo Kristo machon nosiko e puonj joote kendo e lemo (Tich Joote 2:42). Jakobo bende wacho ni ka ng'ato nigi chandruok to onego olem (Jakobo 5:13). Kendo owacho ni lemo mar ng'at makare nigi teko, kendo timo gik moko madongo (Jakobo 5:16). Kata kamano Ruoth ok osingo ni odwaro lemo mar joma tiyo kokalo kuom honni kod ranyisi, to mak mana kuom lemo. Wanyalo lamo Nyasaye mondo othiedh nyathi, lakteche mondo ochang joma tuo. Seche moko waparo ni Nyasaye nyalo mana nyiso tekone kokalo kuom timo honni kod ranyisi kende. Ok en kamano. Ere yie marwa ewi mano, Yesu nowacho ni joma tuo ema manyo jathieth, kendo kik item Ruoth Nyasaye (Mathayo 9:12; Mathayo 4:7).

Mondo Wuonwa owinj lemo marwa, nyaka walem e nying Kristo ma sayonwa, ochung' e kindwa gi Nyasaye kendo jadolo maduong (1 Johana 2:1; 1 Timotheo 2:5; Jo Hibrania 3:1).

Bende in gi yie kuom lemo? Bende inyalo lemo ka in gi yie mi Nyasaye winji kendo biro duoko lemoni. Ka ok in ja Kristo Nyasaye ok nyal winjo lemoni. Inyalo loso kindi gi Nyasaye ka iyie kuom Kristo, ilokori iweyo richoni, ihulo yieni kuom Kristo, kendo obatisi mondo oweni richoni (Jo Hibrania 11:6; John 14:1; Mathayo 10:32; Tich Joote 2:38). Ka itimo kamano, to Ruoth biro wari kendo medi e kanisane (Tich Joote 2:47). Kae to kaka jokanyo mar od Ruoth, kendo ibedo jaadiera kaka nyathi Ruoth, to in gi ratiro ni Ruoth biro winjo lemo mari kendo duoki.

PUONJ MAR PRADEK GACHIEL GIMA OMIYO NITIE MANA YOO ACHIEL MADHI E POLO

Kuom jolemo ma e piny, wase winjo ni, "Nitie yore mang'eny madhi e polo. Ni wawuotho e yore mopogore opogore to giduto gichopowa mana kamoro achiel". Kod weche mamoko. Wechego winjore ka gik mamit to kata kamano ok gin puonj manitie e Muma.

Muma nyisowa kaka polo chal ber ni kendo kaka oikone jo Nyasaye mabiyo yudo piny mabiyo. Kristo nowacho, "Kik chunyu parre. Yieuru kuom Nyasaye to kuoma bende yieuru. Edala Wuora nitie udi mang'eny, to ka de ok kamano to dikoro asenyisou to adhi mondo alosnu kar dak. Ka asedhi mi alosonu kar dak, to anaduog omou, mondo un bende ubi udag kodak ama antie" (Johana 14:1-3). Kuom mano ji duto ma oyie kuom Kristo kendo ji duto moyie kuom polo ma ose iknwa gombo dhi kuno. To penjo en ni, ere kaka wanyalo dhi kanyo? Nitie mana yoo achiel kende madhi koso nitie yore mang'eny?

Yesu nochako owacho kendo niya, “An e yoo, an e adiera, kendo an e ngima, onge ng’ama dhi ka Wuora ma ok okadho kuoma” (Johana 14:6). Yesu e yoo, en e yoo kende madhi ka Wuoro kendo ng’ato nyalo dhi ka Wuoro mana kokalo kuom Kristo. Ka debed ni nitie yore mathoth madhi ka Wuoro, kare Yesu de ok obedo yoo kende madhi ka Wuoro.

Yesu oluongore kaka jakwath maber, jo Kristo kaka rombe to kanisa kaka kund rombe. Koro winj gima Yesu wacho kuom dho rangach, “Adier adier, awachonu ni an e dho ranga duond rombe” (Johana 10:7). Yesu nodhi nyime kalero, “An to an e dho rangach. Ng’at mokadho kuoma ema nokwo. Ng’at modonjo kendo mowuok oko, mi nonwang’ lek maber mokwayo” (Johana 10:9). Bang’e nowacho niya, “Adier, adier awachonu ni, ‘Ng’at ma ok luwu dho rangach ka donjo e duond rombe, to donjo mana kamoro nono, en jakuo kendo omecho” (Johana 10:1). E yo machielo, Yesu wacho ni en e dhoranga duond rombe, yoo machielo madonjo e kanisa kendo e polo. Owacho ni ka ng’ato ok odonjo gi edhorangach, to otemo mondo oluwu yore mopogore, to mano jamecho kendo jakuo. To ang’o mabiro timore ne jamecho? Jaote Paulo nowachonwa ni oko bi donjo e piny Ruoth Nyasaye kaka kanisa kata e polo, mak mana ka gilokore giweyo richogi kendo girito chik Nyasaye. Adier, ng’at matemo dhi e polo gi yoo machielo ma ok mar Ruoth ochiwo, ng’ato ibiro nyum e Gaena.

Chieng’ machielo Yesu ne onyiso joma ne oluore, “Donjuru e rangach madiny, nikech yoo madhi e tho, lach, bende rangach midonjogo kuno duong’, kendo joma luwe ng’eny. To yoo madhi e ngima diny, bende rangach madonjo tin, kendo joma nwang’e nook” (Mathayo 7:13-14). Wafwenyo ni Yesu jiwo ng’ato kata ji oluwu yoo madiny. To madiny ni ochung’ kar Kristo, yoo madonjo e kanisa, kendo ma ng’ato nyaka kadhi e polo. Omedo wacho ni joma donjo gi e dho rangachni, yudore e yoo madiny kendo nitie mana yoo achiel kende to yorno terowa e polo. En ng’a mabiro yudore e yorno? Joma oyie kuom Kristo, ng’ato moluoro Ruoth, joma owar, jo Kristo, jo kanisa mar Kristo, jo Nyasaye, joma kare, joma ler, kendo joma timo dwaro mar Kristo. Bende ng’ama ok tim magi bende nyalo donjo e dho rangach duond rombe kendo e yoo madiny madhi e polo? Eka Yesu nowuoyo e dho rangach maduong’. Nowuoyo gi joma donjo e dho rangach maduong’ kendo luwo yoo malach matero ji e kethruok. Ng’ama dwaro timo ma? Ji mathoth, jopiny, kod joma ok jo Nyasaye. Jogo modagi luoro teko mar Kristo, lando wach ni ginyalo time e yoo margi owuon. Jogo manie yoo malach e malamo e kanise mag ji giwegi, moting’o nyinge dhano, malemo kaka gin ema gihero, kod mamoko. Gin joma ne owuondi kendo gin bende giwuondo jomoko. Jo Kristo ma ok oluoro Nyasaye bende nitie e kanyakilani. To yoo ni tero ji kanye? Otero ji e chandruok manyaka chieng’. Ee, ji mang’eny kuomgi gin jo adiera e chunyi. Gin jolemo kod mamoko. To kata kamano gibiro lal nikech gin e

yoo malach.

Osiepna, nyalo bedo ni nitie yore mang'eny matero ji e boma maduong', to ka iwinjori gi ng'ato mondo iluwu yoo achiel kende, ang'o mabiro timore ka iluwo yoo machielo? An gi luoro ni ibiro donjo e chandruok. Kamano bende, Kristo nigi teko e polo kendo e piny (Mathayo 28:18). Ka waluro tekone, kendo waluro chike ma Ruoth osemiyowa, wabiro yudo ni otiyo mana kamano. Nyaka wawuoth e yoo ma Ruoth onyisowa.

Rach ma wabedogo kuom yoo madhi e polo en ni wakete kaluore gi paro mar dhano. Wawacho ni ka nitie yore mang'eny madhi e boma, to kata weche mag polo bende chalo mana kamano. To kuom Kristo kod yore, nitie mana yoo achiel kende. Nyalo bedo ni nitie yore mathoth, kaka geno kuom dhano, kanise mag dhano to kata kamano, magi ok e yoo madhi e polo. Onge ng'ama nyalo dhi e polo kaluwo yore molos gi dhano kata riwruok molos gi dhano. Gima onego wang'e manyalo nyisowa yoo en ka wasomo Muma. Kristo nowacho, "Gilama, kayiem nono, nimar gipuongjo chike mag dhano mana ka gima gin chike mag Nyasaye" (Mathayo 15:9). Yesu nochako wacho niya, "Kik upar ni ji duto maluonga ni Ruoth, Ruoth, ema nodonjo e piny Ruoth polo. Ooyo joma timo gik ma Wuoro manie polo dwaro kende ema nodonji. Ka chieng' giko ochopo, to ji mathoth nowachna niya, Ruoth! Ruoth! Donge e nyingi ema ne wakoro Wach e nyingi? Koso donge e nyingi ema ne watimoe honni? Eka anawachnigi niya, "Ne ok ang'eu ngang"! Ayieuru kuoma un jorichogi" (Mathayo 7:21-23). Pod nitie ranyisi machal kama mang'eny manitie e Muma.

Koro waparane kuom dakika achiel, bende wanyalo chayo Nyasaye ka watimo gik moko kaka wan ema wadwaro; lemo e kanise mag ji, ma ileme kaka ji ohero, kendo ma ng'ato ang'ata wuotho e yoo ma en ema ohero, to pod wadhi mana e polo? Ka waparo gik ma kamago to wawuondore. Ng'iane Saulo, ne en jalemo, norito chik dini. Ne en giparo maler, to kata kamano nosando kanisa mar Ruoth. To ne ofwenyo ni ne otimo gik ma ok kare. Mak mana kane olokore mi oweyo richone, kendo otimo dwaro mar Ruoth, eka ne oware (Tich Joote 9, kod 10). To Kornelio, kod joode to? Ne gin joma kare, negichiwo kony mar joma odhier kendo negi lamo Nyasach polo kinde duto. To kata kamano, kane giwinjo ka Petro yalo, to nochikgi mondo mi obatsgi eka giyud warruok (Tich Joote 10). To pod nitie ranyisi machal kamagi e Muma masiro ni nitie mana yoo achiel kende madhi e polo.

Osiepna, parane wachni. Muma puonjo ni nitie mana Nyasaye achiel kende, Ruoth achiel, Jawar achiel, Roho Maler achiel, Kanisa achiel, Yie achiel, Batiso achiel, kod geno achiel (Jo Efeso 4:1-6). Muma nyisowa ni Wach maber achiel, to achiel mar warruok. Ruoth e Jawar, kendo osechiko ji duto mondo otim ma eka giyud warruok. Ochik ji duto mondo owinje (Mathayo 17:5). Mondo wabed giye kuome (Johana

8:24). Mondo gi lokre giwe richogi (Luka 13:3), mondo gihul ni Kristo e Wuod Nyasaye (Mathayo 10:32), kendo obatisgi mondo owenegi richogi (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38). Kristo ochiko ni injili mondo oland e piny duto, kendo chwech duto manitiere e piny (Mariko 16:15-16). Kristo medo ji duto mowar e kanisane mogero, mane othone, mane ong'iewo gi rembe owuon, ma en e Wich, kendo mabiro duogo omo chieng' moro achiel (Tich Joote 2:47; Mathayo 16:16; Jo Efeso 5; Tich Joote 20:28). Muma puonjowa ni Nyasaye dwaro ni mondo joma lame olame gi Roho kendo gi adiera (Johana 4:24). Koro jo Kristo mondo ochokre chieng' mokuongo mar juma, mondo gicham sap Ruoth, mondo gipuonjre Muma, mondo gilem gichiwu kaka ginyalo kendo giwer ne Nyasaye (Tich Joote 20:7; 2 Timotheo 2:15; Tich Joote 2:45; Jo Efeso 5:19). Nyasaye dwaro ni mondo ji otim gik moko duto e nying Yesu Kristo (Jo Kolosai 3:17). Kendo mano nyiso ni ji duto mondo orwak nying Kristo (Tich Joote 11:26). Kendo ji duto mondo odag ngima mar jo Kristo (Fweny 2:10).

Nitie mana Muma achiel mondo waduto wasom, wayie, kendo gi miyo luor. Nitie mana polo achiel monego wadhie, ka waduto wamiyo Ruoth luor kendo wabedo jo adiera kuome, to nitie mana kar kum achiel ne joricho kod jogo ma ok joadiera (Mathayo 25:46).

Koro, ka mago duto gin adier, kendo inyalo somo mi ipuonjri Muma iwuon, kendo ine iwuon, ere kaka nyalo bedo yore mang'eny madhi e polo? Adier, nitie yoo madhi e polo, to mana yoo achiel, to mano en yor Ruoth. Onego wabed mariek ka wa yie yorno kendo timo gima Ruoth dwaro ni mondo watim ni wanyalo luwo yoo madhi e polo. Ok wanyal luwo yoo moro amora. Ng'at mariek nowacho, "Yo ma ng'ato paro ni ber, nyalo mana tere e tho" (Ngeche 14:12).

En yo mane ma iluwo? Yo malach koso yo madiny? Yo materowa e tho koso yo materowa e polo? Ok inyal wuotho e yore duto dichiel. Kristo nowacho ni onge ng'ato manyalo tiyo ni ruodhi ariyo (Mathayo 6:24). Owacho ni wanyalo bedo kode kata mon kode (Mathayo 12:30). Koro owene ng'ato ka ng'ato mondo oyier yo mane omego oluwu. Wakwai ni mondo iluwu yor Kristo kendo madhi e polo.

PUONJ MAR PRADEK GARIYO GIMA OMIYO WAYIE NI SATAN NITIE

Nyalo bedo ni nitie jom wuoro ahinya gima omiyo ngato nyalo bedo gi yie kuom Satan ahinya ahinya to e ndalo gi. Ginyalo wacho ni sani jachien onge. Joma chal kamago wuondore kendgi.

Ee, jachien nitie kendo odak. Entie mana kaka Nyasaye gi Kristo nitie, odak e piny ngima. Tije ineno kuonde duto. Gik ma oywayo go ji ineno kuonde duto.

Ok mago kende, to muma bende puonjwa ni en e piny. OK en dhano to en roho, roho marach. En odhi ataro mar gima Nyasaye kod Kristo dwaro. En pile otimo gik maricho iluonge ni jachien ng'at ma timbene richo, wuon miriambo duto kendo nya-sach pinyni. Ochung ne mudho, richo kod chandruok. Okelo tho kod Sadruok mochwere. Ber ka wang'eye malong'o nikech en jasikwa. Ka wang'eye malong'o kendo wang'eyo kaka otiyo, eka wanyalo ikore maber mar romo kode. Ka waonge gi ng'eyo, kod gige lweny, to onyalo wuondowa, mohewa kendo okethwa.

Koro we wadhi e wach Nyasaye kendo wasom ndiko moko e Muma mawuyo kuome kod tijene kane ilero ngech ogolo, Yesu nowacho ni ogolo gin nyithind ng'at kethruok kendo "Jasigu mane ochuoyo ogolo en Satan" (Mathayo 13:38,39). Petro no ndiko ne Jo-Kristo ma ndalone, "Beduru motang' kurito, nikech jasigu ma satan bayo kuonde duto kasibuor magoyo asumbi, kodwaro ng'amo gima dongam!" (1 Petro 5:8). Paulo wuoyo kuom Satan kaka jatem, nowacho, "mano emomiyo, kane ok wanyal medo bedo mos to naoro Timotheo mondo awinji kaka yieu chal, nikech ne aluor ni dipo ka satan osetemou mi tijwa obedo kayiem nono" (1 Thesalonian 3:5). Jolemo ma dalo Yesu, noriambo ni Yesu golo jochiende gi teko ma Beelzebul. Wasomo "jomoko nokelo ni Yesu ng'at ma jachien oloko muofu kendo momo. Yesu nochange, mi koro ne onyalo wuoyo kendo neno. Ji duto nowuoro, kapenjore niya, "Bende nga'tni dibed wuod Daudi adier? To jo-Farisai kane owinjo kamano ne gi wacho ni jalni golo jochiende mana nikech Beelzebul, ruodh jochiende ema omiye teko mar timo kamano. Yesu nong'eyo gima giparo, omiyo nowacho ne ji miya, "Piny moro amora majoge opogore ok e kindgi giwegi ok nyal betie. Bende dala kata ot ma joge opogore ok nyal chung" Kuom mano ka Satan ema golo satan wadgi to mano nyiso ni opore kende owuon. koro ere kaka lochne dichung? To bende, ka uwacho ni agolo jochiende gi teko mar beelzebul, kara jou to yudo teko mar gologi Kanye? Omiyo, ka mano e gima uwacho to jougo ema biro nge,ng,ou! To ka agolo jochiende gi teko mar Roho mar Nyasaye, to kara ng,euru ni Loch Nyasaye osechopo kuomu. To bende onge ng,ama nyalo turo od ng, at maratego, mi kaw mwandune, mak mana ka okuongo otueyo ng,at marategono eka doyak ode (Mathayo 12:22-30).

Jaote Johana nondiko "Un wuone, andikonu nikech ong'eyo ng,at mosebetie nyaka a chakruok, to un yawuowi andikonu nikech utegno, kendo wach Nyasaye odak e iu kendo useloyo ng,ama rach" (1 Johana 2:14). Johana odhi nyime ka wacho "Wach ma usewinjo nyaka a chakruok en ni, ng,ato ka ng,ato nyaka her wadgi. Kik wachal gi Kain mane odoko nyathi ng,ama Rach mi onego owadgi . To ere gimomiyo Kain nonego owadgi? Donge nonege nikech timbene maricho en owuon, to timbe owadgi ne kare?" (1 Johana 3:11,12). Nochako wacho ni, "Wang'eyo ni onge nyathi Nyasaya mosiko katimo atima richo, nikech wuod Nyasaye orite, omiyo ng'at marach

ok nyal mule. Wang'eyo ni wan mag Nyasaye, to piny duto nitie e lwet ng'ama rach" (1 Johana 5:18,19). Bang'e Johana ne ondiko e buk mar Fweny. Thuol maduong'no ne owiti mwalo e piny kaachiel gi malaikane duto. En e thuol mane owuondo piny ngima (Fweny 12:9). Ka walero matut kuom gima neotimore ne satan, Johana nowacho, "Eka naneno malaika moro koa e polo kolor piny, koting'o rayaw mar bur matut maonge gikone elwete kod nyororo maduong'. Ne omako thuol malichno, tiende ni thuol machon miluongo ni jachien kata satan, mi otweyo gi nyoror kuom higni alufu achiel. Ne obole e bur matut maonge gikone, mi oloro dho bur kendo otueyo, mondo kik ochak owuond ogendini nyaka higni alufu achielgo rum. To bang'e dogonye kuom kinde matin (Fweny 21:1-3).

Kristo nowacho kokalo kuom ndalone, "Un nyithindo, wuonu ma en satan, kendo uhero timo gik ma en ema odwaro. Nyaka a chakruok en osebedo mana janek, kendo ok odwar adiera, nikech adiera onge e iye. Ka owacho miriambo to oluwo mana kite owuon, nikech en jamiriambo, kendo en e wuon miriambo duto. An to awacho adier, kendo mano emomiyo ok uyie gi wachna" (Johana 8:44,45). Yesu nowachone jopuonjrene, "Koro okabi wuoyo kodu mathoth nikech jatend pinyni okayo machiegni. To oonge gi teko kuoma" (Johana 14:30).

Paulo nondikone jo Kristo, "Watimo kamano nikech, ka wach maber ma walandogeng'ore, to ogeng'ore mana ne joma lal, gin joma ok oyie, ma nyasach piny osedino chunyi, mondo kik gine ler mar Wach maber manyiso ji duong' Maler mar Kristo, ma en owuon e kido mar Nyasaye" (2 Jo Korintho 4:3-4).

To satan noa Kanye? Inyalo penjo nikech Nyasaye nochweyo gik moko duto (Chakruok 1:1). Kendo Nyasaye nochweye kod malaikane duto mane oriwore kode. Ndiko nyisowa ni ne ong'anjo kendo ne otamore jachwechne kendo nobedo jasik Nyasaye, wasom, (2 Petro 2:4) "Nyasaye ne ok oweyo malaika mane oketho ma ok okumo, to ne owitogi e mach ma ok tho, kama otueyogi e mudho gi nyororo ka girito chieng' bura." Odhi nyime kochiwo ranyisi mag jomoko mane ok ong'uononegi, wach maduong' en ni ka wakwedo Nyasaye kod chikene, to wan be wabiro yudo kum. Wasom e Juda, "malaika mane okalo tong' mar teko momigi mi oweyo kama nonego gibedie, bende Ruoth oseketo e mudho, kotueye mochwere gi nyororo, nyaka chop ong'ad buchgi chieng' maduong' (Juda 6). Odiochieng' mabiro kodhie bura, Kristo kwedo joricho, "Bang' mano enowach ne joma nie bade kor acham ni un joma okuong' ayieuru kuoma, udhi e mach ma ok tho, ma oseiki ne satan kod malaikane" (Mathayo 25:41).

Ka wadok chien e chakruok, inyisowa ni bang' ka Nyasaye nosechweyo Adam kod Awa kendo noketogi e puoth Eden. Ne oleronegi ni ginyalo chamo olemo mowuok e yien moro amora manie puodho to kik gicham olemo manie yiend rieke kod

rach. Nolero nigi ni ka gichamo olemo no to gibiro tho. “Thuol ne riek moloyo lee duto mane Ruoth Nyasaye ne osechweyo. Nopenjo dhako niya, ‘Bende en adier ni Nyasaye ne owacho ni kik ucham olemb yath moro amora manie puodho ni?’ Dhako noduoke niya, ‘Wanyalo chamo olemb yien duto manie puodho, mak mana olemb yath manie edier puodho ema ok wanyal chamo. Nyasaye nokwerowa ni kik wacham olemb yadhno kendo kik wamule ni ma ka watimo kamano, to wanatho’. Thuol ne oduoke niya, ‘Ngang’ ok unu tho. Nyasaye ne owacho kamano nikech ne ong’eyo niya ni ka uchamo to wang’u ne yepi, mi ubed machal kode kendo unung’e ber gi rach’. Dhako ne oneno ni olemb yadhno ber chamo, kendo lombo wang’, mi noparo kaka onyalo miyo ng’ato doko mariek. Kuom mano, ne opono olembe moko mi ochamo. Chuore bende nomiyo moko mochamo. Kane gisechamo olembe go, wengegi noyiepo, mi gifwenyo ni gin duge. Omiyo negi twang’o oboke, mi gigeng’orego. Adam gi chiege nowinjo Ruoth Nyasaye ka wuotho e puodho kar ang’ich welo, mi negi pondone e yien manie pudho. To Ruoth Nyasaye noluongo Adam ma openje niya, “In Kanye?” Adam ne oduoke niya, “Ayie, awinjo kiwuotho e puodho, o luoro nomaka mi apondo, nikech an duk” Nyasaye nopenje niya, “Ng’ama onyisi ni in duk? Koso isechamo olemo mane onyisi ni kik icham?” To Adam noduoke niya, “Dhako mane imiya mondo okonya ema nomiya olemo ni acham, mi achamo” Eka Ruoth Nyasaye nopenjo dhako niya, “Ang’o momiyo nitimo kamano?” Noduoke niya, “Thuol ema owuonda, mi achamo olemono” (Chakruok 3:1-13). Kuom mano odiochieng’ ma dichwo kod dhako notho ki Roho, to Nyasaye nodhi nyime ka kuong’o dichwo, dhako kod thuol kod chuechne duto. E Mathayo 4, irima, jachien owuon ne obirone Kristo moteme kuonde adek mopogore kod teko mondo mi olame to esechego to Kristo nodwoke gi teko mar Roho Maler. Mogik jachien noringo ka oloye.

Loch maduong’ mane Kristo okadhie kuom satan en kane ochier, to ne ok onyiso ni en Wuod Nyasaye kende, to mondo oket yot ne dhano mondo mi oyud waruok, mondo ji obed gi adier ne chier mabiro. Ji duto ma oluoro Kristo kendo nigi yie kuom Ruoth, nosingonegi ni obiro warogi, obiro konyogi loyo tembe duto, to mogik obiro terogi e dala manie polo.

Osiepena kik uyie ni satan mondo ochik ngimau. Kik iyie mondo odonj kuomi kotiyo gi mwandu piny. Kik iyiene mondo oti kod gige piny, gombo mag ringruok, gombo mag wang’, kendo sunga mar piny odonj kuomi, kik iyiene mondo otii gi dinde mag miriambo kod puonj mag ji owuondi kendo oketi e yoo ma ok nikare. Kristo sayowa ni kik waluwu satan materowa e tho. Muma, Wach Nyasaye, nyisowa ber mar adiera kendo yoo materowa kuom timbe maricho mag satan makelonwa tho mochwere.

Bed motang’ gi satan. Kik iyie mondo owuondi, som kendo imak Wach Nyasaye,

puonjri kuom Ruoth kod yorene. Ewi mago mondo ndiko oyud teko mar loyo jachien. Yie kuom Nyasaye ma en Wuonwa, kod Yesu Kristo ma en Wuod Nyasaye mangima. Kionge kod yie, tek mondo imor Nyasaye (Jo Hibrania 11:6). Kristo nowacho ni ka wayie kuom Ruoth Nyasaye to en be onego wayie kuome (Johana 14:1-3). Odwaro ni mondo wabed mabor gi satan, kod richo, kod duto maricho kendo ma ok beyo mi wanyalo luwo Kristo. Inyisowa ni Nyasaye nyisowa niya, “Walokre wawe richowa” (Tich Joote 17:30). Kendo Kristo nyisowa ni ka watamore weyo richowa to wabiro tho (Luka 13:3). Kendo ikwayowa ni wahul Kristo kaka Wuod Nyasaye (Mathayo 10:32). Kod singruok mar Ruoth ni ka wahule e nyim ji to obiro hulowa e nyim Wuoro manie polo. To mogik inyisowa ni mondo obatiswa kata oikwa e pi mondo luok richowa. Kristo wacho ni ka wabiro yie kendo obatiswa to obiro warowa (Mariko 16:16). Petro wacho ni ka wahulo richowa kendo obatiswa to onyalo weyonwa richowa (Tich Joote 2:38). Koro ka watimo mano to Ruoth osingo ni obiro warowa kendo omedowa e kanisane (Tich Joote 2:47). Ni mar wanyalo bedo chuech manyien ei Kristo (2 Jo Korintho 5:17). Kuom mano ok ne wachak wabed e kanyakla mar jo satan, to kuom Kristo mong’ere kaka jo Kristo (1 Petro 4:16). Kendo wabedo gi yie kuom Ruoth nya-ka watho mondo wabed gi dala e polo (Fweny 2:10; 22:14).

PUONJ MAR PRADEK GADEK GIMA OMIYO WAYIE KUOM POLO

Ka awuoyo kuom polo, to ok awuo kuom boche kata kor luasi. Seche moko waparo ni magi e polo, to polo, ma an awuoye en kama Nyasaye odakie. En kama ber, dala mar joma kare, kama chunje makare odakie, nyaka chieng’. Muma luongo polo kaka Jerusalem manyien.

Muma wuoyo kuom polo. Kristo nowacho ni joma ne isando nikech tim makare, “Ka gik makamago otimorena, to beduru mamor ahinya, nikech pok maduong’ okannu e polo, nimar kamano bende negi sando janabi mane okuongonu” (Mathayo 5:10). Yesu nopuonjo jolupne lemo, “Wuonwa manie polo, nyingi mondo omi luor, lochni manie polo obi” (Luka 11:2). Nochikogi, “To kanuru mwandu e polo, kama olwenda kata nyal ok kethie gik moko kendo jakuo bende ok nyal turo mi kwelie, nikech kama mwandu ni nitie e kama chunyi bende nitie (Mathayo 6:20,25). Kristo nowacho ni joote bang’ kane giseyie ni en Wuod Nyasaye, “Anamiyi rayep mag loch polo. Gima ikwero e piny ka, nokwer e polo bende. To gima iyiego e piny ka, ema noyiego e polo” (Mathayo 16:19). Ka uwuoyo gi jo puonjrene piyero abiryo, mane ooro, Ruoth nowacho, “To ng’euru ni asemiyu teko mar nyono thuonde jasigu, kendo onge gima nohingu ngang’! To kik ubed mamor ni jochiende winjou, to beduru mamor mana

nikech nyingu ondik e polo?” (Luka 10:19-20).

Ka wadhi nyime, to inyisowa ni polo mor ka jaricho achiel olokore (Luka 15:7). Iwacho ni Yesu nolor oa e polo (Johana 3:13). Yesu nowuoyo kuom Wuoro, ni nomiyo jopuonjre Makati koa e polo (Johana 6:32). Paulo nonyiso jo Kristo mani Korintho, “Wang’eyo ni ka ringrewa, ma en kiru ma wadakie e piny ka ni omuki to wan gi ot ma Nyasaye osegeronwa e polo. En ot mosiko nyaka chieng’ ma ok oger gi lwet dha-no” (2 Jo Korintho 5:1). Paulo nochako nyiso jo Kristo mani Galatia, “To kata ka ng’ato dipuonju. Wach maber machielo ma ok mane wapuonjou, bed ni en wan, kata mana mar polo, to Nyasaye mondo okuong’e” (Jo Galatia 1:8). Chieng’ moro Paulo nonyiso jo Thesalonika, ni “Ruoth biro lor koa e polo mondo ochul kuor ne joma ok ong’eyo Nyasaye kendo ochayo Wach maber” (Thesalonika 1:7-9). Petro nowacho, “Duong’ obedne Nyasaye Wuon Ruodhwa Yesu Kristo. Kuom ng’uonone maduong’, nonyuolowa gi nyuol manyien kuom chier Yesu oa kuom joma otho mane omiyo wabedo gi geno mangima. En geno mar yudo mwandu mosiko nyaka chieng. Okan-nugo e polo, kuma ok onyal kethore kata towie” (1 Petro 1:3,4). Johana to nowacho, “Bang’ mano naneno polo manyien gi piny manyen. Polo mokuongo gi piny noseru-mo, kendo nam bende noselal. Eka ne aneno Dala Maler, ma en Jerusalem manyien, kalor piny oa e polo kuom Nyasaye, kohikore ka miaha mikore ni chuore” (Fweny 21:1,2). Kendo pod nitie ndiko e Muma ma wuoyo kuom polo; kar dak mar Nyasaye, kendo Dala mar chunje makare.

Ng’ama biro dhi e polo? Yesu nonyiso jogo mane nitie dalano, “Adier, akonou ka ok ulokoru mi udok machal gi nyithindo matindo, to ok unudonji e piny Ruoth polo ngang’ (Mathayo 18:3). Mano nyiso ni nyithindo ma pod dhoth, kod nyithin-do ma pok ong’eyo pogo ber gi rach ok nyal kwan kaka jo richo e timbegi nikech ok ging’eyo pogo ber gi rach, kendo ka githo to gidhi e polo. Paulo nowacho kuom mano, “ka ringruok motow ose rwakore gi ringruok ma ok otowu, kendo ka gima tho oserwakore gi gima ok tho, eka weche manie Muma mondikie nochop kare niya, “Tho oselo, motiek chuth” (Jo Korintho 15:54). Wachak wasom e jo Efeso 5:23 ni Kristo e jawar mar ringruok kata kanisa (Jo Kolosai 1:18; Tich Joote 20:28). “Mondo kokawe (kanisa) to obedo gi duong’ kendo maler, maonge chilo kata jowruok kata gi-moro amora machal kamano” (Jo Efeso 5:27). Wasom e Mathayo 13:41, kaka Ruoth biro oro malaikane mondo ochok gik moko duto mamiyo ji ketho, kaachiel gi joma richo, mi ogolo oko e pinye kendo owit e mach mager. To ka kanisa ibiro mi Nyasaye e polo, to mano nyisowa mondo wabed e kanisa mondo wayud warruok manyaka chieng’. Muma bende wacho ni joma kare kod jogo marito chike Nyasaye, biro dhi e polo. Kristo nowacho, “Kik iluor sand ma ibiro yudo, nikech jachien biro bolo jomoko kuomu e jela mondo otemu kendo ubiro yudo sandruok kuom ndalo apar. To

bed jaadiera nyaka kar tho, mi anamiyi osimbo mar ngima kaka ranyisi ni iselocho” (Fweny 2:10). Jakobo nowacho, “Ng’at manano ka iteme en jahawi, nikech ka oseloyo lweny to noyud osimbo mar ngima ma Ruoth nosingo ni nomi jogo mohero” (Jakobo 1:12). Johana nondiko, “Joma oseloko lepgi gin johawi, nimar ginibed gi thuolo mar chamo olemb yath ngima, kendo mar donjo e dhorangaye mag dala” (Fweny 22:14).

Kendo iwacho ni jomoko ok nobed e polo. Magi oriwo satan kod malaikane (Mathayo 25:41). Jo Kristo ma ok oluoro Kristo (Mathayo 13:41). Kod joricho (1 Jo Korintho 6:9-10; Jo Galatia 5:19-21). E buk mar fweny 21:8, wasomo, “To ngoche, gi joma ok oyie, kpd jomiriambo duto, kargi nobed mana ataro maliel gi ligeck mach, ma en tho mar ariyo. Parni joma wuondore ni beyo ok bidhi e polo” (Mathayo 24:51). To mogik ji duto ma osewuondi gi jolemo biro lal (2 Timotheo 3:13; Jo Rumi 16:17,18).

En ng’a manitie e polo? Nyasaye nikanyo. Polo iluongo ni Dala mar Nyasaye mangima (Jo Hibrania 12:22). Yesu Kristo nitie e polo (Tich Joote 2:32,33). Malaike Nyasaye bende nitie e polo (2 Thesalonika 1:7-9).

Polo biro chalo nade? Johana nondiko kama kuom polo, “Bang’ mano naneno polo manyien kod piny manyien. Polo mokuongo gi piny mokuongo noserumo, kendo nam bende noselal nono. Eka ne aneno Dala Maler, ma en Jerusalem manyien, ka lor piny a e polo kuom Nyasaye, koikore ka miaha moikore ne chwore. Ne awinjo duol maduon’ moa kom duong’ ka wacho niya, ‘Koro Nyasaye osebiro dak gi ji! Obiro dak kodgi kendo ginibed joge. Nyasaye owuon biro bet kodgi mi obed Nyasachgi. Enoywe piwang’i duto, kendo tho kata ywak kata nduru kata rem ok nochak obedie, nikech gik machon oserumo’. Eka jal manobet e kom duong’ nowacho niya, ‘Neuru! Alos gik moko obed manyien!’ Bende nokona ni, ‘Ndik wachno nikech wechegi gin weche migeno kendo ma adiera’ Bang’ mano nowachona niya, ‘Gik moko duto osetimore! An e Alfa gi Omega tiende ni chakruok gi giko. Ng’at ma riyo oloyo anami pi soko mar ngima nono ma ok ochulo gimoro. Ng’at molocho noyud gigo, kendo anabed Nyasache to en obed wuda” (Fweny 21:1-7). Ka wasomo ka wadhi nyime, Johana ndiko, “Bang’ mano malaika nonyisa aora mar pi ngima marieny ahinya kendo mamol kaa e kom duong’ mar Nyasaye gi mar Nyarombo. Ne omol e dier yor dalano, to e bath aora koni gi koni, ne nitie yath mar ngima manyago olembe kido apar gariyo. To olembe go chiek due ka due kendo pot yadhno ema ithiedho go ogendini. Gik ma Nyasaye okwedo to nolal nono. Kom duong’ mar Nyasaye gi mar Nyarombo emanobedie, kendo jotichne nolame. Gini bed e lela wang’gi. Otieno ok nochak obedie, kendo ok nigi dwar ler mar taya kata mar chieng’, nikech Ruoth Nyasaye nomigi ler, kendo ginibed gi loch nyaka chieng’. Eka malaikano nowachona niya, “Wechegi gin weche migeno kendo ma adier, kendo Ruoth Nyasaye ema oro Roho mare ni jonabi oseoro malaikane mondo onyis jotichne gik mabiro timore piyo piyo! Yesu wacho ni, “Winji! Abiro piyo! Ng’at mama-

ko weche manie kitabu ni en jahawi” (Fweny 22:1-7).

Adier ka wasomo buk mar Fweny, Johana jiwowa kowacho ni yore mag polo gin dhahabu kendo ohinga ne gin, kite mabeyo. Johana nochako buk mar Fweny gi wechegi, “Ma e Fweny mane Nyasaye omiyo Yesu Kristo mondo onyis jotichne gik ma nyaka timre piyo. To ka Kristo nooro malaikane ir Johana jatichne, mondo odhi onyise wach Fwenyno, mi Johana nonyiso ji gik moko duto mane oneno. Adier, noneno gik mane Nyasaye dwaro timo, Kendo mane Yesu Kristo bende nosewacho ni adier. Ng’at masomo bugni kod jogo mawinjo weche mokorgi, kendo mamako gik mon-dikie, gin johawi nikech ndalo ma gigi biro timoree chiegni” (Fweny 1:1-3). Johana kaka dhano noneno gik madhano pok oneno. To ka ondiko kuom polo kod borne, ne oketogi e wach ma dhano nyalo winjo maber. Ne olero gik mane oneno ka otiyo kod ranyisi mag gik manie piny kaka dhahabu kod kite mabeyo. Ne ober ahinya kendo ma iwuoro ma onge gima ne inyalo pimego. Bang’ somo gima polo en e ‘fweny’, mi oyudo mor e chunye kendo ogombo dhi e polo to parni nusne pok owuoye.

Ng’ato ne wacho ni polo en kama oik ne joma oikore. En kama Nyasaye kod joge biro dakie nyaka chieng’. Ng’ato ok notho ngang’ bang’ ka oseweyo ngima mar pinyni. Obiro tho e ringruok to chunye biro dak ma nyaka chieng’. Joma oluoro Ruoth kendo obedo joratiro ne en, chieng’ moro achiel ibiro tere e dala e polo kama ok gini thoe. Gigi duto okalo parowa kendo ok wanyal ng’eyo tiendgi. Kuom mano wayie kuomgi kokalo kuom yie kendo wadhi nyime gi yieno nyaka chieng’ gichop kama gibiro yangore. Wan gi chir ni Nyasaye ok bi kuodo wiwa to obiro miyowa gik mane ok wapar.

Bende idwaro dhi e polo? Bende idwaro ni mondo chieng’ moro idag gi Nyasaye? Mano kaka nobed malit ni kamano e kaka ngimani nobedi. Nitiere chandruoge mang’eny kod thagruok kod wich bar kae. Nitiere lit mang’eny kod sandruoge mang’eny. To ka wang’iyo ngima mabiro molooyo pinyni to eka wanyalo chopo e ngimani.

Kaka ok in ja Kristo to ilal kendo ionge gi geno bang’ tho. Alemo mondo ifweny ma kendo ibiro kawo okang’ mar lokori. Inyalo wari mi ibed gi geno mar dhi e polo chieng’ moro achiel to mana ka iyie kuom Yesu Kristo, lokori iweyo richoni, ihulo yie mari ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye kendo obatisi mi oweni richoni (Mariko 16:16). Ka ibiro timo ma to Ruoth ok bi wari kende to obiro medi e kanisane en bende (Tich Joote 2:47). Walemo ni ibiro timo kamano ka pod in gi kinde kod thuolo.

PUONJ MAR PRADEK GANG'WEN GIMA OMIYO WAN GI YIE KUOM LIGEK MACH

Nikech wayie kuom ligeek mach, seche moko iwuoyo kuomwa marach nikech, wayalo ligeek mach. Iwacho ni wahero nyiso ji ni ibiro lotgi e mach ma ok tho kaka thum nikech richogi. En adier ni wayie ni ligeek mach nitie, nikech Muma wuoyo kuome kendo ni joricho ibiro ter kanyo chieng' moro achiel to ok wadwar ni ng'ato odhi kama rachno. Adier waonge gi mor ka waneno ka jomoko timo mana gigegi gi-wegi mamiyo gibiro dhi e ligeek mach.

We wakawu thuolo matin mondo wawach gima ligeek mach en. Ka pok wadhi nyime gi somo. Nyalo bedo ni ok ing'eyo gima ligeek mach en. Seche moko ligeek mach itiyo go e Muma kaka tho. Kuom ranyisi Mathayo 16:18 kane Yesu wacho kaka obiro tho, to kata mana thone ok bimone gero kanisane. Nonro wacho, "Kendo kata mana tho ok noloye" (Mathayo 16:18). Kuom mano, ligeek mach, ong'ere kaka gahena, kar chien, kar chandruok, mosiko nyaka chieng'. En e dala ma ibiro kumie chunje molal.

To ang'o momiyo ng'ato nyalo dhi kama rachno, kata ang'o momiyo Nyasaye ma jahera nyalo tero ng'ato e gahena? Penjo go nyiso ni nyaka waler gima ligeek mach en malong'o. Mokuongo ligeek mach nolos ne satan kod malaikane. Ka iwuoyo kuom joma timbegi richo, Yesu Kristo wacho ni chieng' bura, ja ng'ad bura biro wacho negi ni, "Ayieuru kuoma, udhi e mach ma ok tho ma oseiki ne satan kod malaikane" (Mathayo 25:41). Jachien ochung' kar richo, joma kia Nyasaye kod joma timbegi richo. En e ataro mar gima ber gi gima kare. En jaasik Nyasaye kendo en gi malaikane moriwore kode. Kuom mano, ligeek mach noik negi. To ewi mano, onego wayie ni ligeek mach ne oiki ne chunje mag dhano. Kata obedo ni dhano en jaricho, Nyasaye ne oloso yoo ma dhano nyalo tony go ma ok odhie mach. To dhano nyalo mana dhi e mach mana ka ok oyie kuom Nyasaye kod warruok miyudo kuom Wuode, Yesu Kristo. Mano eka ne tere e mach ma ok tho. To kata mana kindeno, Nyasaye ok noter ng'at ma kamano ma ok tho. Dhano biro dhi kanyo kende maonge ng'ama owacho ni omiyo odhi.

Ligeek mach iwacho ni nitie e piny to polo nitie malo moyombo kor lwasi. Muma to ok onyisowa kama kuondego nitie, to oikgi ni joma ibiro ng'adnigi bura. Mana kaka osewachi, mach ma ok tho en kar kum. Kristo nosiemo joma owuondo wadgi noter e mach ma ok tho (Mathayo 5:22). Ka owuoyo kuom oro malaikane mondo ochok gik moko duto mamiyo ji ketho, kaachiel gi joma richo e piny, Kristo nowuoyo kuomgi ni, "Kendo owit e mach mager, kanyo ywagruok gi muodo lak nobedie" (Mathayo 13:42). Johana nondiko, "Eka tho gi piny joma otho ne owiti e ataro mar mach. Ataro mar mac hen tho mar ariyo. Ng'ato ka ng'ato mane nyinge ok onwang' ka ondiki e

kitap ngima, ne owiti e ataro mar mach” (Fweny 20:14,15). Nowacho kendo ni, “To ngoche gi joma ok oyie, kod jomiriambo duto kargi nobed mana ataro machal gi ligek mach ma en tho mar ariyo” (Fweny 21:8). Nitie tho mar ringruok kod tho mar ariyo mowuoye e ndiko ma wasomono, tho mar ariyo no ema pogowa gi Nyasaye. Keto e ligek mach, kar kum ma nyaka chieng’, tiende ni pogruok gi Nyasaye kendo ng’at ma kamano onge gi geno.

Kane Johana ja batiso wuoyo kuom biro mar Kristo kod tije nowacho niya, “An abatisou gi pi mondo obed ranyisi ni useloko chunyu, to ng’at mabiro bang’a nigi teko moloya, ma kata mana wuochene ok owinjore ting’o. En obiro batisou gi Roho Maler kendo gi mach. En gi rapiedhi e lwete ma obiro piedho go cham duto maler. Enochok chambe edero, to mihudhi nowang’ gi mach ma ok tho!” (Mathayo 3:11,12). Ma ne nyiso ni Kristo biro bedo gi teko mar batiso ji gi Roho Maler, nowacho wechegi ne jootene ni obiro oro negi jahoch ma en Roho Maler kendo wasomo ni nobatisgi gi Roho Maler (Johana 16:13; Tich Joote 2). To kendo Kristo biro bedo gi teko mar batiso ji gimach. Manyisoni joma timbegi richo ibiro witi e ligek mach. Obiro kayo chambe to ng’ano tiende ni joma kare obiro keto e dero to mihudhi tiende ni joma richo ibiro wang’ e mach ma ok tho.

Ka owuoyo kuom joricho, wasomo, “Nyaka madh divai mar mirimb Nyasaye moruu makech e kikombe mar mirimbe. Noyud sand mar mach makakni e nyim malaika maler, kendo e nyim nyarombo. To iro mar mach masandogi nodum malo nyaka chieng’. Bende jogo malamo ondike kod gima ket kode kata moyudo alama mar nyinge ok noyud yweyo odiochieng’ gi otieno” (Fweny 14:11,12).

Yesu nowacho, “Kik uwuor joma nego mana ringruok kende to ok nyal nego chuny. To luoruru jal manyalo tieko chuny kaachiel gi ringruok e mach ma ok rum” (Mathayo 10:28). Nochako wacho ni, “Un thuonde ma koth thuonde marichogi! Ere kaka dutony e kum mar mach ma ok tho?” (Mathayo 23:33). Ka, Yesu wuoyo kuom jo Yahudi ma jolemo kod joma wuondore ni beyo e ndalone.

Ja ndiko ma Ja Hibrania nowacho, “Ja Yahudi moro amora mochayo chik Musa inego ma ok okechi, ka nitie joneno ariyo kata adek manyalo hulo ni otimo kamano. To koro parieuru kum malit moloyo mang’at mochayo Wuod Nyasaye onego yudi! Ng’at ma kamano osekawo remo mar singruok mane opuodhego ka gima nono, kendo oseja-ro Roho mar ng’wono” (Jo Hibrania 10:28,29). Paulo nowacho, “Yesu ofwenyore, koa e polo gi malaika mage manigi teko, e mach maliel mondo ochul kuor ne joma ok oyie Nyasaye, kendo ni joma odagi winjo Wach Maber mani kuom Ruodhwa Yesu. Gini yud kum ma en lal manyaka chieng’, kiriembogi mabor gi Ruoth kendo mabor gi tekone manigi duong” (2 Jo Thesalonika 1:7-9). Ka owuoyo kuom joricho gi joma kare, Kristo nowacho ni, “Jogi noter e kum mochwere to joma kare nodhi e ngima mosiko”

(Mathayo 25:46). To nochako owacho kendo ni, “To joma ne onego obed kuno nowit oko e mudho madiwa kama ywagruok gi muodo lak nitie” (Mathayo 8:12). Paulo nondiko, “Misach richo en tho to mich Nyasaye en ngima mochwere kuom Yesu Kristo Ruodhwa” (Jo Rumi 6:23). Bang’e Johana nowacho niya, “Kendo satan mane owuondogi ne owit e ataro mar ligek mach, kama ondiek kod jonabi mag miriambo bende nitie. Kuno gini sandree odiochieng’ gotieno nyaka chieng’” (Fweny 2:10).

Yesu nogoyo ngech jamoko kod jachan mondo okonywa ng’eyo pogruok mani kuom polo gi ligek mach. Wasomo, “Netie jamoko moro mane rwako lewni mabeyo ma nengogi tek, kendo nodak e ngima mamalo kochamo chiemo mabeyo pile. To bende ne nitie ng’at moro modhier, ma nyinge Lazaro, ma adhonde opong’o dende. Ne ikete e dhoranach jamokono pile pile. Kendo nogombo chamo ng’injo molwar, e bwo mesa jamoko. Kata mana guogi bende nebiro mi nang’ adhondene. To mos achien, ng’at modhier no notho mi malaika noting’e, motere e bath Ibrahim. Bang’e jamoko bende notho mi oyiki. Kane piny jamoko otho kisande malit, noting’o wang’e moneno Ibrahim gi kuma bor, kod Lazaro kobet e bathe, eka nokok kowacho niya, “Wuonwa Ibrahim kecha mondo ior Lazaro olut lith lwete e pi, okue go lewa, nikech an gi rem malit e ligegani!” To Ibrahim noduoke niya, “Wuoda par ni kane pod ingima ne iyudo gik moko mabeyo, to Lazaro noyudo gik maricho. To koro sani oneno maber kaeri, ka in to inie rem malit. To bende e kindwa kodi nitie holo mang’ongo mopogowa mondo otam joma dwaro kalo kaa koni kabirowa, kendo kik ji ng’ad koa kuno kabirowa koni”. Eka ng’atno nowacho niya, “Wuonwa, ka kamano to kara or nago e dala Wuora mondo osiem owetena madongo kuno, kik gibi kar sand malitni” To Ibrahim noduoke niya, “Gin gi weche Musa kod mag jonabi kuno, omiyo ber mondo giwinjgi” To en nowacho niya, “Ooyo Wuonwa Ibrahim! Ka ng’ato moa kuom joma otho odhi irgi, eka digi lokre” Ibrahim nokone niya, “Ka ok ginyal winjo weche Musa kod Jonabi, to ok negi winj kata mana ng’at mochie oa kuom joma otho” (Luka 10:19-31). Ligek mach en adier, koro ber mondo watang’ kik wadhi kanyo.

Nitie jomoko ma wacho ni ka chuny ng’ato ose keti e ligek mach to owang’ piyo kendo mano e gikone. To kaka waseneno, ka ng’ato odhi e mach to en e kum kod sandruok manyaka chieng’. Eyo machielo en ni ligek mach biro bedo mana kaka polo. Giduto gisiko nyaka chieng’.

Koro we wawach weche mogik ma wasesomo e Muma. Jachien kod malaikane biro bedo e ligek mach. Joma timbegi richo, joma ochayo Nyasaye, joma wuondore, joma osewuondi kod jolem mag miriambo, joma odak kaka ringruok dwaro, joma ok jo adiera kod mamoko giko gi en mach ma ok tho.

Osiepena, osesiemwa, mi onyiswa warruok ma Kristo ochiwo mondo kik ng’ato odhi e mach ma ok tho to waikre ne polo. To Nyasaye ok bi chuni mondo itim dwarone.

Yiero en mari. Lemo marwa en ni mondo iyie warruok ma Kristo chiwo. Paulo wacho, “Koro neuru, ma ekinde mowinjore ahinya! Winjuru ma e ndalo mar warruok” (2 Jo Korintho 6:2). Kristo luongowa ire mondo wadhi omiwa yueyo (Mathayo 11:28-30). Ja ndiko mar Jo Hibrania jiwowa ni kik wajwang’ warruok (Jo Hibrania 2:3).

Bende owari? Bende iyikori ne dhi e polo? Ka ok kamano, to ilal kendo mach ma ok tho riti. Osiepna, winj Ruoth ka pod kinde nitie. Yie kuome, lokri iwe richoni, hul ni Kristo en Wuod Nyasaye kendo obatisi mondo oluok richoni. Ka itimo kama-no, to Kristo biro wari kendo medi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:38-47). Bang’e idag kaka Ruoth dwaro, ka ibedo jaadiera ne en, eka polo biro bedo dalani chieng’ moro achiel. Gimoro amora ma itimo, kik idhi e mach mosiko.

PUONJ MAR PRADEK GABICH GIMA OMIYO WAYIE KUOM CHIENG’ BURA

Muma puonjowa maler ni chieng’ bura biro betie. Mano nyiso ni wabiro wacho wach mani kuomwa wawegi kuom wach duto ma wasewacho kod ma wasetimo e ngimawa. Ji mang’eny ok ohero wacho ni ng’at machielo gik ma osetimo. Ok gihero mondo giduok polis ka penjogi gik maricho ma gisetimo. Kata bedo jaratiro kuom sirikal ne usuru. En adier manitie e ngimawa.

Joma chamo misara nyaka duok ripot ne joma ondikogi tich, joma dhi sikul kata e mbalariany nyaka chieng’ moro tim penj. Jolweny bende nyaka ter ripot ne jotend-gi kod joma moko matiyo tije mopogore opogore. Tek mondo wawe duoko penjogo mak mana ka wan ruoth, kata ka wan jomamoko ahinya kata ka watho. To kata mana jomoko, jotend piny kod ji duto mosetho gi mangima biro dhi e bura mar Nyasaye.

Ja ndiko ma ja Hibrania wacho ni, “Ng’ato ka ng’ato nyaka tho mana dichiel kende to bang’ mano Nyasaye yale” (Jo Hibrania 9:27). To ng’ama biro bedo kanyo? Paulo to nyisowa. Winj wehegi, “Nikech waduto nyaka wachung’ e nyim kom bura mar Kristo, mondo ng’ato ka ng’ato oyud pok moromo gi gik mabeyo kata maricho mane otimo ka pod en e ringruok” (2 Jo Korintho 5:10). Ok mana ni biro bedo, to ji duto biro dhi e nyim kom bura mar jang’ad bura makare, Yesu Kristo, kendo ji duto ibiro ng’adnegi bura kaluore gi gik mane gitimo bed ni gibeyo kata giricho.

Paulo nondiko ne jo Kristo mani Rumi, “Onge ng’ato kuomwa ma ngimane en mare owuon, kata ma thone en mare owuon, nikech ka wangima to wangima ne Ruoth, kendo ka watho to watho ni Ruoth. Emomiyo kata ka wangima kata ka watho to wan mag Ruoth, nikech Kristo notho kendo ochier modoko mangima mondo obed Ruoth joma otho gi joma ngima. Koro in to, ere gima omiyo ing’ado ni wadu bura? Koso in, ere gima omiyo ichayo wadu? Donge ung’eyo ni wan duto wabiro chung’

e nyim kom bura mar Nyasaye? Mana kaka ondikie Muma niya, “An Ruoth Nyasaye mangima, akuong’ora niya, ji duto nogona chonggi piny kendo ng’ato ka ng’ato nohul ni an e Nyasaye. Omiyo ng’ato ka ng’ato kuomwa, nowach mana wach mani kuome owuon ni Nyasaye” (Jo Rumi 14:7-12).

Ka iwuoyo gi jo Athen, Paulo nowacho, “Nyasaye ne ok odewo richo mane ji osebedo ka timo e ndalo ma ok ging’eyo dwarone. To koro asegolo chik ni ji duto man kuonde duto, mondo olokore owe richogi, nimar oseketo chieng’ ma obiro miyo ng’at ma oseyiero ng’adoe bura gi adiera. Bende osenyiso ji duto malong’o ni obiro timo kamano kuom chiero ng’atno a kuom joma otho” (Tich Joote 17:30,31). Koro ng’e ni Nyasaye oseketo chieng’ ma obiro ng’adoe ni piny bura gi adiera. Mano nyiso ni Nyasaye biro yalo ji duto kendo bura ibiro ng’ad gi adiera. Ibiro time e yoo makare maonge dewo wang’ ng’ato. Wan ok wang’eyo chieng’no mak mana Nyasaye ema ong’eyo. Chalre gi duogo mar Kristo. Kristo wacho ni chieng’no kata mana malaike kia to mana Wuoro manie polo ema ong’eyo. Ere kaka dhano ding’e? Adier, dhano ok ong’eyo chieng’ ma Kristo biro duogoe kata ma ibiro ng’adie ne piny bura. Kata kamano, inyisowa ni Nyasaye biro ng’ado bura ne piny. Kokalo kuom ng’atno ma oseyiero kendo nonyiso ji malong’o kuom chiere oa kuom joma otho, kendo ng’atno biro bedo Wuode, Yesu Kristo.

Inyisowa ni kane Paulo ochung’ e nyim Felix, noyalone. Felix gi Drusilia nodak e ngima mar terruok kendo nonro wacho ni, “To kane odhi nyime kowuoyo kuom bedo makare kendo kuom ritruok kod chieng’ bura mabiro, Felix nodoko maluor, mi owacho ni, “Koro dogi, to chieng’ moro nochak oluongi ka ayudo thuolo” (Tich Joote 24:25). Ng’eyo kit ngima mane Felix odakie, Paulo ne nigi chir ma siemo Felix kuom nengo ma obiro chulo, ka owacho ni Nyasaye gi gik moko duto ma osetimo. Parie ni luoro nomako Felix, kendo okirni. En gima lit to kata kamano ne ok olokore, to ne onyiso mana Paulo odhiyo, obiro chako lounge ka oyudo thuolo. Mana kaka waduto wang’e ni ne ok ochako oluongo Paulo kendo kuom mano notho mana kaka ne en no. Mana kaka lit.

Kane owuoyo gi jolemo e kindene, Yesu nowacho, “Un nyithind thuondigi! Ere kaka weche ma wawacho dibed mabeyo, to un uwegi un joricho? Chuth gik mapong’o chuny dhano e ma wuok e dhoge. Ng’at maber golo gik mabeyo kuom mwandu mabeyo mokano e chunye. Ng’at marach to golo mana gik maricho kuom mwandune maricho. ‘Awachonu ni chieng’ bura ng’ato ka ng’ato nodwok wach kuom weche manono duto ma osewacho. Weche mawuok e dhogi ema nomi ilo bura kata ema nomi bura loyi” (Mathayo 12:34-37). Mano nyiso ni ng’ato ok ong’eyo gik ma otimo kende, to onego opar malong’o gik moparo gi mowacho. Gigi duto oriwore kaachiel kendo ginyiso gima ng’ato en. Ok ochuno gik ma ng’ato timo kata wacho,

nyaka ong'e ni chieng' moro achiel obiro wacho wechego te. Ka ing'eyo ma, biro miyo ng'ato opar diriyo ka pok owuoyo kata otimo gimoro.

Jaote Paulo wacho ni ji Biro ma Nyasaye nomi Yesu Kristo yalie weche mopondo duto manie chuny dhano (Jo-Rumi 2:16). Ja ndiko ma ja Hibrania paronwa niya, "Wach Nyasaye ngima kendo tiyo, bende obith moloyo ligangla ma dhoge ariyo. Opowo chuny dhano, kendo odonjo nyaka iye mogik, kama opogoe paro gi chuny kod fuonni gi odhudho. Bende oketo bur ani paro kod dwaro manie chuny ng'ato. Onge gimoro amora mochwe, manyalo pondo ni Nyasaye, to gik moko duto lore e lela ni jal ma nyaka wanyis gik moko ma wasetimo" (Jo Hibrania 4:12,13). Paulo nowacho niya, "To an ok adew kata ka oyala, kata ka iyala e bura moro amora. To bende kata ka an awuon ok anyal yalora kenda, chutho ok ane gimoro maketho, to mano ok onyiso ni aonge gi ketho. To ng'at manyala en Ruoth. Omiyo kik ung'adni ng'ato bura ka kinde moketi pok ochopo, to rituru biro mar Ruoth, nikech en ema nogol e lela weche mopandi e mudho, kendo noel paro mag chuny dhano. Eka Nyasaye nomi ng'ato ka ng'ato pok mowinjorego" (1 Jo Korintho 4:3-5). Paulo nochako wacho niya, "E nyim Nyasaye kendo e nyim Yesu Kristo, maniro ng'ado bur ani joma ngima gi joma otho, aparo ni Kristo biro duogo mondo olochi" (2 Timotheo 4:1). Paulo nodhi nyime ka wuoyo kuome niya, "Koro gima okanna en mana osimbo mimiyo joma kare, ma Ruoth ma jang'ad bura makare biro miya chieng' birone. To ok an kenda ema nomiya osimbo to nomi koda ka jiduto marito birone gi chunyi duto" (2 Timotheo 4:8). Paulo wacho ni Ruoth e jang'ad bura makare kendo ema biro miye osimbo mar tim makare chieng'no, tiende ni, chieng' bura to bende owacho ni ok en kende ema obiro miye osimbono to ne ji duto makare ne biro mar Ruoth.

Ja ndiko ma ja Hibrania wuoyo kuom Nyasaye kaka ja ng'ad bura ne ji duto (Jo Hibrania 12:23). Kendo e jo Hibrania 13:4 owacho ni, "Ji mondo okwan kend ka gima duong', kendo singruok ma joma okendore osingorego nyaka rit matek, nikech Nyasaye nokum joma terore."

E Mathayo 25 wawinjo kaka Kristo wacho, "Ka wuod dhano obiro e duong'ne maler, kaachiel gi malaika duto, to nobed e kom lochne man gi duong', kendo ogendini duto mochokore e nyime. Nopog ji e migepe ariyo, mana kaka jakwath pogo rombe kod diek, koketo rombe e b at kor achwich, to diek e bat kor acham" (Mathayo 25:31-33). Kae to Ruoth nyiso picha kaka bura biro timore chieng'no. En chieng' birone kendo piny duto kod ji duto biro chokore e nyime. Chieng'no obiro pogo joma beyo gi joma richo kaka jakwath pogo rombe kod diek. Rombe e bat mar kor achwich biro chung' ni jo Kristo makare, kanisa. Diek e bat mar kor acham biro chung' ne joricho, joma ne owuondi kod jo Kristo ma ok oritore. To ka ng'ado bura oserumo, nonro nyisowa ni joricho, "Noter e kum mochwere, to joma kare nodhi e ngima mosiko" (Mathayo

25:46). Koro waket gigi duto e yoo machiek, winjane gik ma wayudo: Nyasaye biro ng'ado bura chieng' moro, to obiro timore bang' tho kata ka Yesu oduogo.

Ji duto nobed Kanye chieng'no, parni ji duto mane osebetie, kod mabiro bet, biro bedo kanyo chieng'no. Onge ng'ama biro pondo kata tony. Onge ng'ama ibiro dew wang'e. Ma biro riwo joma tindo kod joma dongo, joma kare gi joma richo, jomoko gi joma odhier, ruodhi kod jotich.

Nyasaye biro ng'ado bura gi Wuode Yesu Kristo.

Obiro bedo bura ma onge dew wang' ng'ato, nikech ng'ato ka ng'ato obiro ng'adone bura ka luore gi tije bed ni ober kata rach.

Weche kuoth moro amora, tim moro amora kod paro mopondo ibiro yal chieng'no. Ma ema biro bedo bura mogik. Onge thuolo mar mor kendo. Obiro bedo bura makare.

Chieng'no joma kare ibiro mi ngima mochwere ka joricho ibiro ter e chandruok ma nyaka chieng e mach ma ok tho mar jachien.

Bende iseikori mar romo gi Ruoth chieng' bura? Par ni Kristo nowacho ni, "To ng'at modaga, kendo ma ok oyie wechena, nigi jang'adna bura. Wach ma osewacho ema ne ong'adne bura chieng' giko piny" (Johana 5:48). Yesu bende nowacho, "Adier, adier, awachonu ni, kinde biro ma joma otho nowij duond Wuod Nyasaye, kendo ji duto ma owinjo duol no nodok mangima, adier kindeno ose mana chopo. Kaka Wuoro owuon nigi teko mar miyo ji ngima, e kaka osemyo Wuowi bende teko mar ji ngima. To bende osemye teko mar ng'ado bura, nikech en Wuod dhano. Wachno kik buogu, nikech ndalo biro ma kata mana joma otho manie bur nowinji duonde, mi wuog oko. Joma timbegi beyo nochier mi yud ngima, to joma timbegi richo nochier e bura. "An ok anyal timo gimoro gi tekona owuon. Ang'ado bura mana kaka Nyasaye onyisa kendo bura ma ang'ado en bura makare, nikech ok adwar timo gima an ema adwaro, to atimo gima mana gimia jal mane oora dwaro" (Johana 5:25-30).

Osiepna, inyalo bedo mohikore ne chieng' maduong mar bura mana ka iyie kuom Yesu, ka iweyo richoni, ihulo yie mari kuom Kristo, kendo obatisi e pi mang'eny mondo oweni richoni, chieng'no Kristo biro wari kendo medi e kanisane. Kendo kaka ja Kristo, ka ibiro tiyone Kristo kendo irito yie mari nyaka tho, eka chieng' bura ka ichung' e nyime to iwinji kowacho niya, "Isetiyo matek, in jatich maber kendo makare. Donjie mor mar Ruoth. Donge mano debed maber? Parane kuom wachni kendo ikri pod in gi thuolo. Walemo ni ibiro timo kamano.

PUONJ MAR PRADEK GAUCHIEL GIMA OMIYO JO KRISTO OPOGORE

Jo Kristo yudore e piny mangima. Joma oyie kuom Kristo gi gana gi gana. Kaka joge medo lando wach e kaka nambagi medore. Jo Kristo oketo yiegi kuom Kristo, ok ng'at machelo, ng'at makare, kata janabi moro, to mana kuom Wuod Nyasaye, ng'at mane otho nikech richo mar piny, ng'at mane ochier oa e bur, mi obedo mangima nyaka chieng'. Petro kod joote mamoko nohulo ni Kristo en Wuod Nyasaye (Mathayo 16:16-18). Kata Nyasaye manie polo nowacho ni Kristo en Wuode (Mathayo 17:5).

Kanyakla mar jo Kristo en e riwruok kende e piny mangima man gi jatelo manigi ngima. Jotend dinde mamoko osetho to pok ochier kendo. Kristo nowacho ni obiro chier, to nochier adier, (Johana 11:25; Mathayo 28:1-6). Ka de bed ni ok ochopo singo, de obedo jamiriambo kendo jawuon, de bed ni de ok ochier, kanyakla mar jo Kristo de koro onge. Nikech kanyakla mar jo Kristo nitie kendo kanisa be nitie, kendo geno mar chier nitie, mago duto timore nikech Kristo nitie.

Kanisa mar Kristo ong'ere. Osetimo gik mang'eny mondo olok piny obed maber moloyo dinde mamoko. Kalenda ma itiyogo e piny ngima olos kaluore gi Tarik mar ngima kod tho mar Kristo. Chike mag pinje olosi kaluore gi puonj mag Kristo. Pinje mathoth bedo gi yueyo chieng' juma pil kendo mano e chieng' mane Kristo ochikoe jogene mondo ochokie chieng' mokuongo mar juma mondo opare kendo olam Nyasaye (Mathayo 28:1-6; Tich Joote 20:7).

Kanyakla mar jo Kristo kampen ne chike maneyo ne dhano. Opuonjo bedo jaadiera, chulo gowi, odiochienge ma ji onego tiye mondo ochulgi, luor e kind ng'ato gi ng'ato, ritruok, opuonjo ngima mar joote, opuonjo ni dichwo onego okend dhako achiel, kendo gi bed jo adiera nyaka tho pogi. Kanyakla mar jo Kristo ong'eyo ni Nyasaye e wi gik moko duto, to dichwo e wi dhako, ka dichwo gi dhako nigi tije mopogore opogore ka pidho nyithindgi kendo gichikogi e yor Ruoth.

Kanyakla mar jo Kristo en lemo tiende ni, tich mitiyo ni Nyasaye gi dhano. Jakobo nowacho niya, "Lemo mar adier kendo e nyim Nyasaye Wuoro en, limo nyithi kiye gi mond liete e chandruok kendo bedo gi ritruok kuom richo mag piny" (Jakobo 1:27). Limo nyithi kiye kod mond liete ka nyiso gima duong' moloyo mana lemo kende, kata limbe alimba. Tiende ni kao ting' joma odhier, kuom mano jo Kristo nigi ting' mar kawo ting' mar joma odhier. Paulo nowacho niya, "Kawuru ting' mag jowadu nikech ka utimo kamano uchopo chik mar Kristo" (Jo Galatia 6:2). Jo Kristo nigi yie ni Nyasaye nochweyo gik moko duto (Chkruok 1:1). Kendo gin gi yie ni Kristo en Wuod Nyasaye mane ooro e piny ka mondo odag gi ogendini kendo otho e msalaba nikech richo mag pinyni. Kristo ne owacho, "Mano e momiyo awachonu ni unutho e

richou, nikech ka udagi yie ni an e en, to adier unutho mana e richou” (Johana 8:24). Jo Kristo nigi yie ni Roho Maler noyiero joma ler kuom higni mia achiel mondo ondik piny Wach Nyasaye, to kuom mano ndiko te nochiwu kod teko Nyasaye kendo mano e Wach Nyasaye” (2 Petro 1:21; 2 Timotheo 3:16-17; Mathayo 24:35). Wayie ni Kristo noketo kanisane, to mana kanisa achiel kendo jogo duto mowar oserwa eiye (Mathayo 16:18). To Jo Efeso 4:4-6; Tich Joote 2:47 wacho ni wan gi yie kuom tho, ik kod chier mar Kristo kendo ni Wach maberno ibiro yal kuonde duto e piny mangima. Kristo ne owacho, “Eka ne owachonigi niya, ‘Dhiuru e piny duto uland Wach maber ni piny duto. Ng’ama oyie kendo obatisi nokwo to ng’ama ok oyie, bura nolo” (Mariko 16:15-16). Wan giyie ni jogo moluoro Ruoth iwaro kendo gibedo jo Kristo kende. Lam Ruoth Nyasaye e odiochieng’ mokuongo mar juma kendo gi dag pile ne Kristo (Mathayo 7:21; 1 Petro 4:16; Johana 4:24; Tich Joote 20:7; Luka 9:23).

Kanyakla mar jo Kristo yalo riwruok mar ji duto moyie kuom Kristo (1 Jo Korintho 1:10). Kendo duto gin achiel kuom Kristo. Paulo nondiko, “Nimar kuom yie uduto un nyithind Nyasaye kuom Yesu Kristo uduto ose batisu kuom Kristo mi urwako Kristo owuon ka nanga. Kuom mano onge pogruok e kind jo Yahudi gi joma ok jo Yahudi kata e kind wasumbni gi joma ni thuolo kata e kind chwo gi mon, nikech uduto un achiel kuom Kristo (Jo Galatia 3:26-28).

Ng’ato ok nyal nyuol kiringruok e od Ruoth. Kanyakla mar jo Kristo ok dongre kuom nyuol mar kiringruok to mana kuom nyuol mar Roho (Johana 3:3-5). Kuom wach machielo, Ruoth nooro jolupne mondo opuonj ji wachne mondo gibed kod paro achiel kendo gimedgi paro mondo giyie kuom Kristo, gimiye luor mondo Kristo owargi kendo oketgi nyithinde. Paulo paronwa yie kuom winjo Wach Nyasaye (Jo Rumi 10:17). Kendo ja ndiko ma Hibrania wacho ni kuom yie yot mondo ilomb Nyasaye (Jo Hibrania 11:6). Kendo ja ndiko ma Hibrania wuoyo kokalo kuom Kristo kod joge mabiro bedo meke, “Kata obedo ni en Wuod Nyasaye kamano to ne opuonjore winjo wach kuom masiche mane oneno kendo ka osebedo ng’ama kare chuth, nodoko jakel warruok mosiko ne jiduto mowinjo wachne” (Jo Hibrania 5:8-9). Mano nyiso ni nyithindo matindo ok nyal bedo jo Kristo kata jo Kanisa. Nyaka gidongi mar pogo ber gi rach, mondo giwinj puonj mar Kristo kendo ging’ad kendgi ka gibiro yie kendo luoro Kristo kata ooyo.

Kanyakla mar jo Kristo puonjo ni ji duto ibiro chier, kendo ni bura ibiro ng’ad ni ji duto. Kendo ni ji duto biro chamo ngima ma osiko e polo kata e ligek mach. Kristo ne owacho, “Wachno kik buogu, nikech ndalo biro makata mana joma otho manie bur nowinj duonde mi wuog oko. Joma timbegi beyo nochier mi yud ngima mochwere to joma timbegi richo nochier e bur” (Johana 5:28,29). Kendo wasomo niya, “Ng’ato ka ng’ato nyaka tho mana dichiel kende to bang’ mano Nyasaye noyale” (Jo Hibrania

9:27). Paulo lero, “Nikech waduto nyaka wachung’ e nyim kom bura mar Kristo mondo ng’ato ka ng’ato oyud pok moromo gi pok mabeyo kata maricho mane otimo kapod en e ringruok” (2 Jo Korintho 5:10). Bang’ ka oseng’ad bura, jo richo ibiro ter e sandruok mosiko ka joma ler ibiro mi pok mar ngima mochwere (Mathayo 25:46).

Nitiere gigo ma jo akanyakla mar jo Kristo odagi, odagi satan, pibny kod tije mag ringruok (1 Johana 2:15-17; Jo Galatia 5:19-21). Okwedo dhano, asoya, madho ndawa, goyo punda, mer, tiyo kod yedhe mamero ji, golo ich, kod mamoko. Ota-more timo timbe mamono, lamo nyiseche manono, dinde mag miriambo kod jogo matimore kaka nyiseche e nyim dhano. Ok oyie kuom nyuol mar roho maler kendo ok otamo joge mondo kik cham ring’o. Paulo wacho ni nitie jomoko ma tamore ni ok kendi kendo ok cham ring’o, “Ka ji puonjo ni kik gikendi. Bende gipuonjo ni kik cham chiemo moko, ma Nyasaye ema ochweyo mondo joma oyie, kendo ong’eyo adiera ocham gi erokamano. To gik moko duto ma Nyasaye ochweyo, beyo kendo onge ma onengo ji kwer, to onego ochamgi kigoyoni Nyasaye erokamano, nikech Wach Nyasaye gi lemo miyo gibedo maler (1 Timotheo 4:3-5).

Kaka jogo moluoro Kristo, wakwero kit dini mar Kristo ma ok ondikie Muma. Eyo machielo, mago mapiny ng’iyo kaka dini mar Kristo ok en dini mar miriambo nikech ma emomiyo kanisa mar Kristo yudo nying mach. Wan jo Kristo dhawo kendo timo ma kod macha, ma mago duto gin richo kendo ok ni kare. Kendo ma ok nyis kit Kristo mar adier. Kanisa mar Kristo manie Muma, kod jogo maluwo Kristo ong’ere kaka joma timo gik mabeyo, kuom mano gimiyo piny bedo kama ber dakie. Wach Nyasaye kwedo dinde molos kod dhano.

Ok wayie gi dinde mag pinyni mochak kod dhano to giwacho ni giluwo Kristo, to wayie kod kanisa mar Kristo mamiyo wabedo thuolo. Nyasaye owuon ne ok oyie gi dinde mag miriambo manie piny. To oweyo mondo ng’ato ong’ad kende mondo Nyasaye oware kata okwede. Onge dhano manigi ratiro mondo ochun ji gi din ne. Dhano ok nithuolo mak mana ka chunye oyie mondo otim gima odwaro timo. Thuolo mar adier biro kokalo kuom Wach Nyasaye (Johana 8:32). Kaka oyango dhano ne Nyasaye kendo kaka onyalo bedo thuolo kuom richo.

In dini mane ma initie? Ang’o momiyo intie? Ang’o momiyo nonyuolie be iyie kode kaluore gi puonj ma iyie ni ma e yoo mar adier? Be dini nikod paro maler? Bende en manyien kaka pin yen kawuono? Koso oduoki chien mondo idag e ngima ma okadho?

Onge gima iluoro kuom dini mar Kristo nikech gin gi thuolo mar somo, timo nonro kendo timo yiero ka luore gi gima giyudo e Muma. Ka wan gi yie ni kanisa mar Kristo en gima kare. Ng’iane joma ne oyie kuom Kristo kod joma ne ok oyie mondo ine ane gima dini timo negi. Adier, ibiro fwenyo ni kanisa mar Kristo loko ngima

joma nitie, bedo maber e piny ka kendo biro bedo maber e piny mabiro, kendo gin joma mor nikech gin gi gik moko duto magidwaro.

Ka ok in ng'atno moyie kuom Kristo, to we mondo ojiwi mondo ibed ja Kristo. Som wachni e Muma mar Singruok Manyien. An gi yie ni ka ibiro some, to ibiro gombo bedo ja Kristo. Inyalo bedo ja Kristo ka iyie kuom Nyasaye, kod Kristo kaka Wuod Nyasaye, ka ilokori iweyo richoni, ihulo gi dhogi ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye, kendo obatisi mondo oweni richoni (Jo Hibrania 11:6; Johana 14:1-3; Tich Joote 17:30,31; Jo Rumi 10:10; Tich Joote 2:38). Ka itimo kamano, to Ruoth biro wari kendo medi e kanisane mi ibed ja Kristo kendo ibed ja kanisa mar Kristo (Tich Joote 2:47; 1 Petro 4:16). Donge mano yot? En gima yot. Wakwai ni kik icha wachni.